



Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

ΕΡΕΥΝΕΣ & ΜΕΛΕΤΕΣ



Θεσμική, ερευνητική και επιχειρησιακή
ενδυνάμωση της ΓΣΕΒΕΕ

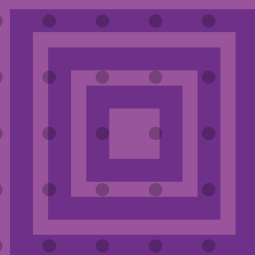
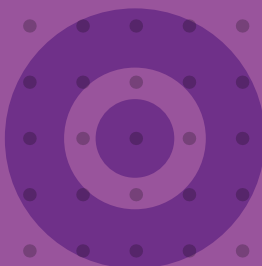
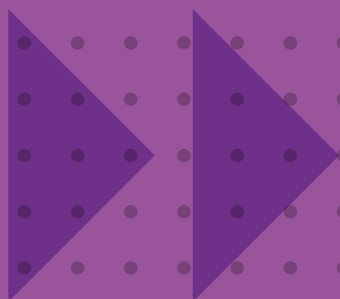
Κλιματική Αλλαγή και ΜμΕ: Πράσινη Μετάβαση, Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο & Αναγκαίες Προσαρμογές για την Αύξηση της Ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας



Μαρία Μαργώση

PhD Ερευνήτρια

ΑΘΗΝΑ 2022



Τίτλος:

Κλιματική Αλλαγή και ΜμΕ: Πράσινη Μετάβαση, Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο & Αναγκαίες Προσαρμογές για την Αύξηση της Ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Τύπος δημοσίευσης:

Έρευνες & Μελέτες ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης:

Σεπτέμβριος 2022

Συγγραφέας:

Μαρία Μαργώση

PhD Ερευνήτρια

Επιμέλεια:

Πάνος Δημάκης

Σχεδιασμός και σελιδοποίηση:

Χρήστος Τσολερίδης (Oxhouse Design Studio)

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών

Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Οι γνώμες που διατυπώνονται και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη δεσμεύουν μόνο τους συντάκτες της και δεν αντικατοπτρίζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες απόψεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ.

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Θεσμική, ερευνητική και επιχειρησιακή ενδυνάμωση της ΓΣΕΒΕΕ» με κωδικό ΟΠΣ 5001290. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014–2020».

ISBN 978–618–5653–12–5

© ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Πράξη: «Θεσμική, ερευνητική και επιχειρησιακή ενδυνάμωση της ΓΣΕΒΕΕ, ΟΠΣ 5001290»

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η **Μαρία Μαργώση** από τον Δεκέμβριο του 2021, είναι διδάκτωρ του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Στα πλαίσια της διδακτορικής της διατριβής διερεύνησε τις σχέσεις οικονομίας και περιβάλλοντος μέσα από την οπτική της βιώσιμης ανάπτυξης και των οικονομικών πολιτικών. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στη διαδικασία μετάβασης προς πιο περιβαλλοντικά και ενεργειακά βιώσιμα μέλλοντα, εστιάζοντας σε ζητήματα όπως οι ενεργειακές κοινότητες, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, η βιώσιμη κατανάλωση, αλλά και οι αλληλεπιδράσεις και οι επιπτώσεις στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον. Έχει συμμετάσχει σε εθνικά και ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βιογραφικό Συγγραφέα	2
Περιεχόμενα	3
Εισαγωγή	4
1. Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» για τις Μικρές και μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜμΕ)	7
1.1 Δυνατότητες που προσφέρει το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» για τις Μικρές και μεσαίες Επιχειρήσεις	8
1.2 Χρηματοδοτικές δυνατότητες και κίνητρα που προσφέρονται	14
2. Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	37
2.1 Υπάρχουσα κατάσταση και διάρθρωση επιχειρήσεων	38
2.2 Κοινωνικο-οικονομικοί δείκτες, κλιματική κρίση, ΜμΕ και «Ελλάδα 2.0»	39
3. Το ενεργειακό τοπίο της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	52
3.1 Το σχέδιο εισαγωγής φυσικού αερίου στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	52
3.2 Μικρες και μεσαίες Επιχειρήσεις και φυσικό αέριο στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	55
3.3 Περιβαλλοντικές και ενεργειακές προεκτάσεις της εισαγωγής Φυσικού Αερίου	60
4. Μελέτες περίπτωσης από άλλες χώρες	66
4.1 Το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στη Γαλλία	66
4.4 Το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στην Ιταλία	67
4.3 Το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στην Ισπανία	68
5. Συμπεράσματα	60
Βιβλιογραφία	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, η κλιματική κρίση έχει αναγνωριστεί διεθνώς και σε θεσμικό επίπεδο ως μία από τις σημαντικότερες απειλές για την ανθρώπινη ζωή. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κράτη παγκοσμίως, με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) να χαράσσει τον δρόμο, σχεδιάζουν τους τρόπους και τα μέσα για τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο μέλλον. Η πράσινη μετάβαση θα επηρεάσει την καθημερινότητα των πολιτών αλλά και την οικονομική δραστηριότητα των χωρών. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παίζουν σημαντικό ρόλο, ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου αποτελούν σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων. Έτσι, η ΕΕ αλλά και ο ΟΗΕ προσπαθούν να προωθήσουν πολιτικές και κίνητρα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ώστε να εμπλακούν ενεργά στην προώθηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Με το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021–2027 η ΕΕ αποφάσισε την αξιοποίηση πόρων ύψους 401 δισ. € για την προώθηση καινοτομιών στους τομείς Πράσινης Ανάπτυξης και των ΑΠΕ, εντάσσοντας σε αυτές τις δράσεις τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» κινείται στην ίδια κατεύθυνση. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα μελέτη είναι μια προσπάθεια καταγραφής των δράσεων, μεταρρυθμίσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων που προσφέρει το «Ελλάδα 2.0» στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με εστίαση στην περιοχή της Δυτικής Ελλάδας. Παράλληλα, γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης των συνεπειών που θα φέρει η εισαγωγή φυσικού αερίου στην περιοχή. Η μελέτη έχει σκοπό να σκιαγραφήσει το μέλλον των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη Δυτική Ελλάδα με βάση την υπάρχουσα κατάσταση και τις δυνατότητες που θα φέρει η πράσινη μετάβαση.

1.

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0» ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΜΜΕ)

Στο πρώτο μέρος της μελέτης, θα ασχοληθούμε εκτενώς με την καταγραφή των δυνατοτήτων, όπως προκύπτουν μέσα από το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0».

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, βάζοντας ως στόχο την προετοιμασία των χωρών-μελών της προς τη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα μέσω της προώθησης της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης, προωθεί μία σειρά από δράσεις μέσω του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Σκοπός του μηχανισμού είναι να προωθήσει μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις προς την ανάπτυξη και τη μείωση της ανεργίας του κάθε κράτους-μέλους, για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού. Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τέθηκε σε ισχύ στις 19 Φεβρουαρίου του 2021 και οι δράσεις του θα τερματιστούν έως τις 31 Δεκεμβρίου του 2026.

Μέσα από τον μηχανισμό, κάθε κράτος κλήθηκε να υποβάλει το εθνικό του σχέδιο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το οποίο θα πρέπει να υλοποιηθεί μέχρι το τέλος του 2026.¹ Το εθνικό ελληνικό σχέδιο αποτελείται από 68 μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην ανάπτυξη, και 106 επενδύσεις, που θα βοηθήσουν στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση. Το 37,5% του σχεδίου αφορά τους κλιματικούς στόχους, ενώ το 23,3% αφορά την ψηφιακή μετάβαση.²

Ειδικότερα, το ελληνικό σχέδιο στοχεύει στην απαλλαγή από τις εκπομπές άνθρακα, στον εκσυγχρονισμό και στην ψηφιοποίηση της δημοσίας διοίκησης, στη βελτίωση των συστημάτων φορολογικής διοίκησης και δικαιοσύνης, στην προώθηση της ικανότητας καινοτομίας, στην ψηφιακή υιοθέτηση και ανθεκτικότητα των βασικών οικονομικών τομέων, στην αναβάθμιση της υγειονομικής περίθαλψης και της εκπαίδευσης, και τέλος στη δημιουργία ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας.

Για την επίτευξη των στόχων, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα διαθέσει συνολικά 723,8 δισ. €, από τα οποία τα 385,8 δισ. € θα έχουν τη μορφή δάνειων, ενώ τα υπόλοιπα 338 δισ. € τη μορφή επιχορηγήσεων. Από αυτά, στην Ελλάδα θα διατεθούν 17,77 εκατ. € σε επιχορηγήσεις και 12,73 εκατ. € σε δάνεια.

1. Τα εθνικά σχέδια αξιολογήθηκαν, όπως προβλεπόταν από την Επιτροπή, σε σχέση με τους στόχους του τουλάχιστον 37% των δαπανών για επένδυση για το κλίμα και τουλάχιστον 20% των δαπανών για την προώθηση της ψηφιακής μετάβασης, σύμφωνα με τους κανονισμούς της Ετήσιας Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης COM 575,408 (2020).
2. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/greeces-recovery-and-resilience-plan-el>

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας λειτουργεί σε συνέργεια και συμπληρωματικά με ένα πλήθος προγραμμάτων και δράσεων που προωθούνται στην Ελλάδα.³

1.1 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0» ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Το σχέδιο «Ελλάδα 2.0» δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην πράσινη μετάβαση και αναμένεται να επηρεάσει την οικονομία άμεσα μέσω των δράσεων που δρομολογεί. Για τις δράσεις που αφορούν την πράσινη μετάβαση, το σχέδιο έχει προϋπολογίσει το μεγαλύτερο ποσό. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τη χώρα μας, το σύνολο των επιχορηγήσεων υπολογίζεται να είναι 6,026 δισ. € από τα συνολικά 18,191 δισ. €.

Γενικότερα, οι κλιματικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι και η πράσινη μετάβαση προωθούνται κυρίως από τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις του πρώτου πυλώνα.⁴ Παράλληλα, ενισχύονται από δράσεις των υπόλοιπων τριών πυλώνων του σχεδίου.⁵

Οι δράσεις του πρώτου πυλώνα προωθούν τη σταδιακή κατάργηση της χρήσης ορυκτών καυσίμων στην παραγωγή ενέργειας ως εθνικό στόχο και την πλήρη απολιγνιτοποίηση έως το 2028, ενώ παράλληλα στοχεύουν στη πράσινη μετάβαση του ενεργειακού τομέα και μέσω της αύξησης του μεριδίου των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας, κυρίως μέσω αιολικών πάρκων, αλλά και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε οικίες και επιχειρήσεις.⁶ Επιπλέον, οι δράσεις του πρώτου πυλώνα αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών CO₂ και την κλιματική ουδετερότητα των πόλεων. Στο πλαίσιο της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης, προωθείται η ανακαίνιση και η ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων παρέχοντας κίνητρα σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, έτσι ώστε να ανακαινίσουν τις κτιριακές τους υποδομές αναβαθμίζοντάς τις ενεργειακά μέσω επενδύσεων όπως τα «Εξοικονομώ

3. Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία (Έκθεση Επιτροπής Πισσαρίδη), Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ), Εθνικές Στρατηγικές και Εθνικά Σχέδια Δράσης (Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), Εθνικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης, Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής Εγγυήσεων για τη Νεολαία, Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020–2025, Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014–2020, Εθνική Στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση 2016–2020, Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ, Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών, Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων, Εθνικό ΠΔΕ, Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης, CEF II, HORIZON 2020, Invest EU.

4. Αυτοί οι στόχοι ευθυγραμμίζονται και συμπληρώνουν τις στρατηγικές προτεραιότητες και τους κλιματικούς στόχους του ΕΣΕΚ.

5. Οι 4 πυλώνες του σχεδίου «Ελλάδα 2.0» είναι οι εξής: 1. Πράσινη Μετάβαση, 2. Ψηφιακή Μετάβαση, 3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή, 4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας

6. Αυτές οι δράσεις ανήκουν στον άξονα 1.1 του πυλώνα 1. Ο άξονας ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του Κανονισμού για την Ταξινόμηση της ΕΕ (EU Taxonomy Regulation) σχετικά με τη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και την πρόληψη και τον έλεγχο της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

επιχειρώντας», «Εξοικονομώ κατ' οίκον» και «Στρατηγικές αστικές αναπλάσεις».⁷ Μέσω αυτών των προγραμμάτων, στόχος είναι η μείωση της ενεργειακής φτώχειας και η προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων. Επιπλέον, δράσεις του πρώτου πυλώνα εστιάζουν στις μεταφορές και στη βιώσιμη κινητικότητα, προωθώντας την πράσινη μετάβαση και στοχεύοντας σε μια πράσινη, έξυπνη και δίκαιη αστική κινητικότητα, ευθυγραμμιζόμενη με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ).⁸ Τέλος, δράσεις του πυλώνα στοχεύουν στην ανθεκτικότητα και την προστασία του περιβάλλοντος από φυσικούς κινδύνους.⁹

Οι επιχειρήσεις, και κυρίως οι Μικρές και μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜμΕ), αναγκαζόμενες να ακολουθήσουν τους στόχους για μια μετάβαση σε ένα ενεργειακά φιλικό περιβάλλον, καλούνται να προσαρμοστούν στο νέο επιχειρηματικό περιβάλλον που προωθείται από το σχέδιο. Παράλληλα, το σχέδιο δίνει μια σειρά από κίνητρα που θα βοηθήσουν στην προσαρμογή, προωθώντας την πράσινη μετάβαση και τους κλιματικούς στόχους.

Ενδεικτικά, όπως αναφέρεται στην έκθεση «Ελλάδα 2.0», στόχος των δράσεων που προωθούνται είναι να μειωθεί το ενεργειακό κόστος και να αυξηθεί η ενεργειακή απόδοση για τις τοπικές επιχειρήσεις, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους μέσα από τα οικονομικά κίνητρα και τα τεχνολογικά πλεονεκτήματα που θα προσφέρουν οι επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας.

Έτσι, προωθούνται για τις ΜμΕ επενδύσεις που αφορούν την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων με στόχο τη μείωση των εκπομπών CO₂ και την κλιματική ουδετερότητα των αστικών περιοχών μέσω της προσαρμογής των κτιριακών υποδομών.

Για παράδειγμα, η επένδυση «Εξοικονομώ επιχειρώντας», που συμπεριλαμβάνεται στις δράσεις σχετικά με την πράσινη μετάβαση¹⁰ και αφορά την ενέργεια και την επιχειρηματικότητα, στοχεύει στη βελτιστοποίηση της οικονομικής αποδοτικότητας των ιδιωτικών εταιρειών παρέχοντας οικονομική στήριξη με στόχο την ενεργειακή απόδοση.¹¹ Πιο συγκεκριμένα, η επένδυση αφορά τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των

7. Αυτές οι δράσεις ανήκουν στον άξονα 1.2 του πυλώνα 1.

8. Αυτές οι δράσεις ανήκουν στον άξονα 1.3 του πυλώνα 1.

9. Αυτές οι δράσεις ανήκουν στον άξονα 1.4 του πυλώνα 1.

10. Η επένδυση «Εξοικονομώ επιχειρώντας» (id 16874) συμπεριλαμβάνεται στις δράσεις του άξονα 1.2 του πυλώνα 1.

11. Η επένδυση αυτή στοχεύει στην ενσωμάτωση των συστάσεων 2:2019 και 3:2020, που αφορούν την πράσινη μετάβαση, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, και είναι μέρος του ΕΣΕΚ σχετικά με τους ενεργειακούς και κλιματικούς στόχους που έχει θέσει έως το 2030. Οι παρεμβάσεις που θα προκύψουν από την επένδυση θα συμμορφώνονται με την τεχνική καθοδήγηση σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (2021/C 58/01).

κτιρίων, την προμήθεια και εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού και συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας, παραγωγής, αποθήκευσης, διανομής προϊόντος και λειτουργίας της επιχείρησης.

Στην επένδυση συμπεριλαμβάνονται δυο υποπρογράμματα: το πρώτο αφορά την ενεργειακή απόδοση στον τριτογενή και δευτερογενή τομέα για μεσαίους, μεγάλους και πολύ μεγάλους οργανισμούς, ενώ το δεύτερο αφορά την εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού σε πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Η εφαρμογή της επένδυσης προγραμματιζόταν ότι θα ξεκινήσει το 2021, αλλά ακόμα δεν έχει αρχίσει. Υπολογίζεται ότι θα ενισχύσει 9.700 επιχειρήσεις, από τις οποίες οι 8.500 είναι μικρές ενώ οι υπόλοιπες 1.200 μεσαίες μεγάλες και πολύ μεγάλες. Ο αρχικός στόχος ήταν να ολοκληρωθεί το 2024, ενώ ο απώτερος στόχος είναι οι επιχειρήσεις αυτές να μειώσουν την εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 30% σε σύγκριση με την υφιστάμενη κατάσταση.

Πέρα όμως από τα κίνητρα που προκύπτουν μέσα από το σχέδιο, θα ήταν απαραίτητη και η υιοθέτηση μέτρων που θα προστατεύουν τις επιχειρήσεις, και δη τις ΜμΕ, από τις αλλαγές που θα επέλθουν στο ενεργειακό τοπίο. Η παροχή υποστήριξης από ειδικούς ενεργειακούς ελεγκτές, με την υποστήριξη επιχειρηγήσεων, έχει αναγνωριστεί ως καλή λύση για την υπέρβαση προβλημάτων περιορισμένης γνώσης και χρηματοδότησης αλλά και για τη μείωση των κινδύνων από τις επενδύσεις. Παρολαυτά, δεν βρίσκουμε σχετικές αναφορές μέσα στο σχέδιο. Φαίνεται ότι δίνονται κίνητρα μεν, χωρίς την κατάλληλη υποστήριξη και προστασία δε.

Συνεχίζοντας, αρκετές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών θα έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν μέσα από τις δράσεις για την πράσινη μετάβαση που στοχεύει σε καθαρότερα, εξυπνότερα και φθηνότερα μέσα μεταφοράς.¹²

Έτσι, για παράδειγμα, η ηλεκτροκίνηση¹³ προωθείται έντονα από τις δράσεις του σχεδίου, η οποία θεωρείται πως θα συμβάλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και θα ευνοήσει τη διείσδυση των ΑΠΕ, ενώ παράλληλα προωθεί μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που στοχεύουν σε καινοτομίες πράσινης τεχνολογίας υποστηρίζοντας την ψηφιακή μετάβαση. Από τη μία, συμβάλλει στην πράσινη μετάβαση, ενώ παράλληλα δίνει τη δυνατότητα για οικονομική ανάπτυξη, κυρίως μέσω της εισαγωγής νέων τεχνολογιών.

Στόχος είναι να δοθεί η δυνατότητα σε νέες επιχειρήσεις όπως και σε επιχειρήσεις που ήδη δραστηριοποιούνται στις μεταφορές να αυξήσουν το πεδίο δραστηριοτήτων τους επενδύοντας στην ηλεκτροκίνηση (ηλεκτρικά πατίνια, αυτοκίνητα κ.λπ.).

12. Δράσεις του άξονα 1.3. Ο άξονας 1.3 έρχεται σε άμεση σύνδεση με την εθνική στρατηγική και τους στόχους του ΕΣΕΚ όσον αφορά ένα βιώσιμο σύστημα μεταφορών μέσω της προώθησης της ηλεκτροκίνησης.

13. Στην ίδια κατεύθυνση, το ΕΣΕΚ βάζει ως στόχο την υιοθέτηση 330.000 ηλεκτρικών οχημάτων σε κυκλοφορία έως το 2030, έτσι ώστε το 30% της εγχώριας αγοράς οχημάτων να αντιπροσωπεύεται από ηλεκτρικά αυτοκίνητα, με σκοπό να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 5% έως το 2030 (900 kt CO₂ e κατά την περίοδο 2021-2030). Επίσης, αυτό θα οδηγήσει στην εξοικονόμηση ενέργειας όπως και στη βελτίωση του ενεργειακού περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Η προσπάθεια μείωσης των εκπομπών CO₂ στον τομέα των μεταφορών μέσω της ηλεκτροκίνησης αναμένεται σύμφωνα με το σχέδιο να οδηγήσει σε αύξηση των επενδύσεων, εκτός από αυτές της κατασκευής ηλεκτροκίνητων οχημάτων, στον τομέα της διανομής της ενέργειας.

Όπως αναφέρεται στην έκθεση, η αγορά της ηλεκτροκίνησης βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως λόγω του αρχικού κόστους των οχημάτων και της έλλειψης των υποδομών φόρτισης.

Η ανάπτυξη υποδομών όπως η εγκατάσταση και λειτουργία φορτιστών ηλεκτρικών οχημάτων, που προωθείται από τις μεταρρυθμίσεις του σχεδίου,¹⁴ αναμένεται να συμβάλει στη διεύρυνση της ηλεκτροκίνησης στην αγορά. Επιπλέον, στόχος του σχεδίου, κυρίως μέσω της επένδυσης στην ηλεκτροκίνηση (id 16924),¹⁵ είναι να αναπτυχθούν 8.656 σημεία φόρτισης έως το τέλος του 2025, ξεκινώντας από το 3ο τετράμηνο του 2021.¹⁶ Η επένδυση στοχεύει, επίσης, στην αντικατάσταση των ταξί που ήδη κινούνται και είναι κατασκευασμένα με κινητήρες παλιότερης τεχνολογίας (internal combustion engine vehicles – ICEV) με ηλεκτροκίνητα ταξί νέας τεχνολογίας (battery electric vehicle – BEV), επηρεάζοντας τους ελεύθερους επαγγελματίες και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτόν τον τομέα. Σκοπός της δράσης είναι να κάνει τα ηλεκτροκίνητα αυτοκίνητα οικονομικότερα, έτσι ώστε να προτιμώνται από τους επιχειρηματίες σε σχέση με τα ταξί παλιότερης τεχνολογίας. Η διαφορά θα καλύπτεται από επιχορηγήσεις, όπως θα δούμε παρακάτω.

Αξίζει να σημειώσουμε το γεγονός ότι, ενώ έχει αναγνωριστεί το πρόβλημα από τις εκτεταμένες εκπομπές CO₂ που δημιουργούνται από τον παλιό στόλο φορητών που υπάρχει στη χώρα, στο σχέδιο δεν υπάρχουν δράσεις και πολιτικές γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα. Επιπλέον, και στην ηλεκτροκίνηση υπάρχουν προβλήματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψην τόσο μακροπρόθεσμα όσο και μεσοπρόθεσμα. Τον τελευταίο καιρό, υπάρχει μεγάλη άνοδος τιμών στα απαραίτητα ορυκτά για την κατασκευή των μπαταριών των ηλεκτροκίνητων αυτοκινήτων. Για παράδειγμα, οι τιμές για το λίθιο, ένα κρίσιμο ορυκτό για τις μπαταρίες αυτοκινήτων, ήταν πάνω από επτά φορές υψηλότερες τον Μάιο του 2022 από ό,τι στις αρχές του 2021, ενώ οι τιμές για το κοβάλτιο και το νικέλιο επίσης αυξήθηκαν. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πώς θα εξελιχθεί το φαινόμενο, πιστεύεται όμως ότι θα επηρεάσει τις προμήθειες αλλά και τις τιμές των τελικών προϊόντων. Σε αυτό το πλαίσιο, η υποστήριξη σε προτεραιότητα των δημόσιων και μη μέσων μαζικής μεταφοράς (λεωφορεία) αλλά και δικύκλων προς την ηλεκτροκίνηση φαντάζει πιο συμβατή με την πραγματικότητα.¹⁷

Πέρα από τις δράσεις που αφορούν άμεσα την πράσινη μετάβαση, το σχέδιο προωθεί μια σειρά από δράσεις με στόχο την οικονομική ανάπτυξη, επικεντρωμένο στις ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στους κύριους τομείς της οικονομίας. Αυτές οι δράσεις προωθούνται κυρίως με γνώμονα και την πράσινη μετάβαση εκτός από τη ψηφιακή.

Για παράδειγμα, στο σχέδιο εμπεριέχονται δράσεις που στοχεύουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και στην εξωστρέφεια των επιχειρήσεων των κύριων κλάδων της οικονομίας όπως στους τομείς του τουρισμού, του πολιτισμού, της βιομηχανίας, του αγροτικού τομέα και των ιχθυοκαλλιεργειών.¹⁸

14. Μεταρρύθμιση (ID:16281) του άξονα 1.3.

15. Άξονας 1.3

16. Αυτό ευθυγραμμίζεται, επίσης, με τον νόμο 4710/2020 που εκδόθηκε το 2020 και υποχρεώνει τις τοπικές αρχές να τοποθετήσουν υποδομή φόρτισης έως το 2022.

17. IEA, 2022, Global EV Outlook 2022, διαθέσιμο στο: <https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2022>

18. Άξονας 4.6 «Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας» του πυλώνα 4.

Κάποιες από τις επενδύσεις στοχεύουν παράλληλα στην πράσινη μετάβαση δίνοντας τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις, κυρίως στις ΜμΕ, να αναπτυχθούν μέσα από τους στόχους του ΤΑΑ. Οι επενδύσεις γενικά στηρίζουν τα φιλικά προς το περιβάλλον μέσα μεταφοράς, την ανάπτυξη νέων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και μέτρα πρόληψης και τη διαχείριση των κινδύνων που συνδέονται με το κλίμα, την προστασία της βιοποικιλότητας, τη φυσική κληρονομιά και τους φυσικούς πόρους.

Αντίθετα με τους στόχους και τις στρατηγικές γύρω από την προστασία της φύσης που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται να προωθεί, σχετική μελέτη¹⁹ που διενεργήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος «Life» της ΕΕ, αναδεικνύει ότι στα εθνικά σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν υπάρχουν σοβαρά μέτρα σχετικά με τη βιοποικιλότητα ή τη διατήρηση της φύσης. Τα στοιχεία της μελέτης δείχνουν ότι για κάθε 1 ευρώ που ξοδεύεται λιγότερα από τρία λεπτά θα είναι εν τέλει προς όφελος της διατήρησης του περιβάλλοντος και της φύσης. Κατά την ανάπτυξη των σχεδίων, οι χρηματοδοτήσεις που αρχικά είχαν προϋπολογιστεί προς αυτή την κατεύθυνση σε αρκετές περιπτώσεις τελικά μειώθηκαν και αντ' αυτού προστέθηκε υποστήριξη για μέτρα αμφίβολα για το περιβαλλοντικό τους όφελος. Για παράδειγμα, το δίκτυο Natura 2000 έχει υπολογιστεί ότι υποστηρίζει 104.000 άμεσες θέσεις εργασίας σε δραστηριότητες διαχείρισης και διατήρησης προστατευόμενων περιοχών, και ως εκ τούτου η επέκταση αυτών των περιοχών και η ενίσχυση της διαχείρισης των ήδη υπαρχόντων θα έπρεπε να αποτελεί βασική προτεραιότητα για μια ταχεία οικονομική ανάκαμψη. Στη μελέτη, τονίζεται ότι η τεράστια οικολογική μετάβαση που χρειάζεται για ολόκληρη την οικονομία απαιτεί χρηματοδότηση και πολιτική πρωτοβουλία για λύσεις που αντιμετωπίζουν την κρίση του κλίματος και την κατάρρευση της βιοποικιλότητας. Η Συμφωνία του Παρισιού και οι δεσμεύσεις της ΕΕ για το κλίμα επηρέασαν τις προσπάθειες των κρατών-μελών να μετριάσουν την κλιματική κρίση, ωστόσο το κλίμα και η φύση συνδέονται μεταξύ τους και η προστασία της βιοποικιλότητας συμβάλλει σημαντικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Συνολικά, τα σχέδια ανάκαμψης γενικά προσπαθούν να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις για το κλίμα, αλλά αποκλείουν σχεδόν εξ ολοκλήρου τη φύση.

19. Διαθέσιμο στο: https://www.euronatur.org/fileadmin/docs/umweltpolitik/RRF/Building_Back_Biodiversity_Recovery_Funds_Analyse_20210519.pdf

1.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΙ

Το ΤΑΑ προωθεί ένα πλήθος από επενδύσεις που αφορούν την πράσινη μετάβαση και τις ΜμΕ. Για τις επενδύσεις αυτές θα προωθηθούν επιχορηγήσεις με σκοπό να δοθούν κίνητρα προς την επίτευξη των στόχων του ταμείου. Έτσι, πολλές ΜμΕ ενδέχεται να επωφεληθούν από ένα σημαντικό μέρος των επιχορηγήσεων και των δανείων που προσφέρει το ΤΑΑ με στόχο την πράσινη μετάβαση.

Επιπλέον, στις ελληνικές ΜμΕ που θα επενδύσουν σε έργα που προωθούν τους περιβαλλοντικούς στόχους και συμβάλλουν στην ενεργειακή μετάβαση θα δοθεί η δυνατότητα να επωφεληθούν από επιπλέον οικονομικά κίνητρα που προσφέρουν οι σχεδιασμοί του ΤΑΑ όπως δάνεια με χαμηλό επιτόκιο και φορολογικά κίνητρα.²⁰ Η προώθηση των επιδοτήσεων θα γίνει σε συνεργασία με επιμέρους προγράμματα που συνδέονται με το ΤΑΑ και προωθούνται σε εθνικό επίπεδο.

Ενδεικτικά, όπως αναφέρεται στην αναλυτική περιγραφή του σχεδίου, το σχέδιο που έχει σχεδιαστεί για την Ελλάδα λειτουργεί συμπληρωματικά και σε συνάφεια με το νέο ΕΣΠΑ 2021–2027 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) όπως και με τα Επιχειρησιακά Προγράμματα που προορίζονται για την Περιφέρεια.

Έτσι, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός για την περίοδο 2021–2027, που σχεδιάστηκε με γνώμονα το ΕΣΠΑ 2021–2027, έχει ανάμεσα στις προτεραιότητές του την «επίτευξη φιλόδοξων περιβαλλοντικών στόχων», «την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων» και «τη στροφή σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας με άμβλυση του κόστους μετάβασης και στήριξη των τοπικών κοινωνιών κατά την απολιγνιτοποίηση».²¹ Βάζει ως κύριες επιλογές πολιτικής στον τομέα της ενέργειας τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε όλους τους τομείς, την προώθηση της αυτονομίας με χρήση των ΑΠΕ για αυτοπαραγωγή και συστημάτων αποθήκευσης, τη χρήση ΑΠΕ για θέρμανση/ψύξη, τη μετάβαση των νησιών σε καθαρές μορφές ενέργειας, την ενίσχυση διασυνοριακών έργων διασύνδεσης, την αναβάθμιση δικτύων μεταφοράς και διανομής, την ανάπτυξη κέντρων ενεργειακού ελέγχου και «έξυπνων» ενεργειακών συστημάτων και αποθήκευση σε τοπικό επίπεδο, την προώθηση πρακτικών αλιείας χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.²² Αυτές οι δράσεις συνδέονται άμεσα με τις περιβαλλοντικές δράσεις του ΤΑΑ.

Παράλληλα, οι αναπτυξιακοί σχεδιασμοί της Ελλάδας βάζουν στο επίκεντρό τους κύριους ευρωπαϊκούς στόχους, όπως παρουσιάζονται στο ΤΑΑ και στο ΕΣΠΑ 2021–2027. Έτσι, οι

20. Πυλώνας 4

21. <https://www.espa.gr/el/Pages/newprogperiod21-27.aspx>

22. https://www.espa.gr/el/Pages/CohesionPolicy_21-27.aspx

αναπτυξιακοί σχεδιασμοί για την πενταετία 2021–2025, όπως παρουσιάζονται μέσα από τους αναπτυξιακούς στόχους του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ),²³ διέπονται από την αρχή της συμπληρωματικότητας προς τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα από την Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο τη βέλτιστη αξιοποίηση κάθε πηγής πόρων.

Το ΕΠΑ απαρτίζεται από τα Τομεακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΤΠΠΑ), για τα οποία αρμόδιοι είναι τα αντίστοιχα Υπουργεία, και από τα Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΠΠΑ), για τα οποία αρμόδιες είναι οι Περιφέρειες. Πιο συγκεκριμένα, για το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ), όπως αυτό εγκρίθηκε από την απόφαση 133633 του ΦΕΚ 5926 που δημοσιεύτηκε στις 16 Δεκεμβρίου 2021, αρμόδια υπηρεσία ορίζεται η Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Η πράσινη ανάπτυξη είναι ένας από τους αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ που αφορούν τη Δυτική Ελλάδα με σκοπό τη μετατροπή της σε έναν ενεργειακό κόμβο που θα καλύπτει όλες τις ενεργειακές ανάγκες των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων της περιοχής. Παράλληλα, μέσω αυτών των ενεργειών, θα δοθεί έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και την αξιοποίηση της στρατηγικής θέσης της Περιφέρειας.

Η ανάγκη χρηματοδότησης του ΠΠΑ για τον Αναπτυξιακό στόχο «Πράσινη Ανάπτυξη» προκύπτει από τις ανάγκες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, όπως αναφέρονται στη σχετική έκθεση, για δράσεις που θα τη βοηθήσουν να ξεπεράσει υφιστάμενα προβλήματα και δυσκολίες. Οι δράσεις θα αφορούν, για παράδειγμα, αντιπλημμυρικά και αρδευτικά έργα όπως και έργα σχετικά με αστικές αναπλάσεις, αναβαθμίσεις χώρων πρασίνου και ενεργειακές παρεμβάσεις σε κτίρια, ενώ εστιάζουν στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης. Επιπλέον, διατυπώνεται η ανάγκη για περισσότερη ενίσχυση εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Για τον λόγο αυτό, θα γίνουν δράσεις που θα προωθήσουν την ανάπτυξη των ΑΠΕ και τη δυνατότητα αξιοποίησης της θέσης της Περιφέρειας ως προς τα ενεργειακά δίκτυα.

Όπως αναφέρεται στο ΦΕΚ, τα μεγάλα έργα θα επηρεάσουν τόσο την παραγωγική δραστηριότητα, όσο και την προσέλκυση επενδύσεων. Επομένως, οι τρεις ειδικόι στόχοι του ΠΠΑ (Κυκλική οικονομία, Προστασία του περιβάλλοντος, Κλιματική αλλαγή), όπως παρουσιάζονται στο ΦΕΚ, βάζουν στο επίκεντρο την προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς με στόχο την ορθολογική διαχείριση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας που διαθέτει η Περιφέρεια.

23. Το ΕΠΑ θεπίστηκε με τον Ν. 4635/2019 (Α' 167) για τον σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των παρεμβάσεων που προωθούνται από τη χρηματοδότηση του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (ΕΠΕ). Διαθέσιμο στο: http://epa.gov.gr/?page_id=503

Για το ΠΠΑ της ΠΔΕ θα δαπανηθούν 271 εκατ. € από το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ), από τα οποία τα 72,8 εκατ. € (26,86%) θα δαπανηθούν για τους στόχους της πράσινης ανάπτυξης.

Όσον αφορά τις ΜμΕ της Δυτικής Ελλάδας, θα έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν επιπλέον από τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων δράσεων.

Πολλές ΜμΕ θα μπορούν να χρηματοδοτηθούν μέσω της δράσης «2.7 Πράσινη επιχειρηματικότητα (επαναχρησιμοποίηση, διαχείριση γεωργικών αποβλήτων με χρήση ΑΠΕ κ.λπ.)» του Αναπτυξιακού Στόχου της Πράσινης Ανάπτυξης, για την οποία θα δαπανηθούν 250.000 €. Η δράση συνδέεται με τις δράσεις «ii. Προαγωγή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας» και «vi. Προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία» του Στόχου Πολιτικής 2 (ΣΠ2) του ΕΣΠΑ 2021–2027.

Επιπλέον, η δράση «2.8 Στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής & αποδοτικής χρήσης πόρων», για την οποία θα δαπανηθούν 500.000 €, ενδέχεται να επωφεληθεί πολλές από τις ΜμΕ. Η δράση συνδέεται με τις δράσεις «ii. Προαγωγή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας», «iii. Ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων, δικτύων και εξοπλισμού αποθήκευσης σε τοπικό επίπεδο» και «vi. Προώθηση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία» του Στόχου Πολιτικής 2 (ΣΠ2) του ΕΣΠΑ 2021–2027.

Τέλος, πολλές από τις ΜμΕ θα επωφεληθούν από τη χρηματοδότηση της δράσης «2.11 Πράσινες πόλεις (αστικές αναπλάσεις, εκσυγχρονισμός στόλου αστικών μεταφορών κ.λπ.)» για την οποία θα δαπανηθούν 500.000 €. Η δράση συνδέεται με τις δράσεις «vii. Ενίσχυση της βιοποικιλότητας, των πράσινων υποδομών στο αστικό περιβάλλον και τη μείωση της ρύπανσης» του Στόχου Πολιτικής 2 (ΣΠ2) και «ii. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και των παράκτιων περιοχών μέσω της τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων» του Στόχου Πολιτικής 5 (ΣΠ5) του ΕΣΠΑ 2021–2027.

Επιπροσθέτως, οι αναπτυξιακοί στόχοι φροντίζουν έτσι ώστε το χρηματοδοτικό πλαίσιο του ΠΠΑ να σχετίζεται με μια σειρά από ενέργειες, οι οποίες θα λειτουργήσουν προπαρασκευαστικά προς τις δράσεις που προωθούνται από άλλες χρηματοδοτικές πηγές όπως είναι τα τομεακά προγράμματα του ΕΣΠΑ και το Ταμείο Ανάκαμψης. Έτσι, το ΠΠΑ λειτουργεί στην κατεύθυνση της συνέργειας και της συμπληρωματικότητας.

Από τα υλοποιημένα και σε εξέλιξη έργα που χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους, το 28,65% (143,9 εκατ. €) των συνολικών δαπανών (502,29 εκατ. €) χρησιμοποιείται για την επίτευξη των στόχων της πράσινης ανάπτυξης. Όσον αφορά τους συγχρηματοδοτούμενους πόρους, το 26,21% (202,56 εκατ. €) της συνολικής δαπάνης (772,774 εκατ. €) των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2014–2020 της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας προωθείται για την ενίσχυση της πράσινης ανάπτυξης. Στα συγκεκριμένα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, δίνεται βαρύτητα στις δράσεις βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης τόσο των δημόσιων κτιρίων όσο και των ΜμΕ.

ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ

Όπως προκύπτει από το σχέδιο, ένα πλήθος επιχειρήσεων θα έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από τις επιχορηγήσεις του ΤΑΑ στοχεύοντας στην ανάπτυξή τους και την πράσινη μετάβαση.

Παρόλο που οι επιχορηγήσεις εστιάζουν στην πράσινη μετάβαση και τους κλιματικούς στόχους, μπορεί να προέρχονται από διαφορετικές δράσεις και μηχανισμούς για κάθε επιχείρηση. Επίσης, οι επιχορηγήσεις που θα δοθούν μέσω

κρατικών ενισχύσεων θα συμφωνούν με τον γενικό κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία (ΓΚΑΚ) 651/2014.²⁴

Συνεπώς, οι ΜμΕ, για παράδειγμα, μπορούν να επωφεληθούν από κάποιες από τις επιχορηγήσεις του πρώτου πυλώνα που στοχεύει άμεσα στην πράσινη μετάβαση.

ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΩ

Ενδεικτική είναι η επένδυση «Εξοικονομώ – Επιχειρώ» (id 16874) όπου, εκτός από την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιριακών εγκαταστάσεων, θα επιδοτείται η προμήθεια και εγκατάσταση αποδοτικού εξοπλισμού και συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας, η παραγωγή ΑΠΕ και η εγκατάσταση συστημάτων ανάκτησης θερμότητας στο πλαίσιο παραγωγικών διαδικασιών (waste heat recovery). Επίσης, θα επιδοτηθεί η εγκατάσταση έξυπνων συστημάτων και εξοπλισμού πληροφορικής, ηλεκτρικών οχημάτων διανομής προϊόντων και πρώτων υλών, τα οποία θα βελτιώσουν την παραγωγή, την αποθήκευση και τη διανομή του προϊόντος. Με αυτόν τον τρόπο, στόχος είναι από τη μία οι επιχειρήσεις να αυξήσουν την ενεργειακή τους απόδοση, ενώ παράλληλα να μειώσουν το ενεργειακό κόστος λειτουργίας τους βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητά τους. Από την άλλη πλευρά, η επένδυση σκοπεύει να προσελκύσει επενδύσεις σχετικές με τον κατασκευαστικό τομέα, τη βιομηχανία και το αστικό περιβάλλον, προωθώντας την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα, από τις δράσεις τις επένδυσης θα χρηματοδοτηθούν 8.500 πολύ μικρές και 1.200 μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις. Οι δράσεις θα αποτελούνται από δύο υποπρογράμματα, την ενεργειακή απόδοση στον τριτογενή και δευτερογενή τομέα για μεσαίους, μεγάλους και πολύ μεγάλους οργανισμούς και την εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού σε πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Οι δαπάνες που αφορούν την ενεργειακή απόδοση στον τριτογενή και δευτερογενή τομέα προωθούν την εγκατάσταση νέου ή αντικατάσταση υφιστάμενου συστήματος θέρμανσης ή και ψύξης καθώς και παροχής ζεστού νερού χρήσης με σύστημα εκμετάλλευσης ΑΠΕ και τις Εγκαταστάσεις Συμπαγωγής Ηλεκτρισμού Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης για Ιδιοκατανάλωση με χρήση ΑΠΕ.

Όσον αφορά την εγκατάσταση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού σε πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι δαπάνες που θα επιχορηγούνται θα αφορούν τις ενεργειακές αναβαθμίσεις των κτιρίων των επιχειρήσεων και την ενεργειακή αναβάθμιση της παραγωγικής διαδικασίας.

Πιο συγκεκριμένα, οι παρεμβάσεις που πρόκειται να επιδοτηθούν στις επιχειρήσεις και αφορούν τις ενεργειακές αναβαθμίσεις των κτιρίων είναι η θερμομόνωση, η αντικατάσταση των υφιστάμενων κουφωμάτων, η προσθήκη ή

24. Γνωστός ως ο γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία* (ΓΚΑΚ), ο κανονισμός επιδιώκει να καταστήσει δυνατό στις κυβερνήσεις της ΕΕ να δίνουν υψηλότερα ποσά δημοσίου χρήματος σε ευρύτερο φάσμα εταιρειών, χωρίς να οφείλουν να ζητήσουν πρότερη άδεια από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Κατά γενικό κανόνα, εξαιρουμένων των πολύ μικρών ποσών, οι κρατικές ενισχύσεις πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή και να εγκρίνονται από αυτή πριν τη χορήγησή τους. Ο κανονισμός απαλλάσσει τις χώρες της ΕΕ από την υποχρέωση κοινοποίησης, εφόσον πληρούνται όλα τα κριτήρια του ΓΚΑΚ.

Η απαλλαγή αποσκοπεί στον περιορισμό του διοικητικού φόρτου για τις εθνικές και τις τοπικές αρχές καθώς και στην προτροπή των κυβερνήσεων της ΕΕ να διοχετεύουν τις ενισχύσεις με γνώμονα την οικονομική ανάπτυξη, χωρίς να παρέχουν αθέμιτο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στους δικαιούχους.

αντικατάσταση τοπικών ή κεντρικών συστημάτων μηχανικού αερισμού, η αναβάθμιση συστημάτων θέρμανσης/ψύξης με νέα ενεργειακά αποδοτικότερα, η προσθήκη ή αντικατάσταση συστήματος φωτισμού με νέα ενεργειακά αποδοτικότερα, η προσθήκη ή αντικατάσταση εξοπλισμού και συστημάτων παραγωγής ζεστού νερού χρήσης και η εφαρμογή συστημάτων Συμπαραγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ).

Επιπλέον, οι παρεμβάσεις που αφορούν την ενεργειακή αναβάθμιση της παραγωγικής διαδικασίας σχετίζονται με την αναβάθμιση συστημάτων παραγωγής και διανομής θερμικής ενέργειας και την αντικατάσταση κινητήρων και αντλιών με νέους ενεργειακά αποδοτικότερους.

Η χρηματοδότηση που παρέχει η επένδυση «Εξοικονομώ – Επιχειρώ» υπολογίζεται να είναι 947,5 εκατ. €, από τα οποία τα 450 εκατ. € θα προέρχονται από το ΤΑΑ.²⁵ Τα υπόλοιπα θα προέρχονται από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα.

Η χρηματοδότηση θα γίνει μέσω προσαρμογής των υφιστάμενων μοντέλων χρηματοδότησης. Τα συγκεκριμένα μοντέλα επιπλέον στοχεύουν να αυξήσουν τον αριθμό των δυνητικών δικαιούχων, να απλοποιήσουν την πιστοποίηση των παρεμβάσεων, χρησιμοποιώντας ενιαία δεδομένα κόστους, να εξασφαλίσουν πιο ενεργή συμμετοχή των εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στη χρηματοδότηση των απαραίτητων παρεμβάσεων και να προωθήσουν την καινοτομία στην εγχώρια κατασκευαστική και μεταποιητική βιομηχανία.

ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΣΗ (ΤΑΞΙ)

Επιπρόσθετα, οι δράσεις που αφορούν την ηλεκτροκίνηση²⁶ δίνουν οικονομικές δυνατότητες σε αρκετές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ή εμπορεύονται κινούμενα μέσα.

Για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις των ταξί θα επωφεληθούν από τους στόχους της επένδυσης της ηλεκτροκίνησης άμεσα, καθώς η κάλυψη της διαφοράς του κόστους ενός ηλεκτροκίνητου (BEV) με ένα παλαιάς τεχνολογίας ταξί θα καλυφθεί από επιχορηγήσεις που θα προωθηθούν μέσω του ΤΑΑ.

Οι επιχορηγήσεις θα καλυφθούν από την επέκταση ήδη υπαρχόντων χρηματοδοτικών προγραμμάτων.²⁷ Έτσι, στόχος των επιδοτήσεων είναι τα BEV ταξί να είναι φθηνότερα των ICEV ταξί, έτσι ώστε να δίνεται κίνητρο στους δικαιούχους. Με τις επιδοτήσεις υπολογίζεται από το σχέδιο πως θα αντικατασταθεί το 6% περίπου του υφιστάμενου στόλου ταξί με ηλεκτρικά οχήματα (BEV). Προϋπόθεση της επιχορήγησης είναι η διάλυση και η καταστροφή του παλιού ταξί.

Το συνολικό κόστος της επένδυσης θα ανέλθει στα 356 εκατ. €, από τα οποία τα 220 εκατ. € θα καλυφθούν από ΤΑΑ,²⁸ ενώ τα υπόλοιπα 94 εκατ. θα καλυφθούν από ιδιωτικά κεφάλαια.

25. Οι επιχορηγήσεις που θα δοθούν μέσω κρατικών ενισχύσεων θα συμφωνούν με το άρθρο 38 του Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής κατά Κατηγορία (ΓΚΑΚ) 651/2014. Η διαχείριση της επένδυσης είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ένας ενδιάμεσος φορέας που θα στηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4412/2016, θα είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση των προγραμμάτων (αξιολόγηση, παρακολούθηση και πληρωμή των επιχορηγήσεων).

26. Επένδυση ID: 16924

27. Διαθέσιμο στο: <https://www.gov.gr/upourgeia/upourgeio-periballontos-kai-energeias/periballontos-kai-energeias> και στο: <https://kinoumeilektrika.gov.gr/info>

28. Οι επιχορηγήσεις που θα δοθούν μέσω κρατικών ενισχύσεων θα συμφωνούν με το άρθρο 36α του Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής κατά Κατηγορία (ΓΚΑΚ) 651/2014.

Οι επενδύσεις που προωθούνται από το ΤΑΑ τείνουν να συνδέονται μεταξύ τους και να αλληλοσυμπληρώνονται. Έτσι, πολλές δράσεις που στοχεύουν στην οικονομική ανάπτυξη των κύριων κλάδων της οικονομίας έχουν στο επίκεντρο την πράσινη μετάβαση.

Πάντως, με την ανακοίνωση των νέων πολιτικών που θα αρχίσουν να εφαρμόζονται, αλλά και με την ανακοίνωση της ηλεκτροκίνησης στα ταξί, το Συνδικάτο Αυτοκινητιστών Ταξί Αττικής (ΣΑΤΑ) απέστειλε υπόμνημα²⁹ στον Υπουργό Μεταφορών, προσπαθώντας να επικοινωνήσει τη σοβαρότητα της κρίσης που περνά ο κλάδος αλλά και το ότι σε αυτό το πλαίσιο η ευρεία χρήση ηλεκτροκίνητων οχημάτων ως ταξί είναι άκρως απαγορευτική. Οι επαγγελματίες ταξί θεωρούν ότι αφενός το κόστος αγοράς, παρά την υψηλή επιδότηση, είναι πολύ πάνω από τις δυνατότητές τους και αφετέρου ότι η επάρκεια της μπαταρίας είναι ανεπαρκής για τον επαγγελματία αυτοκινητιστή. Τέλος, στο υπόμνημα διεκδικούν ότι θα πρέπει να γίνει αναπροσαρμογή των στόχων της κυβέρνησης που θέλει από το 2025 όλα τα νέα αυτοκίνητα που θα ταξινομούνται ως ταξί να μην έχουν κινητήρα εσωτερικής καύσης.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ενδεικτικά, το σχέδιο προωθεί δράσεις που έχουν στο επίκεντρό τους κλιματικούς στόχους και αφορούν άμεσα τον αγροτικό τομέα και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτόν όπως ο οικονομικός μετασχηματισμός στον γεωργικό τομέα.³⁰

Ο πρωτογενής τομέας συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον, άρα η προώθηση πολιτικών και επενδύσεων για τη βελτίωση και αναδιάρθρωση του αγροτικού τομέα θεωρείται υψίστης προτεραιότητας. Δεδομένου του μεγέθους του αγροτικού τομέα, οι επενδύσεις αυτές θα μπορούσαν να μετατρέψουν τον τομέα σε σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης.

Ο οικονομικός μετασχηματισμός στοχεύει στην ενίσχυση και την προώθηση της ανάπτυξης του γεωργικού τομέα μέσα από πέντε δράσεις: καινοτομία και πράσινη μετάβαση στη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα, ανάπτυξη του πράσινου τουρισμού, αναδιάρθρωση καλλιεργειών και γενετική βελτίωση ζώων.

Η κάθε μία από τις δράσεις θα χρηματοδοτηθεί διαφορετικές ενέργειες. Έτσι, η δράση που αφορά την καινοτομία και την πράσινη μετάβαση στη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων

29. Διαθέσιμο στο: <https://www.satataxi.gr/index.php/latest-news/item/1105-ypomnhma-pros-to-ypourgeio-metaforwn-me-tis-protaseis-tou-sata>

30. Επένδυση (id 16626) του Άξονα 4,6.

προσανατολίζεται σε επενδύσεις, οι οποίες θα οδηγήσουν σε ισχυρές και βιώσιμες επιχειρήσεις στον τομέα της μεταποίησης, με δυνατότητα προώθησης των εξαγωγών και αύξησης του εισοδήματος των αγρωτών. Οι επενδύσεις που προωθούνται από αυτές τις δράσεις στηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη του γεωργικού τομέα μέσα από την πράσινη μετάβαση. Αυτό θα γίνει μέσα από μια σειρά ενεργειών όπως η ενεργειακή αναβάθμιση των μονάδων παραγωγής και των κτιρίων, ο μηχανολογικός εξοπλισμός με χαμηλή κατανάλωση ενέργειας για τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μονάδων παραγωγής, τα έργα σε μονάδες διαχείρισης αποβλήτων και εκπομπών αερίων ρύπων για την προστασία του περιβάλλοντος, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παρακολούθηση της ιχνηλασιμότητας, οι φιλικές προς το περιβάλλον διαδικασίες παραγωγής και αποδοτικής χρήσης των πόρων καθώς και η ανάλυση της αγοράς, η στρατηγική συνεργασία και η δημιουργία αλυσίδων εφοδιασμού υψηλής αξίας, με πρωταρχικό στόχο τη διασύνδεση τομέων της οικονομίας (γεωργία – μεταποίηση – τουρισμός) και την τεχνική υποστήριξη μέσω ειδικών συμβούλων.³¹

Για τον σκοπό αυτό, θα δοθούν μέσω του ΤΑΑ επιχορηγήσεις ύψους 185 εκατ. €. Οι επιχορηγήσεις αυτές θα δοθούν ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης.

Πιο συγκεκριμένα, επιχορηγείται το 30% της συνολικής επένδυσης για τις μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ για τις μικρές και μεσαίες επιχορηγείται το 45%. Οι δυνατότητες χρηματοδότησης των επενδύσεων μπορούν να αυξηθούν κατά 10% όταν αφορούν συλλογικές πρωτοβουλίες (συνεταιρισμοί, αγροτικές οργανώσεις – ομάδες ή clusters) ή επενδύσεις που αφορούν προγράμματα συμβολαϊκής γεωργίας (40% για μεγάλες και 55% για ΜμΕ). Η ελάχιστη επένδυση είναι 1 εκατ. € για τις ΜμΕ και 3 εκατ. € για τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Για τη δράση που αφορά τον εκσυγχρονισμό του πρωτογενούς τομέα, θα επιχορηγηθούν κυρίως συνεταιρισμοί και αγροτικές ενώσεις, καθώς προωθείται η καθετοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας μέσω διατομεακών δράσεων-clusters και υποστηρίζονται επενδύσεις από συλλογικά συστήματα για την επίτευξη θετικών οικονομικών κλίμακας τόσο για μεμονωμένους αγρότες, όσο και για συλλογικά συστήματα. Οι δράσεις αυτές προωθούν την ψηφιοποίηση

31. Όλες οι επενδύσεις θα πληρούν κριτήρια επιλεξιμότητας που σχετίζονται με την πράσινη σήμανση κατά 100% και, πιο συγκεκριμένα, θα συνδέονται με οποιαδήποτε από τις παρακάτω παρεμβάσεις: 022- Διαδικασίες έρευνας και καινοτομίας, μεταφορά τεχνολογίας και συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων με επίκεντρο την οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, την ανθεκτικότητα και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. 024ter- Έργα ενεργειακής απόδοσης και επίδειξης σε ΜΜΕ ή μεγάλες επιχειρήσεις και μέτρα στήριξης που συμμορφώνονται με κριτήρια ενεργειακής απόδοσης. 028- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: άνεμος. 029- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: ηλιακή. 032- Άλλες ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. 035- Προσαρμογή σε μέτρα για την κλιματική αλλαγή και πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα: πλημμύρες (συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, των συστημάτων πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών, υποδομών και προσεγγίσεων που βασίζονται στο οικοσύστημα). 036- Προσαρμογή σε μέτρα για την κλιματική αλλαγή και πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα: πυρκαγιές (συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, των συστημάτων πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών, υποδομών και προσεγγίσεων που βασίζονται στο οικοσύστημα). 045bis- Χρήση ανακυκλωμένων υλικών ως πρώτων υλών σύμφωνα με τα κριτήρια απόδοσης. 050- Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας, φυσική κληρονομιά και πόροι, πράσινες και μπλε υποδομές.

των εκμεταλλεύσεων για την παρακολούθηση των καλλιεργητικών παραμέτρων και την προσαρμογή του σχεδίου παραγωγής. Επίσης, προωθούν την ανάπτυξη συστημάτων ιχνηλασιμότητας, διαχείρισης ποιότητας και εμπορικών πρακτικών μέσω υφιστάμενων και νέων αλυσίδων εφοδιασμού. Επίσης, στόχος είναι να εισαγάγει την έρευνα στον αγροτικό τομέα για την προώθηση της αναδιάρθρωσης της καλλιέργειας και της γενετικής βελτίωσης των ζώων. Επιπρόσθετος στόχος είναι η προσαρμογή των παραγόμενων προϊόντων στις απαιτήσεις των καταναλωτών/αγορών, που προκύπτουν από έρευνα αγοράς. Τέλος, θα υποστηριχθεί η ανάπτυξη στρατηγικού σχεδίου εμπορικής πολιτικής για το μάρκετινγκ προϊόντων.

Οι επιχορηγήσεις που θα δοθούν από το ΤΑΑ για τις δράσεις αυτές φτάνουν τα 100 εκατ. €. Οι επιχειρήσεις που επιλέγονται θα χρηματοδοτούνται για το 50% του επενδυτικού τους προγράμματος. Το ελάχιστο ποσό που θα πρέπει να επενδύσουν οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι 2 εκατ. €.

Η δράση που προωθεί την ανάπτυξη του πράσινου τουρισμού αφορά επιχειρήσεις που εφαρμόζουν ένα κάθετο επιχειρηματικό μοντέλο που συνδυάζει τις τουριστικές υπηρεσίες με την αγροτική παραγωγή.

Έτσι, οι επενδύσεις που θα επιχορηγηθούν αφορούν μια σειρά από ενέργειες που υιοθετούν πολιτικές που στοχεύουν στην πράσινη μετάβαση³² και αφορούν κυρίως έξοδα κατασκευής, εξοπλισμού και εφαρμογές ICT και μέσα μεταφοράς. Δράσεις όπως η ενεργειακή αναβάθμιση τουριστικών εγκαταστάσεων, η εγκατάσταση εξοπλισμού σε αρμονία με το φυσικό τοπίο και τα μοναδικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, η προώθηση εφαρμογών ICT για την προώθηση τουριστικών προϊόντων τα οποία συνδέονται με τις αγροτικές δραστηριότητες της περιοχής (ιχνηλασιμότητα, υποβάθμιση των εκπομπών CO₂ λόγω επιλογής τοπικών αγροτικών προϊόντων κ.λπ.), η προώθηση μέσων μεταφοράς όπως ηλεκτρικά αυτοκίνητα και ποδήλατα φιλικά προς το περιβάλλον μαζί με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις π.χ. φορτιστές οχημάτων, και τη στήριξη των τουριστικών

32. Όλες οι επενδύσεις θα πληρούν κριτήρια επιλεξιμότητας που σχετίζονται με την πράσινη σήμανση 40%-100% και, πιο συγκεκριμένα, θα συνδέονται με οποιαδήποτε από τις παρακάτω παρεμβάσεις: 022- Διαδικασίες έρευνας και καινοτομίας, μεταφορά τεχνολογίας και συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων με επίκεντρο την οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, την ανθεκτικότητα και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, 023- Διαδικασίες έρευνας και καινοτομίας, μεταφορά τεχνολογίας και συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων με επίκεντρο την κυκλική οικονομία, 024- Έργα ενεργειακής απόδοσης και επίδειξης στις ΜΜΕ και υποστηρικτικά μέτρα, 024ter- Έργα ενεργειακής απόδοσης και επίδειξης σε ΜμΕ ή μεγάλες επιχειρήσεις και μέτρα στήριξης που συμμορφώνονται με κριτήρια ενεργειακής απόδοσης, 028- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: άνεμος, 029- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: ηλιακή, 032- Άλλες ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, 035- Προσαρμογή σε μέτρα για την κλιματική αλλαγή και πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα: πλημμύρες (συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, των συστημάτων πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών, υποδομών και προσεγγίσεων που βασίζονται στο οικοσύστημα), 036- Προσαρμογή σε μέτρα για την κλιματική αλλαγή και πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα: πυρκαγιές (συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, των συστημάτων πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών, υποδομών και προσεγγίσεων που βασίζονται στο οικοσύστημα), 037- Προσαρμογή σε μέτρα για την κλιματική αλλαγή και πρόληψη και διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα: άλλα, π.χ. καταιγίδες και ξηρασία (συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης, των συστημάτων πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών, των υποδομών και των προσεγγίσεων που βασίζονται στο οικοσύστημα), 045bis- Χρήση ανακυκλωμένων υλικών ως πρώτων υλών σύμφωνα με τα κριτήρια απόδοσης, 049- Προστασία, αποκατάσταση και βιώσιμη χρήση περιοχών Natura 2000, 050- Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας, φυσική κληρονομιά και πόροι, πράσινες και μπλε υποδομές.

φορέων που δημιουργούν νέες βραχυπρόθεσμες αλυσίδες εφοδιασμού με τοπικούς αγροτικούς φορείς.

Για να λάβουν επιχορήγηση, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να επενδύσουν τουλάχιστον 2 εκατ. € και το ποσό αυτό θα πρέπει να αποτελεί τουλάχιστον το 50% του συνόλου των επενδυτικών δαπανών. Η εκτιμώμενη συνεισφορά από το ΤΑΑ θα είναι 50 εκατ. €.

Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, οι επιχειρήσεις θα επωφεληθούν επίσης από δράσεις που στοχεύουν στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Το εκτιμώμενο κόστος των επενδύσεων για την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών εκτιμάται στο ύψος των 212 εκατ. €, από τα οποία 170 εκατ. € θα προέρχονται από το ΤΑΑ, ενώ τα υπόλοιπα από ιδιωτικά κεφάλαια.

Τέλος, οι επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από τις δράσεις για τη γενετική βελτίωση ζώων. Η δράση αφορά τη διατήρηση των κληρονομικών ιδιοτήτων των ζώων, την αξιοποίηση του γενετικού υλικού των γηγενών ελληνικών φυλών, τον έλεγχο και τη βελτίωση των αποδόσεών τους, την ενίσχυση των ειδικών χαρακτηριστικών που αφορούν το γάλα και το κρέας και τη βελτίωση του ισοζυγίου εισαγωγών-εξαγωγών ζωικών προϊόντων.

Το κόστος για τις επενδύσεις αυτές υπολογίζεται στα 18,75 εκατ. €. Εξ αυτών το ΤΑΑ θα συμμετέχει με 15 εκατ. €, ενώ τα υπόλοιπα θα προέρχονται από ιδιωτικά κεφάλαια.

Γενικά, προωθούνται δράσεις όπου επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα θα έχουν συμβολαιακές σχέσεις συνεργασίας με τοπικούς παραγωγούς, στοχεύοντας στη μεγιστοποίηση των τοπικών κερδών. Η συνολική χρηματοδότηση από το ΤΑΑ³³ των επενδύσεων που αφορούν τον οικονομικό μετασχηματισμό της γεωργίας υπολογίζεται να είναι 520 εκατ. €. ³⁴ Τέλος, η επένδυση, που ξεκίνησε το δεύτερο τρίμηνο του 2021, αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέταρτο τρίμηνο του 2025.

Παρά τη διοχέτευση αρκετών χρηματοδοτήσεων στον αγροτικό τομέα και τις αρκετές αναφορές στη «φιλική προς το κλίμα γεωργία», στην ουσία το σχέδιο δεν ευθυγραμμίζεται με τους στόχους στρατηγικής «από το αγρόκτημα στο πιάτο» (Farm-to-Fork, F2F),³⁵ αφού δεν γίνεται αναφορά στη βιολογική γεωργία.

33. Οι επιχορηγήσεις που θα δοθούν μέσω κρατικών ενισχύσεων θα συμφωνούν με τα άρθρα 14 και 17 του Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής κατά Κατηγορία (ΓΚΑΚ) 651/2014.

34. Η επένδυση του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θα αναλάβει να αναθέσει τις πληρωμές στον φορέα ΟΠΕΚΕΠΕ για την υλοποίηση έργων μέσω της υφιστάμενης πλατφόρμας πληροφορικής του Υπουργείου. Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θα προετοιμάσει τις κατευθυντήριες γραμμές χρηματοδότησης, το υπόδειγμα αίτησης και τη διαδικασία με την οποία οι δικαιούχοι πρέπει να υποβάλουν τις ηλεκτρονικές αιτήσεις τους.

35. Η στρατηγική Farm-to-Fork βρίσκεται στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (European Green Deal) και στοχεύει στην πιο δίκαιη, υγιεινή και φιλική προς το περιβάλλον γεωργία. Περισσότερες πληροφορίες στο: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

Βασικοί ποσοτικοί στόχοι της στρατηγικής F2F που απουσιάζουν από τον σχεδιασμό του «Ελλάδα 2.0» είναι οι παρακάτω:

- **Μείωση της χρήσης και του κινδύνου χημικών φυτοφαρμάκων κατά 50%**
- **Μείωση της χρήσης πιο επικίνδυνων φυτοφαρμάκων κατά 50%**
- **Μείωση των απωλειών θρεπτικών συστατικών κατά τουλάχιστον 50%**
- **Διασφάλιση της μη υποβάθμισης της γονιμότητας του εδάφους**
- **Μείωση της χρήσης λιπασμάτων κατά τουλάχιστον 20%**
- **Μείωση των πωλήσεων αντιμικροβιακών για τα εκτρεφόμενα ζώα και την υδατοκαλλιέργεια κατά 50%**
- **Αύξηση της συνολικής γεωργικής γης με βιολογική γεωργία στο 25% (European Commission, 2020)**

Τα κοινωνικοοικονομικά πλεονεκτήματα της ενίσχυσης της βιολογικής γεωργικής παραγωγής είναι πολλαπλά. Στη βιβλιογραφία³⁶ έχει αναδειχθεί ότι η ένταση της απασχόλησης της βιολογικής παραγωγής είναι υψηλότερη από τη συμβατική γεωργία. Επιπλέον, η βιολογική παραγωγή απαιτεί λιγότερες παρεμβάσεις όπως λιπάσματα και χημικά, που στην περίπτωση της Ελλάδας είναι κυρίως εισαγόμενα. Έτσι λοιπόν, η επέκταση της βιολογικής παραγωγής θα είχε άμεσες επιπτώσεις στην ανάγκη εισαγωγών αυτών των προϊόντων. Επιπλέον, παρά τις χαμηλότερες αποδόσεις παραγωγής, τα περιθώρια κέρδους της βιολογικής παραγωγής είναι, κατά μέσο όρο, υψηλότερα, καθώς τα προϊόντα πωλούνται σε μεγαλύτερες τιμές (Michalis et al., 2020). Η δομή ιδιοκτησίας της γεωργικής γης στην ΠΔΕ, που αποτελείται από μεγάλο αριθμό παραγωγών μικρής κλίμακας, είναι πολύ περισσότερο προσαρμοσμένη σε ένα μοντέλο βιολογικής παραγωγής παρά στην εντατική γεωργία. Ενώ αυτό το φαινόμενο ιστορικά θεωρείτο μειονέκτημα όταν ανταγωνίζονται χώρες με πολύ υψηλότερη παραγωγικότητα (εν μέρει συνέπεια των διαφορετικών δομών ιδιοκτησίας, μηχανοποίησης και δυνατοτήτων εντατικοποίησης σε μεγάλες συμβατικές φάρμες), μια στροφή προς τη βιώσιμη γεωργία μπορεί να το μετατρέψει σε πλεονέκτημα. Η αγορά βιολογικών προϊόντων είναι ένας ταχέως αναπτυσσόμενος τομέας στην ΕΕ και διεθνώς και η αξιοποίησή της παρουσιάζει σαφείς ευκαιρίες ανάπτυξης και για τις ΜμΕ της ΠΔΕ (European Commission, 2019).

Έτσι, θα περιμέναμε να δούμε στο «Ελλάδα 2.0» να προωθούνται πολιτικές επέκτασης της βιολογικής καλλιέργειας και να αξιοποιούνται τα διαθέσιμα κεφάλαια για την κάλυψη του εφάπαξ επενδυτικού κόστους της μετάβασης των αγροκτημάτων από τη συμβατική στη βιολογική παραγωγή, καθώς το κόστος μετάβασης, συμπεριλαμβανομένου του κόστους πιστοποίησης, συχνά λειτουργεί ως σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας για τις ΜμΕ του αγροτικού τομέα (Partalidou et al., 2018). Βέβαια, το επόμενο χρονικό διάστημα αναμένεται και το νέο Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο για την Αγροτική Ανάπτυξη, που θα προστεθεί στο ΤΑΑ για περαιτέρω στήριξη των αγροτών (European Commission, 2021), το οποίο μπορεί να καλύπτει τα παραπάνω κενά που αναφέραμε.

36. (Finley et al., 2018· Unay-Gailhard & Bojnec, 2019)

ΕΞΥΠΝΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

Όσον αφορά τις ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στον βιομηχανικό τομέα, θα έχουν τη δυνατότητα χρηματοδοτικής στήριξης από το ΤΑΑ με σκοπό την αναβάθμιση του παραγωγικού εξοπλισμού και των υποδομών τους με προηγμένες έξυπνες τεχνολογίες με χαμηλό περιβαλλοντικό αντίκτυπο μέσω της επένδυσης «Εξυπνη Μεταποίηση».³⁷

Η χρηματοδοτική στήριξη περιλαμβάνει επενδύσεις που προωθούν παρεμβάσεις και βιομηχανικό εξοπλισμό στις ΜμΕ με έμφαση την ενεργειακή απόδοση.

Οι δράσεις αφορούν κυρίως την ψηφιοποίηση των γραμμών παραγωγής, την αυτοματοποίηση και τη διασύνδεση των αλυσίδων εφοδιασμού, τον σχεδιασμό και την παραγωγή έξυπνων προϊόντων και υπηρεσιών, την εφαρμογή έξυπνων παραγωγικών τεχνολογιών σε δίκτυο υπερυψηλής ταχύτητας/5G, τον μηχανικό, εργαστηριακό και παραγωγικό εξοπλισμό, τον εξοπλισμό ποιοτικού ελέγχου, τον εξοπλισμό λογισμικού και πληροφορικής, τις άδειες λογισμικού, τις άδειες υπολογιστικού νέφους, υπηρεσίες εφαρμογής για τις νέες υποδομές πληροφορικής και λογισμικού, τις υπηρεσίες ασφάλειας πληροφορικής, τον σχεδιασμό προϊόντων, τη διανοητική ιδιοκτησία, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και τις δαπάνες πιστοποίησης. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις στις οποίες στοχεύουν είναι όσες δραστηριοποιούνται κυρίως με τη μεταλλεία και τα λατομεία, τη μεταποίηση, την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, τις μεταφορές και αποθήκευση και την πληροφορία και επικοινωνία.

Οι δράσεις της επένδυσης «Εξυπνη Μεταποίηση» υπολογίζεται να ολοκληρωθούν έως τις 31 Δεκεμβρίου 2025. Οι συνολικές δαπάνες των δράσεων υπολογίζονται να είναι 150 εκατ. €, εκ των οποίων τα 75 εκατ. € θα δοθούν με τη μορφή της επιχορήγησης από το ΤΑΑ, ενώ τα υπόλοιπα θα προέρχονται από ιδιωτικά κεφάλαια.

Οι δράσεις αυτές γενικά στοχεύουν στη στήριξη των βιομηχανικών επιχειρήσεων ανάλογα με το μέγεθός τους. Έτσι, το 70% του συνολικού προϋπολογισμού της δημόσιας δαπάνης θα αφορά μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, ενώ το υπόλοιπο 30% θα διατεθεί σε μεσαίες επιχειρήσεις.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Γενικότερα, όσον αφορά τον τουρισμό, το σχέδιο στοχεύει στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Οι επενδύσεις που προωθεί το σχέδιο για την τουριστική ανάπτυξη³⁸ περιλαμβάνει δύο μέρη, ένα για την πράσινη ανάπτυξη και ένα για την μπλε ανάπτυξη.

Για την πράσινη ανάπτυξη, προωθεί την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού, που καλύπτει ενεργειακά αποδοτικές ανακαινίσεις δημόσιων υποδομών και εγκατάσταση νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τον τουρισμό υγείας και ευεξίας, τον αγροτουρισμό και τη γαστρονομία.

Για την μπλε ανάπτυξη, προωθεί την αναβάθμιση των υποδομών των τουριστικών λιμένων με μέτρα ενεργειακής απόδοσης για υφιστάμενα κτίρια και κτίρια υποδομών, παρεμβάσεις για τη βελτίωση της διακυβέρνησης, των υπο-

37. Αυτό θα γίνει κυρίως μέσω της επένδυσης «Εξυπνη Μεταποίηση» (ID: 16721). Η επένδυση στοχεύει στην αντιμετώπιση της σύστασης 2:2019 με επίκεντρο τις επενδυτικές οικονομικές πολιτικές στις ψηφιακές τεχνολογίες και την προστασία του περιβάλλοντος και στη σύσταση 3:2020 μέσω ώριμων δημόσιων επενδυτικών έργων και της προώθησης ιδιωτικών επενδύσεων για την προώθηση της οικονομικής ανάκαμψης.

38. Επένδυση τουριστική ανάπτυξη (Id 16931)

δομών και των υπηρεσιών που παρέχονται στις μαρίνες, δυνατότητα πρόσβασης στις παραλίες για ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες, και προώθηση της ανάπτυξης του καταδυτικού και υποβρύχιου τουρισμού.³⁹

Η υλοποίηση της επένδυσης θα ολοκληρωθεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 2025. Η χρηματοδότηση από το ΤΑΑ εκτιμάται να είναι 260 εκατ. € σε επιχορηγήσεις, οι οποίες θα διατεθούν κυρίως σε πάγια κεφάλαια και θα επιτρέψουν παράλληλα την κινητοποίηση ιδιωτικών πόρων.

Πιο συγκεκριμένα, θα δοθούν οι επιχορηγήσεις που αφορούν επτά υποέργα τα οποία θα χρηματοδοτηθούν ξεχωριστά. Από αυτά, οι ΜμΕ μπορούν να επωφεληθούν από ενισχύσεις 46 εκατ. € στα έργα ορεινού τουρισμού.⁴⁰ Επίσης, θα επωφεληθούν από τα έργα τουρισμού υγείας και ευεξίας, τα οποία θα ανέρχονται στα 23 εκατ. €.⁴¹

Επιπλέον έργα τα οποία αφορούν τον τουρισμό και θα επηρεάσουν έμμεσα τις επιχειρήσεις είναι η δημιουργία Οργανισμού Διαχείρισης και Μάρκετινγκ Προορισμού (DMMO),⁴² μεταρρυθμιστικές δράσεις για τον αγροτουρισμό και τη γαστρονομία,⁴³ έργα στις μαρίνες,⁴⁴ έργα που αφορούν τη βελτίωση της προσβασιμότητας στις παραλίες για ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρία⁴⁵ και έργα που αφορούν την προώθηση της ανάπτυξης του καταδυτικού και υποθαλάσσιου τουρισμού.⁴⁶

ΔΑΝΕΙΑ

Όπως είδαμε, μέσω των σχεδιασμών και των δράσεων του ΤΑΑ πολλές επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν με τη βοήθεια των χρηματοδοτήσεων που θα λάβουν. Εκτός από τις επιχορηγήσεις συγκεκριμένων έργων, το ΤΑΑ θα προωθήσει τους στόχους του μέσω δανειοδότησης.

Γενικότερα, το ΤΑΑ μέσα από δράσεις που στοχεύουν στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τη μείωση της γραφειοκρατίας και του διοικητικού κόστους, την αύξηση του μεγέθους των ελληνικών επιχειρήσεων και στην ανάπτυξη του εξαγωγικού και αναπτυξιακού προσανατολισμού, στοχεύει στη χρήση των μέγιστων επιτρεπόμενων δανείων του ΤΑΑ, δίνοντας έτσι κίνητρο στις επιχειρήσεις να επενδύσουν.⁴⁷ Οι δράσεις αυτές ενισχύουν χρηματοδοτικά τις υπόλοιπες δράσεις.⁴⁸

Ενδεικτικά, η επένδυση «Δανειακή Στήριξη του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας» σκοπεύει στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων μέσω δανεισμού. Στόχος της επένδυσης είναι να δοθεί η δυνατότητα στις επιχειρήσεις

39. Οι επενδύσεις συμφωνούν με την αρχή της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (2021/C 58/01).

40. Η επιχορήγηση θα δοθεί βάσει του άρθρου 14/55/56 του Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής (ΓΚΑΚ).

41. Η επιχορήγηση θα δοθεί βάσει του άρθρου 14 του Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής (ΓΚΑΚ).

42. 15 εκατ. €

43. 14 εκατ. €

44. 130 εκατ. €

45. 14 εκατ. €

46. 18 εκατ. €

47. Οι δράσεις αυτές προωθούνται από τις επενδύσεις του άξονα 4.7.

48. Οι δράσεις του άξονα ευθυγραμμίζονται με τις συστάσεις του Συμβουλίου προς την Ελλάδα σχετικά με την προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων.

να δανειστούν με χαμηλό επιτόκιο.⁴⁹ Με αυτόν τον τρόπο, δίνεται κίνητρο στις επιχειρήσεις, έτσι ώστε να επενδύσουν στους τομείς του σχεδίου, κυρίως στην πράσινη μετάβαση και στον ψηφιακό μετασχηματισμό.⁵⁰ Τα δάνεια που προορίζονται για την Ελλάδα υπολογίζονται στα 12,728 εκατ. €⁵¹ και θα αφορούν επιλέξιμα έργα τα οποία θα πρέπει να διαθέτουν θετική καθαρή παρούσα αξία, να ευθυγραμμίζονται με τους πέντε στρατηγικούς πυλώνες που έχουν τεθεί για τη δανειακή διευκόλυνση, δηλαδή την πράσινη μετάβαση, την ψηφιοποίηση, την εξωστρέφεια, τις οικονομίες κλίμακας μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών, την καινοτομία (R&D) και να συνάδουν προς τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει το σχέδιο, όλα τα επενδυτικά σχέδια που θα σχετίζονται με τους πυλώνες του σχεδίου θα χρηματοδοτούνται κατά 30% έως 50% από τα ευρωπαϊκά δάνεια, κατά 20% από ίδια συμμετοχή και κατά το υπόλοιπο μέρος από διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (ΔΧΙ) και εμπορικές τράπεζες (ΕΤ) (30%-50%).

Όπως αναφέρεται στην έκθεση του ΤΑΑ, σκοπός της δανειοδότησης είναι να καλύψει το επενδυτικό κενό που παρουσιάζει η χώρα μας σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το επενδυτικό κενό θεωρείται πως ευθύνεται για τη χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας και την υψηλή ανεργία στην Ελλάδα. Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση, το επενδυτικό κενό οφείλεται στους σημαντικούς περιορισμούς της τραπεζικής χρηματοδότησης και στο πολύ υψηλό κόστος χρηματοδότησης προς τις ελληνικές επιχειρήσεις. Γενικά, στο σχέδιο είναι έκδηλη η γενικότερη στοχοθέτηση ότι οι ΜμΕ πρέπει να συγχωνευτούν σε μεγαλύτερες εταιρικές μορφές, αγνοώντας από τη μια μεριά τις ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές δομές που αντιπροσωπεύουν και στηρίζουν στην Ελλάδα οι ΜμΕ, αλλά και αγνοώντας τα σημαντικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν στο στόχο προς ένα βιώσιμο μέλλον. Η μικρότερη κλίμακας λειτουργία των ΜμΕ μπορεί όντως να τους δημιουργεί προβλήματα ανταγωνιστικότητας και πρόσβασης σε επενδύσεις, αλλά από τη μεριά της προστασίας του περιβάλλοντος, η μικρότερη κλίμακα λειτουργίας είναι αυτή που κάνει τις ΜμΕ πιο περιβαλλοντικές φιλικές από την άποψη των περιβαλλοντικών και κλιματικών επιπτώσεων που δημιουργούν, ενώ παράλληλα τις κάνει πιο ευέλικτες⁵² στις αλλαγές, διατηρώντας πλεονεκτήματα όπως η δημιουργία θέσεων εργασίας και η δυνατότητα διαφοροποίησης προϊόντων και καινοτομιών (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2021).

Όσον αφορά την πράσινη μετάβαση, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση από την επένδυση. Πιο συγκεκριμένα, τα δανειακά πρόγραμμα του ΤΑΑ θα διαθέσει το 37% της αξίας του δανείων προς την πράσινη μετάβαση, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, όπως αναφέρει η έκθεση.

Επίσης, όπως προβλέπεται από την επένδυση, τα δάνεια θα αφορούν μακροχρόνιες ιδιωτικές επενδύσεις που θα σχετίζονται με τους στόχους πολιτικής του σχεδίου και θα δίνονται χωρίς κρατική παρέμβαση, λαμβάνοντας υπόψη οικονομικά κριτήρια.

49. Τα χρηματοοικονομικά αυτά κίνητρα θα προωθηθούν από την επένδυση «Δανειακή Στήριξη του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ID: 16980)».

50. Το έργο θα συμμορφώνεται με την τεχνική καθοδήγηση σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (2021/C58/01).

51. Οι διατάξεις θα δοθούν βάσει του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/241.

52. EC, DG Environment News Alert Service, (2009), "Special Issue: Can SMEs improve sustainability?". Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/15si2_en.pdf

Με αυτόν τον τρόπο, πολλές ΜμΕ μπορούν να επωφεληθούν από τη δανειοδότηση αυτή επενδύοντας στην πράσινη μετάβαση. Θα μπορούν να αιτηθούν για δάνειο και χρηματοδότηση, αφού πρώτα τεκμηριώσουν τη συμβατότητα των δαπανών με τους στόχους της πράσινης μετάβασης. Όσον αφορά την πράσινη μετάβαση, η ελάχιστη συμβατότητα που απαιτείται είναι το 20% των δαπανών να σχετίζονται με τον πυλώνα 1 για την πράσινη μετάβαση, για την οποία δίνεται χρηματοδότηση για το 30% των επενδυτικών σχεδίων. Αν το ποσοστό των δαπανών είναι 30%, τότε δίνεται χρηματοδότηση για το 40%, ενώ για το 40% δίνεται χρηματοδότηση 50%. Για τη διοχέτευση των δανείων θα τηρηθούν οι κανόνες της ΕΕ που αφορούν τις κρατικές ενισχύσεις.⁵³

Επίσης, ουσιαστική είναι η συμμετοχή χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων για τη διαχείριση και τη συγχρηματοδότηση των δανείων, τα οποία θα διοριστούν απευθείας ύστερα από ανοιχτή πρόσκληση.

Συγκεκριμένοι διαυλοι διανομής αναμένεται να διοχετεύσουν τα δάνεια του μηχανισμού στην οικονομία, κυρίως μέσω χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων (μέσω της αγοράς εταιρικών ομολόγων ή κοινοπρακτικών δανείων, ύψους 11,728 εκατ. €), μιας πλατφόρμας ιδίων κεφαλαίων (500 εκατ. €) και της χρήσης μέρους της εθνικής συνιστώσας του κράτους-μέλους του προγράμματος InvestEU (500 εκατ. €) για την Ελλάδα. Οι ΜμΕ θα μπορούν να δανειστούν μέσω της συγχρηματοδότησης ελληνικών και διεθνών εμπορικών τραπεζών και των ελληνικών δανείων από το ΤΑΑ, κυρίως όμως προβλέπεται να δανειστούν μέσω μίας πλατφόρμας μετοχών που θα αναπτυχθεί για τον σκοπό αυτό.

Θεωρώντας πως οι ΜμΕ δυσκολεύονται να χρηματοδοτηθούν από το τραπεζικό σύστημα και τα επενδυτικά ταμεία, η χρηματοδότησή τους θα γίνεται κυρίως από εταιρείες διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων μέσω της πλατφόρμας.

Έτσι, όσον αφορά τις ΜμΕ, όπως αναφέρει το σχέδιο της επένδυσης, θα δανειοδοτούνται κυρίως από την πλατφόρμα ιδίων κεφαλαίων μέσω των μηχανισμών Mezzanine Financing (Mezzanine FoF) και Innovate Now FoF. Ο μηχανισμός Mezzanine Financing (Mezzanine FoF) θα χρηματοδοτήσει τις εταιρείες διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων, οι οποίες θα καλύψουν το 70% της χρηματοδότησης των ΜμΕ. Η συγκεκριμένη χρηματοδότηση υπολογίζεται να είναι 400 εκατ. €, ενώ 100 εκατ. € προωθούνται μέσω του μηχανισμού Innovate Now. Τα χρήματα αυτά θα δοθούν στις εταιρείες επενδυτικών κεφαλαίων μέσω του μηχανισμού, τα οποία επίσης θα καλύψουν έως και το 70% από τα κεφάλαια των επενδύσεων που αφορούν κυρίως καινοτόμους ψηφιακούς τομείς. Σύμφωνα με τους σχεδιασμούς, αυτή η πλατφόρμα μετοχών θα προωθηθεί από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων και θα αναπτυχθεί από την Ελληνική Τράπεζα Ανάπτυξης.

Οι μικρότερες επιχειρήσεις μπορούν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα δανειοδότησης μέσω της έκδοσης του ομολογιακού δανείου. Πρόκειται για ένα χρηματοοικονομικό εργαλείο που χρησιμοποιείται ευρέως στην Ελλάδα από το 2003. Έτσι, στο πλαίσιο του σχεδίου, οι τράπεζες θα γίνονται ομολογιούχοι. Οι ΜμΕ επιχειρήσεις θα έχουν επιπλέον τη δυνατότητα χρηματοδότησης μέσω του ελληνικού τμήματος του ταμείου Invest Eu, όπου η Ελλάδα σκοπεύει να διαθέσει 500 εκατ. €, εστιάζοντας στις προτεραιότητες του ΤΑΑ.

53. Τα άρθρα του ΓΚΑΚ που θα χρησιμοποιηθούν είναι τα άρθρα 14 για παραγωγικές αρχικές επενδύσεις (με βάση τις εντάσεις ενίσχυσης του χάρτη περιφερειακών ενισχύσεων), 25 για έργα E&A (η μέγιστη ένταση ενίσχυσης εξαρτάται από τον τύπο του έργου, το μέγεθός του, την εταιρεία, κ.λπ.), 38 για έργα ενεργειακής απόδοσης (ένταση ενίσχυσης έως 65% των επιλέξιμων δαπανών) και 41 για παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Δεδομένου ότι στόχος είναι να δοθούν κίνητρα για ιδιωτικές επενδύσεις, πρόθεση είναι να εφαρμοστούν τα χαμηλότερα δυνατά επιτόκια. Τα δάνεια που θα χορηγηθούν από το ΤΑΑ, θα έχουν αρκετά χαμηλό επιτόκιο, έτσι ώστε να αποτελούν κίνητρο για τις επιχειρήσεις να πραγματοποιήσουν επενδύσεις που προωθούν τις δράσεις του.

Τα περιθώρια του επιτοκίου θα καθορίζονται από την πιστωτική πολιτική των τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια της επιχειρησιακής συμφωνίας θα υπάρχει μια συγκεκριμένη ρήτρα, η οποία θα υποχρεώνει τις τράπεζες να τιμολογήσουν τη συμμετοχή τους χωρίς επιπλέον περιθώριο (extra margin) σε σύγκριση με την τιμολόγηση που θα είχαν κάνει χωρίς τη συμμετοχή τους στην επένδυση. Στην επιχειρησιακή συμφωνία, θα καθοριστεί με σαφήνεια και θα χρησιμοποιηθεί συγκριτική αξιολόγηση παρόμοιων χωρίς την υποστήριξη μας δανειοδοτικών δραστηριοτήτων. Επίσης, το επιτόκιο δανεισμού θα εξαρτηθεί από το ύψος της κρατικής επιχορήγησης σύμφωνα με το πλαφόν κρατικών ενισχύσεων. Το πλαφόν εξαρτάται από τον προϋπολογισμό της επένδυσης και από την περιφέρεια υλοποίησης του έργου.

Όσον αφορά τη Δυτική Ελλάδα, το πλαφόν κρατικών ενισχύσεων είναι 50% επί του προϋπολογισμού των επενδύσεων. Σε περιπτώσεις όπου η επένδυση δεν ξεπερνάει τα 50 εκατ €, το πλαφόν μπορεί να αυξηθεί κατά 10% για τις μεσαίες και 20% για τις μικρές επιχειρήσεις.⁵⁴ Άρα, το πλαφόν για τις μεσαίες επιχειρήσεις μπορεί να φτάσει στο 60%, ενώ για τις μικρές έως και 70%.

Παράλληλα, η διαδικασία επιλεξιμότητας που θα προωθήσει η επένδυση θα προωθήσει επενδυτικά έργα με δυνατότητα τραπεζικής, για τα οποία οι εμπορικές τράπεζες θα ανταγωνίζονται για να προσελκύσουν στο χαρτοφυλάκιό τους. Επιπροσθέτως, το γεγονός ότι η επένδυση θα είναι ανοιχτή σε διεθνή χρηματοοικονομικά ιδρύματα θα αυξήσει τον ανταγωνισμό για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα στις τράπεζες που θέλουν να έχουν λειτουργία στην Ελλάδα. Αυτό αναμένεται να διατηρήσει σε χαμηλά επίπεδα τα περιθώρια χρέωσης των τραπεζών.

Έτσι, σύμφωνα με τις προσκλήσεις των τραπεζών προς την επενδυτική κοινότητα, οι επιχειρήσεις των οποίων τα επενδυτικά σχέδια πληρούν τα κριτήρια των πυλώνων του σχεδίου «Ελλάδα 2.0» μπορούν να δανειστούν για έως και 15 έτη με χαμηλό επιτόκιο, που δύναται να φτάσει έως το 0,35%,⁵⁵ εάν δεν ξεπερνούν το πλαφόν των κρατικών ενισχύσεων.⁵⁶

54. <https://www.espa.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=1431>

55. <https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/business/proionta-kai-ipiresies/xrimatodotiseis/pdf/rf-presentation.pdf>

56. Αυτή η παράμετρος αφορά κυρίως αλλά όχι μόνο τις επιχειρήσεις που θα ενταχθούν στον αναπτυξιακό νόμο.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

Επιπλέον, οι επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από φορολογικές ελαφρύνσεις που προωθούνται από μεταρρυθμίσεις του σχεδίου. Πιο συγκεκριμένα, θα δοθούν φορολογικά κίνητρα στις επιχειρήσεις των οποίων τα επενδυτικά σχέδια προωθούν δράσεις για την πράσινη οικονομία, την ενέργεια και την ψηφιακή μετάβαση. Στόχος είναι η υπεραπόσβεση των δαπανών, έτσι ώστε να ενισχυθούν οι επενδύσεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που αφορούν αυτές τις δράσεις.⁵⁷

Γενικότερα, η ΕΕ βάζοντας στόχο την πράσινη οικονομία, ενέργεια και ψηφιοποίηση, ενθαρρύνει τα μέλη της να θεσπίσουν φορολογικά κίνητρα στις επιχειρήσεις για την προώθηση των στόχων. Ειδικότερα, προτείνεται ως ισχυρό φορολογικό κίνητρο η 100% έκπτωση για τις δαπάνες που αφορούν την ενίσχυση της πράσινης οικονομίας, της ενέργειας και της ψηφιοποίησης. Αυτή θα είναι μια επιπλέον έκπτωση από αυτήν που ήδη εφαρμόζεται από τον κώδικα φορολογικού εισοδήματος. Έτσι, η μεταρρύθμιση θα εφαρμοστεί μέσω μεταρρύθμισης του ήδη υπάρχοντος ελληνικού κώδικα φορολογίας εισοδήματος.⁵⁸ Πιο συγκεκριμένα, θα εισαχθεί νέο αυτοτελές άρθρο σχετικά με την αύξηση της συνήθους έκπτωσης δαπανών και αποσβέσεων έως 200%, όταν αυτές αφορούν την πράσινη οικονομία, ενέργεια και την ψηφιοποίηση για τις ΜμΕ. Σε περίπτωση μικρών έργων, ο προϋπολογισμός χωρίζεται σε ποσοστό 60% για την πράσινη οικονομία και ενέργεια και 40% για την ψηφιοποίηση.

Οι Υπουργοί Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή της υπερέκπτωσης μέσω κοινών Υπουργικών Αποφάσεων που θα καθορίζουν τις προϋποθέσεις και θα επιλέγουν τις δαπάνες και τα περιουσιακά στοιχεία που θα υπάγονται στην υπερέκπτωση.⁵⁹ Τέλος, η εφαρμογή των φορολογικών κινήτρων της μεταρρύθμισης θα ολοκληρωθεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 2024.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΟΥ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0»

Σχετικά με τον τρόπο χρηματοδότησης του ΤΑΑ, αξίζει να αναφέρουμε ότι ευρήματα έρευνας που έχει διενεργηθεί στο παρελθόν από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σε σχέση με τις ΜμΕ στο σύνολο της Ευρώπης έχουν δείξει ότι οι ΜμΕ επωφελούνται περισσότερο από επιχορηγήσεις και επιδοτούμενη δημόσια χρηματοδότηση παρά από χρηματοδοτικά μέσα (Buzek, 2020). Τα ευρήματα αυτά είναι αντιθετικά ως προς τον τρόπο που έχει στηθεί το «Ελλάδα 2.0».⁶⁰ Τα δάνεια, που προωθούνται μέσα από τα Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, έχουν επικριθεί επίσης ως ένας αναποτελεσματικός τρόπος προσθήκης δαπανών στην οικονομία, καθώς απλώς αναχρηματοδοτούν τις εθνικές δαπάνες που θα είχαν πραγματοποιηθεί ούτως ή άλλως – δεδομένης της διευκολυντικής αντίδρασης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στην κρίση

57. Μεταρρύθμιση «Υπεραπόσβεση σε επενδύσεις πράσινης οικονομίας και ενέργειας (ID: 16863) του άξονα 4.1»

58. Ν. 4172/2013

59. Η μεταρρύθμιση θα ευθυγραμμίζεται πλήρως με τους κανόνες της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις. Για τον λόγο αυτό θα εφαρμοστεί ο Γενικός Κανονισμός Απαλλαγής κατά Κατηγορίες (ΓΚΑΚ 651/2014)· ειδικότερα, θα εφαρμοστούν τα άρθρα 14 (Περιφερειακή επενδυτική ενίσχυση), 17 (Επενδυτική ενίσχυση προς τις ΜΜΕ), 29 (Ενισχύσεις για τη διαδικασία και την οργανωτική καινοτομία) και 38 (Επενδυτικές ενισχύσεις για μέτρα ενεργειακής απόδοσης).

60. Αναλυτικά στο κεφάλαιο 1.

(Darvas, 2020). Επιπλέον, έχει διατυπωθεί και εκτενώς η άποψη, και συγκεκριμένα από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος,⁶¹ ότι και το ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αφήνει αρκετά ασαφές το πώς θα εφαρμοστούν τα κριτήρια της αρχής «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης»⁶² κατά τον προσδιορισμό της επιλεξιμότητας των δανείων των εταιρειών του ιδιωτικού τομέα. Αυτό το κενό εγκυμονεί σημαντικό κίνδυνο πράσινης κατάχρησης (greenwashing), ιδίως εάν τα κριτήρια, εκ των προτέρων αξιολόγησης και εκ των υστέρων επαλήθευσης, δεν ορίζονται με σαφήνεια και διαφάνεια. Σε κάθε περίπτωση, η αναμενόμενη επίδραση των δανείων, των υπόλοιπων χρηματοοικονομικών εργαλείων και των εγγυήσεων είναι ασαφής και δύσκολο να εκτιμηθεί σε αυτό το σημείο, πόσο μάλλον σε περιφερειακό επίπεδο.

Γενικά, η πρωτοβουλία της Ευρώπης για τη δημιουργία των Σχεδίων Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας από πολλούς χαρακτηρίζεται ως πολιτική επιλογή, ενώ άλλοι τη βλέπουν ως σήμα αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της ΕΕ σε περιόδους σοβαρής κρίσης, ως επένδυση στη συνοχή και την αμοιβαία εμπιστοσύνη της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, το σχέδιο φαίνεται να είναι ένα βήμα προς τη λογική της κοινής χάραξης ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής. Η μακροχρόνια αναγνωρισμένη ανάγκη για μια κοινή δημοσιονομική απάντηση στις οικονομικές κρίσεις είχε αναγνωριστεί από ακαδημαϊκούς και πολιτικούς κύκλους για μεγάλο χρονικό διάστημα και έγινε κυρίαρχη μετά την καταστροφή της λιτότητας που ξεκίνησε το 2010 (Písek, 2020). Άλλες κριτικές που έχουν ακουστεί βλέπουν το ταμείο ως αποτέλεσμα της πίεσης που ασκείται από την πλειοψηφία των κρατών μελών της ΕΕ στα υπόλοιπα κράτη μέλη. Ανεξάρτητα από το πολιτικό μέρος του σχεδίου, ο στόχος της «ενίσχυσης της ανάκαμψης», όπως διατυπώνεται, δίνει τον χαρακτήρα μακροοικονομικής σταθεροποίησης στα σχέδια (Fuest, 2021). Με την ΕΕ να βρίσκεται αυτή τη στιγμή στη (μάλλον) σοβαρότερη ύφεση της ιστορίας της, και δεδομένου ότι βρισκόμαστε στα μέσα σχεδόν του 2022 και οι χρηματορροές στο πλαίσιο των Σχεδίων Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν έχουν ξεκινήσει στη πλειονότητα των χωρών, ο στόχος που εν τέλει μπαίνει είναι πιο πολύ μακροπρόθεσμος (Fuest, 2021). Έτσι, σε όρους μεσοπρόθεσμου και πραγματικής οικονομίας ο ρόλος των σχεδίων είναι πολύ περιορισμένος. Φυσικά, σε αυτό το πλαίσιο υπάρχει και το επιχείρημα ότι τα κεφάλαια που θα διατεθούν στο εγγύς μέλλον επηρεάζουν τις προσδοκίες σήμερα, με αποτέλεσμα να σταθεροποιείται η οικονομία όσο η κρίση είναι ακόμα εδώ.

61. Το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος είναι το μεγαλύτερο δίκτυο περιβαλλοντικών οργανώσεων πολιτών της Ευρώπης με 180 οργανώσεις-μέλη από 38 χώρες και στόχος του είναι η υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης, της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης και της συμμετοχικής δημοκρατίας. Μαζί με άλλες οργανώσεις τον Ιούλιο του 2021, δημοσίευσαν ένα κείμενο-κριτική πάνω στα Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, με τίτλο: «Problematic measures to be addressed during the ongoing assessment of Recovery and Resilience Plans: an overview by Civil Society Organisations», διαθέσιμο στο: https://caneurope.org/content/uploads/2021/06/Recovery-and-Resilience-Plans-Assessment_June2021.pdf

62. Η αρχή «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» (Do No Significant Harm – DNSH) δηλώνει ότι οι ενέργειες που περιγράφονται στα εθνικά Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δεν θα πρέπει να προκαλέσουν σημαντική βλάβη στο περιβάλλον: αυτή είναι μια θεμελιώδης αρχή για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση από το TAA. Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/c2021_1054_en.pdf

2.

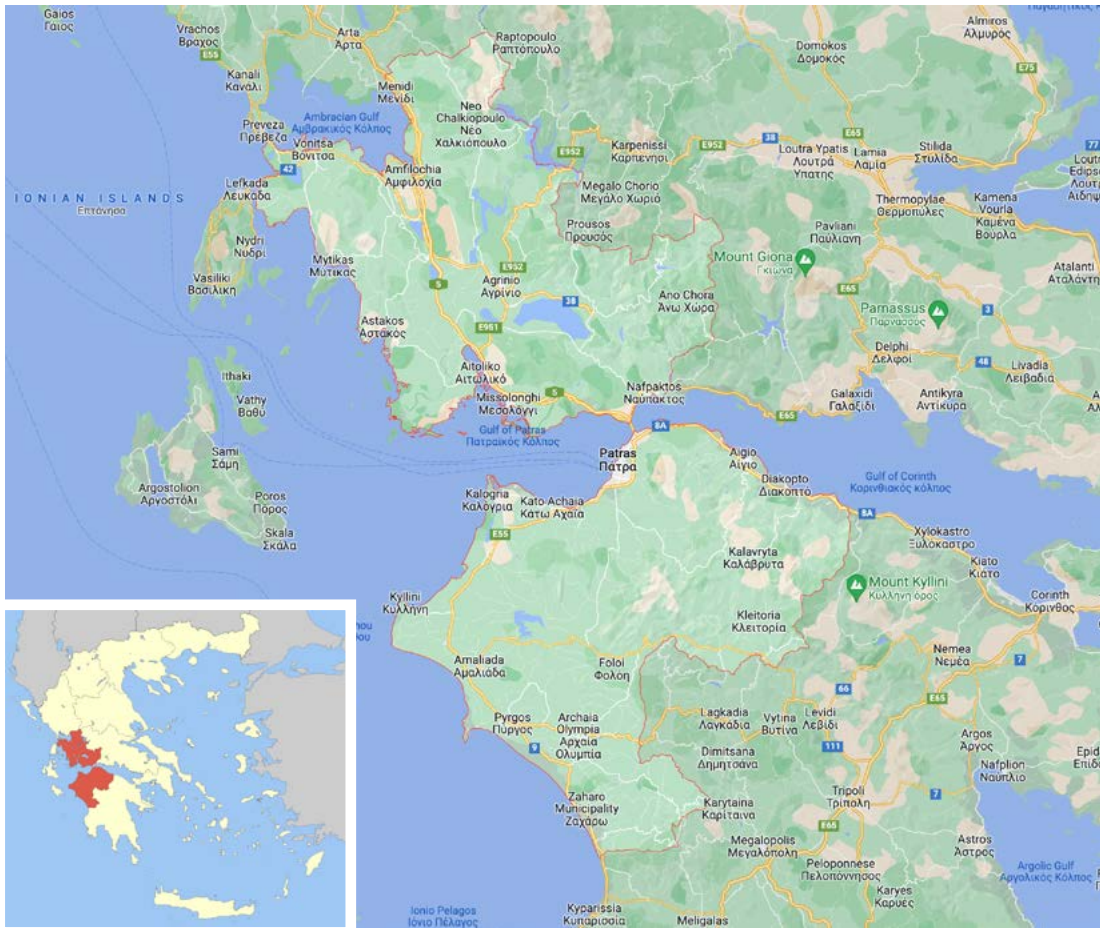
Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ) καλύπτει γεωγραφικά το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου και το δυτικό άκρο της Στερεάς Ελλάδας, ενώ συμπεριλαμβάνονται οι νομοί Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Η ΠΔΕ χαρακτηρίζεται από μεγάλο μήκος ακτογραμμής, πλούσιο απόθεμα φυσικών πόρων, πυκνό υδρογραφικό δίκτυο, με πλούσιο φυσικό¹ και πολιτιστικό² περιβάλλον. Λόγω αυτών των χαρακτηριστικών, αλλά και σε συνδυασμό με το ότι διαθέτει τον θαλάσσιο κόμβο του λιμανιού της Πάτρας, που συνδέει την Ελλάδα με την Ευρώπη, η ΠΔΕ αποκτά δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης σε πολλούς διαφορετικούς τομείς³.

2.1 ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Στην Ελλάδα, το 99,9% (σχεδόν το 100%) των ελληνικών επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁴ και η πλειονότητα των ΜμΕ είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις. Οι ΜμΕ της χώρας ανέρχονται σε 821.209, με συνολικά περίπου

1. Περιληπτικά: Τρεις υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας (περιοχές Ramsar), εικοσιπέντε ειδικές ζώνες διατήρησης (ΕΖΔ-περιοχές NATURA 92/43/ΕΚ), δώδεκα ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ), τέσσερα εθνικά πάρκα, τριανταένα καταφύγια άγριας ζωής (ΚΑΖ), εικοσιεπτά περιοχές χαρακτηρισμένες ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Πληροφορίες διαθέσιμες στο: <http://geodata.gov.gr/maps/?locale=el>
2. Δύο μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς.
3. <https://dytikiellada.gr/stratigiki-meleti-perivallontikon-e>
4. Η κατηγορία των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) αποτελείται από επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερα από 250 άτομα και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 50 εκατ. € ή/και συνολικό ετήσιο ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 43 εκατ. €. Στην Ελλάδα, στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις λογίζονται και οι ατομικές επιχειρήσεις. Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο: https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-definition_en



Εικ. 2.1 Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στον χάρτη.
Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

2.165.216 εργαζομένους.⁵ Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ για το 2020, οι μικρο-επιχειρήσεις συμβάλλουν κατά μέσο όρο περισσότερο στην απασχόληση και δημιουργούν περισσότερη προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Πιο συγκεκριμένα, σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ, όπου οι πολύ μικρές επιχειρήσεις συνήθως συνεισφέρουν το 10% έως το 25% της προστιθέμενης αξίας, στην Ελλάδα η συνεισφορά των πολύ μικρών επιχειρήσεων υπερβαίνει το 35% της προστιθέμενης αξίας. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αποδεικνύεται, λοιπόν, ότι αποτελούν ένα από τα πιο δυναμικά και σημαντικά τμήματα της οικονομίας της χώρας με τη δυνατότητα να οδηγήσουν την ανάπτυξη, την απασχόληση και την καινοτομία.

5. 2019 SBA Fact Sheet – GREECE – European Commission. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/13/translations/en/renditions/native>

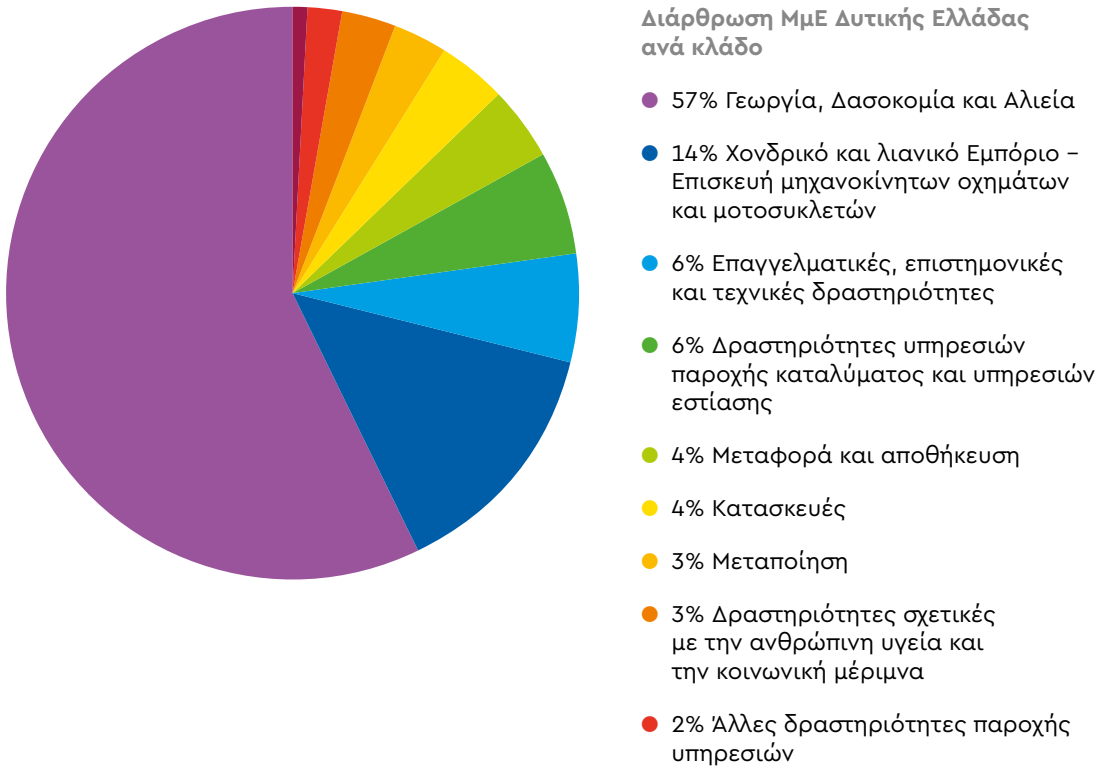
Η τραπεζική χρηματοδότηση στέρεψε για τις ελληνικές ΜμΕ στον απόηχο της οικονομικής κρίσης. Το 2010, ο νέος δανεισμός συρρικνώθηκε σε σχέση με τα επίπεδα του 2007 και του 2008: το 2007 ο νέος δανεισμός ήταν της τάξης περίπου του 37% του συνόλου των δανείων, ενώ το 2010 είχε φτάσει στο 20%. Αν και ο δανεισμός προς τις ΜμΕ ανέκαμψε κάπως το 2011, φτάνοντας στο 29,4% του συνόλου των δανείων, τα στοιχεία δείχνουν μια σαφή πτωτική πορεία κατά την περίοδο 2011-16. Το 2016, τα νέα δάνεια προς τις ΜμΕ μειώθηκαν περισσότερο από το ήμισυ σε σύγκριση με το 2014· πιο συγκεκριμένα, το 2014 ήταν το 14,9% του συνόλου των δανείων, ενώ το 2016 έφτασαν το 5,8%. Το 2017, ωστόσο, ο δανεισμός των ΜμΕ αυξήθηκε ελαφρά (7,3% του συνόλου των δανείων), μετά από μια 7ετή περίοδο συνεχούς πτώσης. Η ίδια τάση συνεχίστηκε και το 2018.⁶ Ωστόσο, ο όγκος δανεισμού των ΜμΕ εξακολουθούσε να είναι πολύ χαμηλότερος από τα επίπεδα του 2008-09.

Στην περιοχή της Δυτικής Ελλάδας (ΔΕ), σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2019, δραστηριοποιείται σχεδόν το 7% του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας, με ετήσιο τζίρο της τάξης των 3 δισ. €.

Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων (57%) της ΠΔΕ δραστηριοποιείται στον κλάδο της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας. Ακολουθεί με 14% το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, με 6% οι επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες αλλά και οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό. Πιο αναλυτικά, η διάρθρωση των ΜμΕ επιχειρήσεων φαίνεται στο Γράφημα 2.1.

6. Τράπεζα της Ελλάδος. Διαθέσιμο στο: <https://www.bankofgreece.gr/statistika/nomismatikih-kai-trapezikh-statistiki/xrhmatodothsh-ths-ellhnikhs-oikonomias>

Γράφημα 2.1 Η διάρθρωση των ΜμΕ στην ΠΔΕ ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 2019



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat

Παρόλο που ο πρωτογενής τομέας συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό ΜμΕ στην ΠΔΕ, ο κλάδος του λιανικού και χονδρικού εμπορίου είναι αυτός με τον μεγαλύτερο κύκλο εργασιών (Γράφημα 2.2). Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της ΠΔΕ δημιουργείται κατά βάση από τον τριτογενή⁷ τομέα (συνεισφορά 69%), με τον δευτερογενή⁸ τομέα να ακολουθεί και τον πρωτογενή να είναι τελευταίος, με μόλις 10% προσφορά στο τοπικό ΑΕΠ (Γράφημα 2.3).

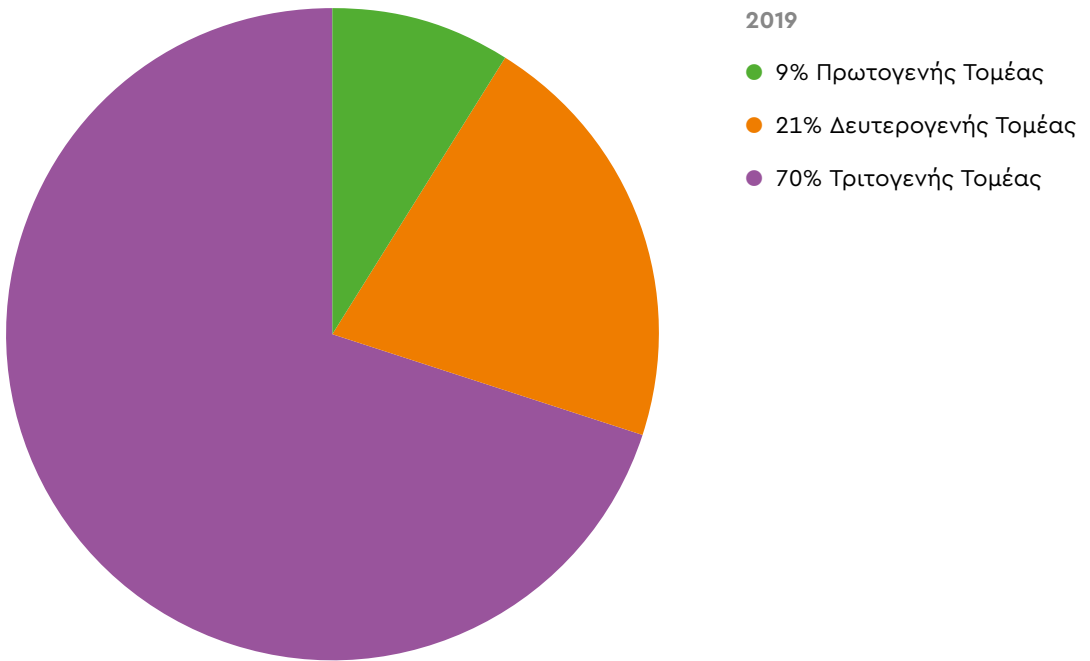
Γράφημα 2.2 Κύκλος εργασιών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το 2019



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ (2019)

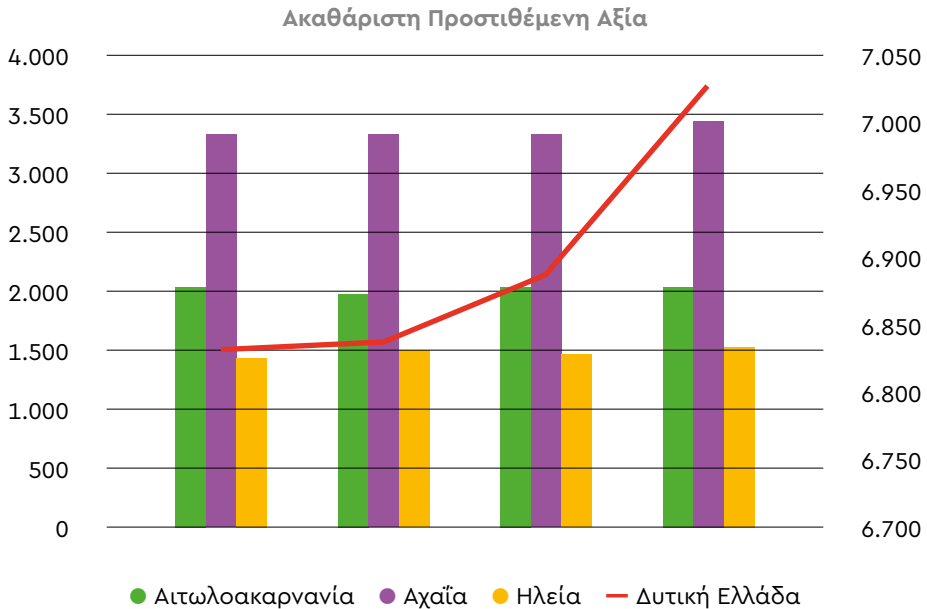
7. Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες· δραστηριότητες ακίνητης περιουσίας· επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες· διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες· δραστηριότητες χονδρικού και λιανικού εμπορίου, μεταφορών, διαμονής και εστίασης· πληροφορική και επικοινωνία· επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες· διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες· δημόσια διοίκηση και άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση· εκπαίδευση· δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής εργασίας· τέχνες, ψυχαγωγία και αναψυχή, επισκευή ειδών οικιακής χρήσης και άλλες υπηρεσίες.
8. Κατασκευές, μεταποίηση, βιομηχανία.

Γράφημα 2.3 Ποσοστό συνεισφοράς στο τοπικό ΑΕΠ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ (2019)

Γράφημα 2.4 Ποσοστό συνεισφοράς στο τοπικό ΑΕΠ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat (nama_10r_3gva)

Σε αυτό το πλαίσιο, ο νομός Αχαΐας φαίνεται ότι «οδηγεί» την περιφέρεια, αφού είναι υπεύθυνος για το μεγαλύτερο μέρος της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της ΠΔΕ (Γράφημα 2.4).

Οι κλάδοι που ξεχωρίζουν είναι οι παρακάτω:

- γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (2η στην Ελλάδα)
- κατασκευών (5η στην Ελλάδα)
- μεταποίησης (7η στην Ελλάδα)
- λιανικού και χονδρικού εμπορίου, μεταφορών, διαμονής, εστίασης (8η στην Ελλάδα)
- τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών (2η στην Ελλάδα)
- οικονομικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (7η στην Ελλάδα)
- τεχνικών και επιστημονικών υπηρεσιών (6η στην Ελλάδα)
- διοικητικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών (5η στην Ελλάδα)

Σύμφωνα με τον δείκτη LQ,⁹ οι παραπάνω κλάδοι είναι σημαντικά συγκεντρωμένοι στην ΠΔΕ, άρα και οι κλάδοι που αποτελούν τον πυρήνα των ΜμΕ με συγκριτικό πλεονέκτημα. Σύμφωνα με έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) το 2020, η ΠΔΕ θα μπορούσε να διαχειρίζεται τη συγκρατημένα ποικιλόμορφη παραγωγική της βάση αναπτύσσοντας αλυσίδες αξίας μέσω τοπικών δεσμών, ειδικά σε κλάδους στους οποίους επιδεικνύει εξειδίκευση. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι ο αγροτικός τομέας είναι ο πυρήνας της ΠΔΕ και χρήζει της αντίστοιχης προσοχής.

Ωστόσο, αυτοί οι δεσμοί είναι αδύναμοι και οι προοπτικές ανάπτυξης της περιοχής παρεμποδίζονται από τους χαμηλούς περιφερειακούς πολλαπλασιαστές.¹⁰ Επιπλέον, σύμφωνα πάντα με την έκθεση του ΟΕCD (2020), η παραγωγική δομή της περιοχής οδηγεί σε μια εξαγωγική δομή με ισχυρές ή σημαντικές εξειδικεύσεις στον αγροτικό τομέα.

2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ, ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΜΜΕ ΚΑΙ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0»

Όπως ορίζεται στην ατζέντα 2019–2024 για την Ευρώπη,¹¹ οι ΜμΕ είναι το κλειδί για να λειτουργήσει η οικονομία με τρόπο που θα ευνοείται το κοινωνικό σύνολο και θα βελτιώνεται η καθημερινή ζωή των πολιτών. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι οι ΜμΕ της ΠΔΕ αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικονομικής δραστηριότητας της περιφέρειας απασχολώντας περίπου 184.047 άτομα, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το 2019.

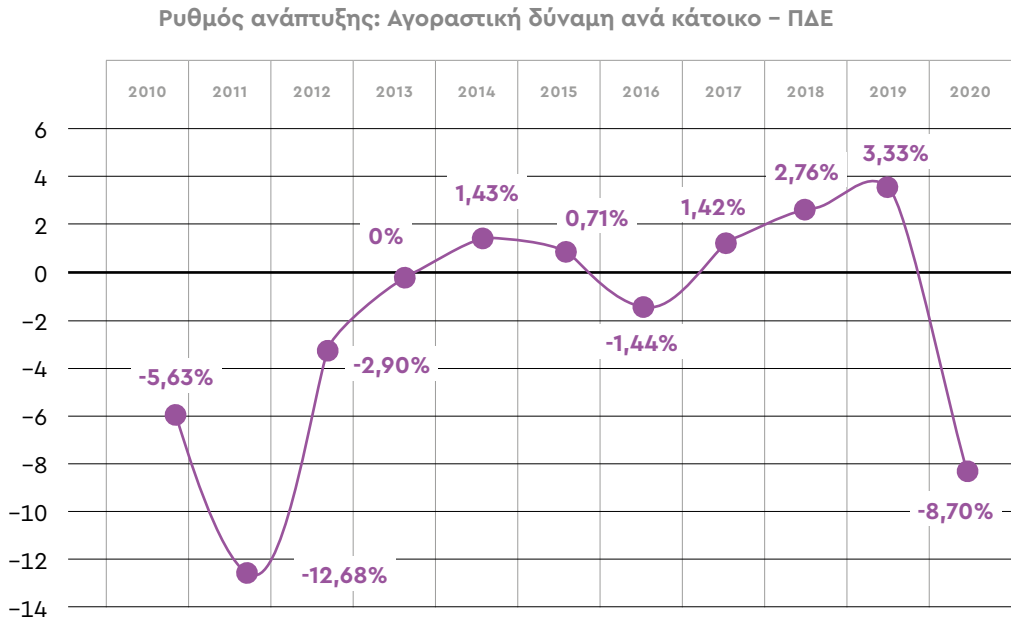
Στα παρακάτω γραφήματα, βλέπουμε από τη μια μεριά ότι η ΠΔΕ βιώνει μια συντριπτική μείωση της αγοραστικής της δύναμης της τάξης του 8,70% (Γράφημα 2.5), ενώ παράλληλα η ανεργία φαίνεται να μειώνεται τα τελευταία χρόνια (Γράφημα 2.6). Παρά τη σχετική μείωση της ανεργίας, βλέπουμε ότι από το 2013 έως και το 2021 η ΠΔΕ διατηρεί το υψηλότερο ποσοστό και από τις γύρω Περιφερειακές Ενότητες αλλά και από το σύνολο της Ελλάδας. Φαίνεται, λοιπόν, ότι ενώ η οικονομική δραστηριότητα της υπό εξέταση περιφέρειας εξαρτάται πολύ από τις ΜμΕ —αφού μάλιστα συγκεντρώνει περίπου το 7% των ΜμΕ της χώρας και έρχεται 7η κατά σειρά, με τις περισσότερες ΜμΕ από τις δεκατρείς περιφέρειες της Ελλάδας— σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το 2019 οι κάτοικοί της έχουν τόσο υψηλά ποσοστά ανεργίας όσο και διαρκώς μειούμενη αγοραστική δύναμη.

9. Το ηλίκο τοποθεσίας (LQ: Location Quotient) είναι ένας τρόπος ποσοτικοποίησης του πόσο συγκεντρωμένος είναι ένας συγκεκριμένος κλάδος σε μια περιοχή σε σύγκριση με τη χώρα. Μπορεί να αποκαλύψει τι κάνει μια συγκεκριμένη περιοχή «μοναδική» σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο. Υπολογίζεται ως εξής: $[(LQ_{(i,r)} = (A_{(i,r)} / A_r) / (A_{(i,R)} / A_R)]$, όπου A η προστιθέμενη αξία, i ο τομέας, r η περιοχή και R η χώρα.

10. Οι περιφερειακοί πολλαπλασιαστές μετρούν την αύξηση της παραγωγής σε έναν τομέα που θα προκύψει σε μια περιοχή από την αύξηση της ζήτησης στον ίδιο τομέα και περιοχή. Υψηλοί πολλαπλασιαστές εμφανίζονται σε περιοχές με ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των τοπικών τομέων, γεγονός που επιτρέπει το μεγαλύτερο μέρος της προστιθέμενης αξίας από την παραγωγική διαδικασία να παράγεται (και να μετατρέπεται σε εισοδήματα) τοπικά.

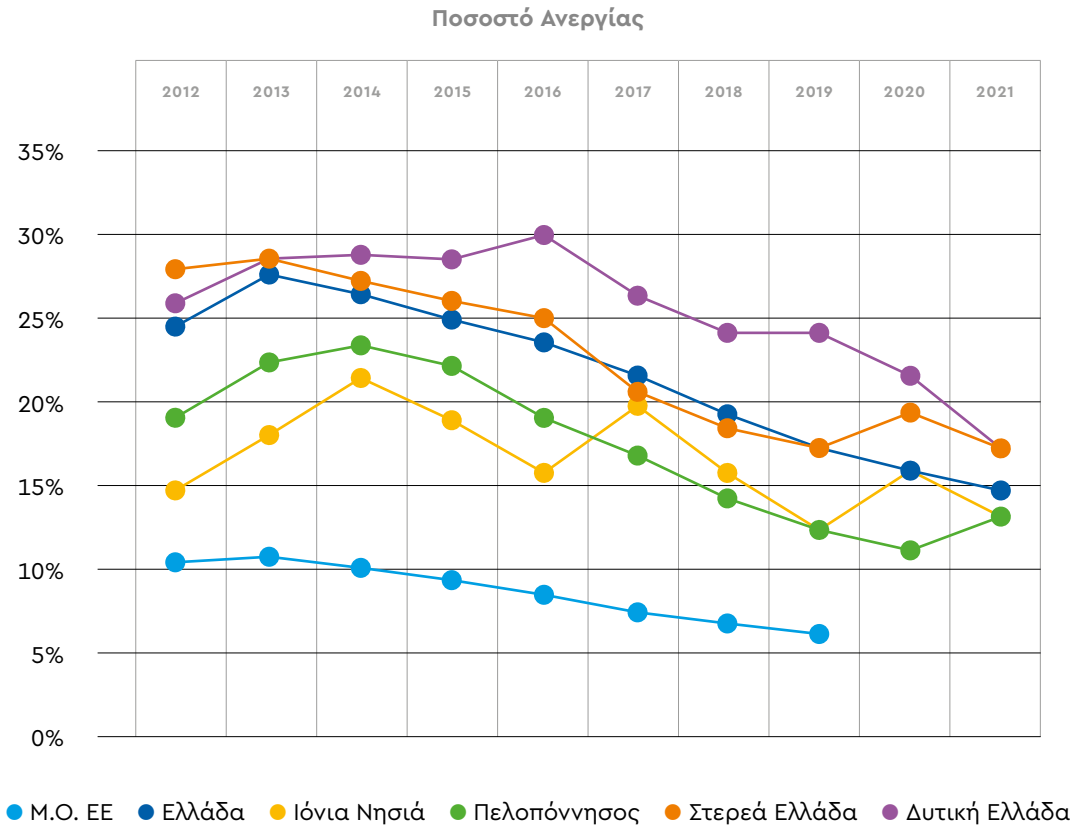
11. "The European Commission's priorities, Political Guidelines for the next European Commission 2019–2024". Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_en

Γράφημα 2.5 Ρυθμός ανάπτυξης: Αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο (2010–2020) για την ΠΔΕ



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat (NAMA_10R_2GDP)

Γράφημα 2.6 Ποσοστό Ανεργίας



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat (fst_r_lfu3rt)

Σε πιο κοινωνικούς δείκτες, η ΠΔΕ φαίνεται ότι αντιμετωπίζει οξυτάτα κοινωνικά προβλήματα, καθώς σχεδόν το 7% του πληθυσμού της περιοχής δεν έχει πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, το 68,8% των ανέργων είναι μακροχρόνια άνεργοι και το 15,6% των νέων στην ηλικιακή ομάδα 15–24 ετών αποκλείονται από την εκπαίδευση ή την αγορά εργασίας. Επιπλέον, το ποσοστό του πληθυσμού που κινδυνεύει από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό είναι 43,1% (Πίνακας 2.1). Όσον αφορά την ενεργειακή φτώχεια, τα νοικοκυριά της περιφέρειας αντιμετωπίζουν προβλήματα πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (στατιστικά διαθέσιμα για NUTS1 Κεντρική Ελλάδα). Το 20,4% των νοικοκυριών δηλώνει πως αδυνατεί να κρατήσει το σπίτι ζεστό τον χειμώνα, ενώ το 30,4% εμφανίζει αδυναμία αποπληρωμής λογαριασμών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην ώρα τους (Κουκουφίκης and Uihlein, 2022).

Πίνακας 2.1 Κοινωνικοί δείκτες για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας για το 2020

	Ελλάδα	ΠΔΕ
Μερίδιο πληθυσμού με έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας	8,80%	6,70%
Μακροχρόνια ανεργία	66,50%	68,80%
Νέοι ηλικίας 15–24 ετών που αποκλείονται από την εκπαίδευση ή την αγορά εργασίας	11%	15,60%
Μερίδιο ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	28,80%	43,10%

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat

Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι τα κοινωνικά προβλήματα και η ανεργία παραμένουν οξυμμένα παρά τα προγράμματα που έχουν λάβει χώρα και στην ΠΔΕ από τα έτη 2014 έως και 2020.

Στην ΠΔΕ, τα προγράμματα άγγιξαν προϋπολογισμούς της τάξης των 3 δισ. € μέχρι σήμερα, ποσό που περιλαμβάνει κοινοτική χρηματοδότηση και εθνική συγχρηματοδότηση. Λιγότερο από τα μισά από αυτά τα κονδύλια προορίζονταν για έργα και δράσεις που έχουν σχέση με το περιβάλλον και τις μεταφορές, ενώ μεγάλο μερίδιο των πόρων διατίθεται για την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων. Ένα σχετικά μικρότερο ποσό διατίθεται για δράσεις υποστήριξης της επιχειρηματικότητας και για έρευνα και τεχνολογία (Πίνακας 2.2) (OECD, 2020).

Επιπλέον, κοιτώντας αναλυτικά τον Πίνακα 2.2, βλέπουμε ότι υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ των συμβάσεων και των δαπανών που έχουν πραγματοποιηθεί έως τώρα. Μάλιστα, όλα τα έτη από το 2014 έως και το 2020, μόνο το 47,35% του συνόλου των χρημάτων έχει απορροφηθεί. Η απόκλιση μπορεί να εξηγηθεί από διάφορους παράγοντες όπως: (i) την καθυστερημένη έναρξη των προγραμμάτων (ορισμένα από αυτά ξεκίνησαν το 2017), (ii) τις δυσπρόσιτες διοικητικές διαδικασίες, (iii) τη μακρά περίοδο κατά την οποία πρέπει να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν τα έργα E&A και καινοτομίας, (iv) τον αδύναμο τραπεζικό τομέα, ο οποίος είναι απρόθυμος να χορηγήσει δάνεια ή εγγυήσεις για επενδύσεις μικρομεσαίων επιχειρήσεων (OECD, 2020).

Πίνακας 2.2 Προγράμματα 2014–2020 στην ΠΔΕ

Περιφερειακό Επιχειρηματικό Πρόγραμμα (ΠΕΠ)	Διανομή προϋπολογισμού για χρηματοδότηση εγκεκριμένων έργων (δημόσιες δαπάνες)	Ποσό ΠΕΠ δεσμευμένο με συμβάσεις	Πραγματοποιηθέν ποσό ΠΕΠ
ΠΕΠ – συνολικός προϋπολογισμός (€), 2014–2020	449.335.884	77,8	41,2
ΠΕΠ για έρευνα & τεχνολογία	0,039	79,4	7,1
ΠΕΠ για επιχειρηματικότητα	0,117	65,6	28,6
ΠΕΠ για το ανθρώπινο κεφάλαιο & την κοινωνική φροντίδα	0,343	105,7	58,4
ΠΕΠ για το περιβάλλον	0,299	67,8	44,8
ΠΕΠ για μεταφορά	0,181	52,8	20
ΠΕΠ για τεχνική υποστήριξη	0,02	46,7	24,8
ΕΣΠΑ	Διανομή προϋπολογισμού για χρηματοδότηση εγκεκριμένων έργων (δημόσιες δαπάνες)	Ποσό ΕΣΠΑ δεσμευμένο με συμβάσεις	Πραγματοποιηθέν ποσό ΕΣΠΑ
Συνολικό ποσό ΕΣΠΑ (€), 2014–2020	2.560.426.540,31	59,5	24,3
ΕΣΠΑ για έρευνα & τεχνολογία	0,084	53,6	48,3
ΕΣΠΑ για επιχειρηματικότητα	0,166	96,9	34,9
ΕΣΠΑ για το ανθρώπινο κεφάλαιο & την κοινωνική φροντίδα	0,252	58,8	27,6
ΕΣΠΑ για το περιβάλλον	0,156	47,8	18,4
ΕΣΠΑ για μεταφορά	0,302	44,1	18,4
ΕΣΠΑ για διοίκηση	0,015	69,4	38,1
ΕΣΠΑ για τεχνική υποστήριξη	0,026	91	53,9

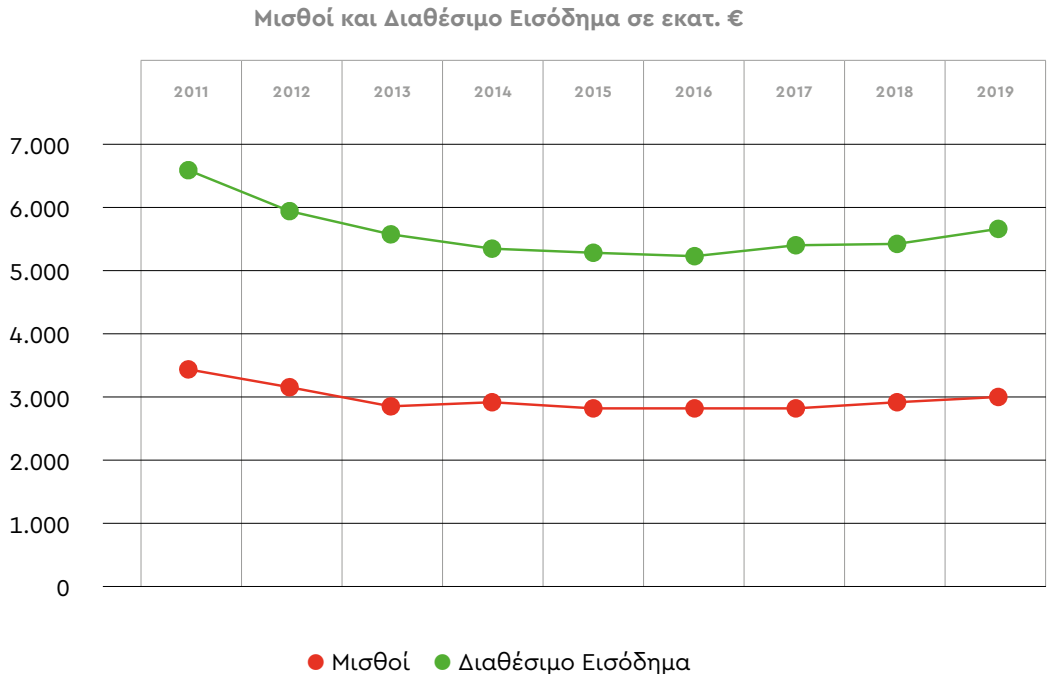
Πηγή: OECD (2020)

Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2019 η πλειονότητα (63%) των ΜμΕ στην Ελλάδα δήλωσαν ότι δεν πραγματοποίησαν καμία επένδυση τα τελευταία τρία χρόνια (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2019). Έτσι, καταλαβαίνουμε ότι η χρηματοδότηση που αναμένεται μέσω του σχεδίου «Ελλάδα 2.0» και που θα επηρεάσει τις ΜμΕ της περιφέρειας δεν είναι σίγουρο ότι θα φτάσει στις ΜμΕ και εν τέλει θα βελτιώσει τους κοινωνικο-οικονομικούς δείκτες της περιφέρειας. Μάλιστα, αυτή δεν είναι μια διαπίστωση που ισχύει μόνο για την ΠΔΕ. Σχετική μελέτη έχει δείξει ότι οι περισσότερες διαρθρωτικές και επενδυτικές ενισχύσεις που έχουν προκύψει από το 2000 και μετά στην Ευρώπη έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό ανάμεσα στις περισσότερες χώρες: ακόμα και όταν η απορροφητικότητα των κεφαλαίων είναι υψηλή, δείκτες όπως η ανεργία και οι ανισότητες δεν βελτιώνονται (Ranchal Romero et al., 2020).

Ενώ, λοιπόν, η κατάσταση ήταν ήδη δύσκολη και γεμάτη προκλήσεις, το 2020 η κρίση του COVID-19 επηρέασε σημαντικά τις ΜμΕ στην Ελλάδα και άλλαξε ριζικά το περιβάλλον τους. Σύμφωνα με την τελευταία ευρωπαϊκή οικονομική πρόβλεψη, η οικονομία της Ελλάδας συρρικνώθηκε κατά 8,2% το 2020. Η προστιθέμενη αξία των ΜμΕ μειώθηκε κατά 19,7% και η απασχόληση των ΜμΕ μειώθηκε κατά 1,4%.¹² Σε αυτό το πλαίσιο, το κράτος έφερε κάποια μέτρα ανακούφισης για τον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων του COVID-19, όπως επιστρεπτές προκαταβολές, εγγυήσεις δανείων και προγράμματα στήριξης της απασχόλησης. Τα μέτρα, όμως, έπρεπε να είναι πιο στοχευμένα και να μην περιορίζονται σε γενικές ενισχύσεις ανά κλάδο, όπως έχει φανεί και από την ευρωπαϊκή εμπειρία (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2019). Σε αυτό το κλίμα, το μερίδιο πωχεύσεων των ΜμΕ αυξήθηκε μετά την πανδημία, από 10,43% το 2019 σε 16,37% το 2020 (OECD, 2020), ενώ και το ποσοστό υπερχρεωμένων ΜμΕ αυξήθηκε (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2019). Λόγω των μεγάλων αλλαγών που προκάλεσε η πανδημία αρχικά —και η πρόσφατη επικαιρότητα στη συνέχεια— στις παγκόσμιες αγορές και στην αύξηση του κόστους ενέργειας, που επιδεινώθηκε πρόσφατα από τον αυξανόμενο πληθωρισμό και τα αρνητικά επιτόκια, οι ΜμΕ έχουν πληγεί από πτώση της ζήτησης και των εσόδων των πελατών άρα και πτώση της κατανάλωσης, που επηρεάζει αρνητικά τις ταμειακές ροές και τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων και προκαλεί διαταραχές της εφοδιαστικής αλυσίδας (ελλείψεις πρώτων υλών και αυξημένες τιμές). Η πτώση της κατανάλωσης και της αγοραστικής δύναμης, όπως είδαμε παραπάνω στο Γράφημα 2.5, είναι αναμενόμενη και μπορεί να εξηγηθεί παρατηρώντας τη κίνηση των μισθών της ΠΔΕ έως το 2019 (δυστυχώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 2020). Με τον όγκο των μισθών και το διαθέσιμο εισόδημα να βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από το 2011, είναι αναμενόμενο οι καταναλωτές να μειώνουν την κατανάλωσή τους για αγαθά και υπηρεσίες. Από τη μεριά των ΜμΕ, οι ελλείψεις ρευστότητας, οι καθυστερήσεις πληρωμών και η αυξημένη ζήτηση για χρηματοδότηση είναι επίσης σημαντικά προβλήματα που έχουν επιδεινωθεί το τελευταίο διάστημα (Angelova & Gkofas, 2020). Επιπλέον, οι επενδύσεις των ΜμΕ για το έτος 2021 συνέχισαν για δέκατη συνεχόμενη χρονιά να έχουν αρνητικό πρόσημο και ταυτόχρονα οι μακροπρόθεσμες καταθέσεις των ΜμΕ μειώνονται σταθερά, κυρίως ως αποτέλεσμα των επιλογών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) για μηδενικά επιτόκια (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2019).

12. European Commission (2021), European Economic Forecast, Institutional paper 149, May 2021 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip149_en.pdf

Γράφημα 2.7 Μισθοί και Διαθέσιμο Εισόδημα Νοικοκυριών ΠΔΕ, σε εκατ. €



Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα με στοιχεία από τη Eurostat (*nama_10r_2coe/ nama_10r_2hhinc*)

Οι ΜμΕ είναι διαφορετικές και ετερογενείς και η ικανότητά τους να ανακάμψουν και να αναπτυχθούν ποικίλλει, ανάλογα με το αν παράγουν αγαθά και υπηρεσίες για τις καταναλωτικές αγορές ή παρέχουν ενδιάμεσα αγαθά σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Επίσης, οι ΜμΕ αντιμετωπίζουν αβεβαιότητα και έλλειψη γνώσης και κατανόησης των ειδικών κλιματικών και περιβαλλοντικών πολιτικών, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων των νέων χρηματοδοτικών εργαλείων. Πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι οι ΜμΕ σε περιφερειακό επίπεδο επηρεάζονται από τις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας συνολικά. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, στην Ελλάδα η εγχώρια επίδραση αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 80% της συνολικής αύξησης του ΑΕΠ που εκτιμάται ότι θα προκύψει από το «Ελλάδα 2.0» (Piscek, 2020). Έτσι, η ανάκαμψη των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται κυρίως στην ΠΔΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από την αναζωογόνηση των εγχώριων συνθηκών. Το συνολικό επιχειρηματικό περιβάλλον πρέπει να είναι ελκυστικό και υποστηρικτικό για την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία, τις επενδύσεις και το εμπόριο.

Επιπλέον αυτού και ειδικότερα, η θέση μιας ΜμΕ στην πράσινη μετάβαση επηρεάζεται από:

- **Το μέγεθός της**, το οποίο επηρεάζει τη διαθεσιμότητα και την προσβασιμότητα των πόρων: ενώ οι πολύ μικρές, οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις είναι παρόμοιες ως προς την αναλογία της προστιθέμενης αξίας που παράγουν, ο αριθμός των επιχειρήσεων σε καθεμία από αυτές τις κατηγορίες διαφέρει σημαντικά. Η κυριαρχία των πολύ μικρών επιχειρήσεων, που διαθέτουν εκ των πραγμάτων λιγότερους πόρους, δείχνει τη φύση και το μέγεθος των προκλήσεων.
- **Οι διαφορές στις θέσεις στην αγορά και στους τομείς που δραστηριοποιούνται**, π.χ. οι επιχειρήσεις που αναπτύσσουν και παρέχουν τεχνολογίες και λύσεις με βιώσιμο προσανατολισμό βρίσκονται σε διαφορετική θέση από εκείνες που υιοθετούν και χρησιμοποιούν αυτές τις λύσεις.
- **Η ηλικία και ένταση ανάπτυξης των επιχειρήσεων**. Οι νεοσύστατες επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις κλίμακας είναι πιο πιθανό να έχουν σκεφτεί τη περιβαλλοντική και ενεργειακή διάσταση των δραστηριοτήτων τους από άλλες ΜΜΕ (Angelova & Gkofas, 2020).

Σημαντικός και καθοριστικός παράγοντας στα παραπάνω αποτελεί το επίπεδο τεχνολογίας και εκπαίδευσης που χαρακτηρίζει την ΠΔΕ. Συγκεκριμένα, στην ΠΔΕ ο δείκτης «Ποσοστό (%) του προσωπικού Ε&Α στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (εργατικό δυναμικό)» είναι ο τρίτος μεγαλύτερος στη χώρα, της τάξης του 1,37%, πάνω από τον μέσο όρο της χώρας (1,18%) και κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο (1,42%) (ΕΚΤ, 2019), ενώ το 57,2% των ΜμΕ της ΠΔΕ είναι καινοτόμες (ΕΚΤ, 2018). Οι δαπάνες Έρευνας και Ανάπτυξης (Ε&Α) σε περιφερειακό επίπεδο αποτελούν δείκτη της ικανότητας της τοπικής επιστήμης και της παραγωγικής βάσης να καινοτομούν, αλλά και ένα μέτρο της δέσμευσης του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα να υποστηρίξουν την καινοτομία, τις διαρθρωτικές προσαρμογές και την ανταγωνιστικότητα. Στη Δυτική Ελλάδα, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι δαπάνες που σχετίζονται με την Ε&Α είναι σε καλό επίπεδο, σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο σε όλες τις υποκατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα, ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο Πατρών και Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου) έχει υψηλό ποσοστό πάνω από τον εθνικό μέσο όρο. Σε ό,τι αφορά τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανά εκατομμύριο κατοίκους, η Δυτική Ελλάδα κατέχει την ενδέκατη θέση στη χώρα (ΕΚΤ, 2019), η οποία είναι κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, υποδηλώνοντας σημαντική διαφορά με την πρωτοπόρο (Αττική). Η ένταση Ε&Α, δηλαδή η δαπάνη Ε&Α ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ, αποτελεί τον πιο βασικό δείκτη για τη σημασία που αποδίδει η περιφέρεια στη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Παρολαυτά, οι δείκτες Ε&Α φαίνεται να επιδεινώθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης, δείχνοντας ότι οι δαπάνες Ε&Α δεν συνδέονται με την παραγωγική βάση της περιοχής (ΕΚΤ, 2019· OECD, 2020).

Τα γενικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος της ΠΔΕ —όπως φαίνεται από τα παραπάνω στοιχεία και τους παράγοντες που επηρεάζουν τις ΜμΕ στο περιβάλλον της μετάβασης— φαίνεται να έχουν τη δυνατότητα να «υποδεχτούν» σημαντικές αλλαγές και να συμμετάσχουν ενεργά προς ένα βιώσιμο μέλλον, παρά τις προκλήσεις που θα πρέπει να συνυπολογιστούν, σε όλους τους τομείς ιδιαίτερου ενδιαφέροντος της ΠΔΕ. Μάλιστα, η συμμετοχή των ΜμΕ σε βιώσιμες επενδύσεις αλλά και η υιοθέτηση πιο βιώσιμων συμπεριφορών εντός τους φαίνεται βιβλιογραφικά (Bartolacci et al., 2020· Boakye et al., 2020· Dey et al., 2019· Andersén et al., 2020· Sánchez et al., 2015) να ευνοεί τις οικονομικές, χρηματοοικονομικές και ανταγωνιστικές επιδόσεις τους.

Τη σχέση των ΜμΕ με την ενέργεια θα τη δούμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, αξίζει όμως σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι, παρά το δυναμικό τεχνολογίας και εκπαίδευσης που υπάρχει στη περιφέρεια και τις δυνατότητες

που προσφέρονται για τις ΜμΕ μέσα από βιώσιμες πρακτικές, βλέπουμε στους στόχους του Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) —μέσω του οποίου καθορίζονται και οι ροές του Ελλάδα 2.0.— ότι, ενώ διατυπώνεται ξεκάθαρα πως «η περιορισμένη έως τώρα αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην περιοχή συνεπάγεται μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης στο άμεσο μέλλον», δεν αναφέρονται συγκεκριμένες δράσεις χρηματοδότησης που θα δώσουν ενεργό ρόλο στις ΜμΕ στον τομέα της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ.

Προχωρώντας στον πρωτογενή τομέα, που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα της ΠΔΕ, αφού συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων στη περιφέρεια αλλά και έχει μεγάλο βαθμό συγκέντρωσης δραστηριοτήτων σε σχέση με όλη την Ελλάδα, διακρίνουμε αρκετές ξεχωριστές δράσεις του «Ελλάδα 2.0» που να σχετίζονται με το συγκεκριμένο τομέα και με προτάσεις επένδυσης προς μια πιο βιώσιμη γεωργία, αλλά όπως είδαμε και πιο πριν δεν υπάρχουν αναφορές στη βιολογική καλλιέργεια που θα μπορούσε να προωθηθεί στη ΠΔΕ και να αποφέρει σημαντικά κέρδη, αναβάθμιση του πρωτογενούς τομέα αλλά και νέες θέσεις εργασίας.

Επιπλέον, για την ΠΔΕ ο πρωτογενής τομέας χρήζει σοβαρού σχεδιασμού μετάβασης σε πιο βιώσιμες πρακτικές, όχι μόνο στα πλαίσια του γενικού στόχου για ένα πιο βιώσιμο μέλλον, αλλά και γιατί είναι ο τομέας που επηρεάζεται πρώτος και περισσότερο από την κλιματική κρίση (Martinich & Crimmins, 2019). Μάλιστα, η ΠΔΕ ανήκει στις περιοχές που οι καλλιέργειες θα επηρεαστούν περισσότερο μαζί με τις περιφέρειες της Νοτίου Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται στη Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, μόνο λόγω της κλιματικής κρίσης να χάνονται 74,875 χιλ. € ετησίως αν δεν ληφθούν μέτρα (Georgoroulou et al., 2017). Είναι προφανές, λοιπόν, ότι χρειάζονται κεντρικές πολιτικές που θα στηρίξουν τις ΜμΕ της περιοχής και θα βοηθήσουν τους αγρότες να προσαρμόσουν τις δραστηριότητές τους στις κλιματικές αλλαγές χωρίς να χάσουν εισόδημα. Μάλιστα, το Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή¹³ (ΠΕΣΠΚΑ) της ΠΔΕ αναγνωρίζει τη γεωργία ως τον πρώτο κλάδο που θα πληγεί, ενώ δεύτερος ακολουθεί ο κλάδος του τουρισμού.

Οι οικονομικές συνέπειες για την ΠΔΕ, όπου ο τουρισμός είναι σημαντικός, αλλά όχι και πρωταρχικός κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, μπορεί να είναι σημαντικές, αλλά ο τουρισμός επηρεάζεται επίσης από μη κλιματικούς παράγοντες, όπως η ικανότητα των τουριστών να προσαρμόζουν το χρόνο των διακοπών τους. Σύμφωνα με το ΠΕΣΠΚΑ, η καταλληλότητα της περιφέρειας για τουρισμό προβλέπεται να μειωθεί σημαντικά κατά τους βασικούς καλοκαιρινούς μήνες, αλλά να βελτιωθεί άλλες εποχές του χρόνου.

13. Διαθέσιμο στο: <https://www.pde.gov.gr/gr/enimerosi/diabolouseis/item/12520-periferiakosxediodiklimatikiallagi.html>

3. ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ανάμεσα στις βασικές επενδύσεις που προκρίνονται στο «Ελλάδα 2.0» είναι και η επέκταση της χρήσης του φυσικού αερίου (ΦΑ) στη ΠΔΕ έως το 2026. Σύμφωνα με τους εμπλεκόμενους, 18 η εισαγωγή του ΦΑ στη Περιφέρεια αναμένεται να φέρει οφέλη για τις ΜμΕ. Οι ΜμΕ, όμως, αναγνωρίζονται ευρέως ως δύσκολος στόχος για την ενεργειακή πολιτική. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ποικιλομορφία τους: δραστηριοποιούνται σε κάθε τομέα, σε όλους τους τύπους ακινήτων και ποικίλλουν από δραστηριότητες ενός ατόμου χωρίς επαγγελματικούς χώρους έως βιομηχανίες και μεταποιητικές επιχειρήσεις με έως και 250 υπαλλήλους. Η χρήση της ενέργειάς τους είναι ελάχιστα κατανοητή: τα στοιχεία σχετικά με το πού, γιατί και πόση ενέργεια χρησιμοποιούν είναι ελλιπή, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στη συνέχεια, θα προσπαθήσουμε να δούμε το ενεργειακό τοπίο που θα διαμορφωθεί στη ΠΔΕ με άξονα την εισαγωγή του ΦΑ και να διερευνήσουμε τις ευκαιρίες που θα προκύψουν για τις ΜμΕ.

3.1 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το σχέδιο για την εισαγωγή ΦΑ στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτυπώνεται στην απόφαση της Ρ.Α.Ε. 1615/2020 - ΦΕΚ 844/Β/4-3-2021. Οι ημερομηνίες έχουν από τότε αλλάξει, καθώς το έργο καθυστέρησε αλλά τα βασικά στοιχεία του σχεδίου παραμένουν τα ίδια.

Το ΦΑ αναμένεται να έρθει στην ΠΔΕ με τη μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου ή αλλιώς LNG, και για τον λόγο αυτό θα κατασκευαστούν τρεις εγκαταστάσεις σε τρεις περιοχές της περιφέρειας: στην περιοχή των Πατρών (συγκεκριμένα στη Βιομηχανική Περιοχή, που είναι δήμος Δυτικής Αχαΐας) στο Αγρίνιο (Νομός Αιτωλοακαρνανίας) και στον Πύργο (Νομός Ηλείας). Κάθε εγκατάσταση θα έχει δεξαμενές όπου θα αποθηκεύεται το LNG, αλλά και τον απαραίτητο μηχανολογικό εξοπλισμό που θα μετατρέπει το LNG σε αέριο για να διοχετεύεται

στο δίκτυο που θα κατασκευαστεί. Το LNG θα μεταφέρεται στις τρεις περιοχές και εγκαταστάσεις με ειδικά φορτηγά που θα το εφοδιάζονται από τη Ρεβυθούσα και τη νέα προβλήτα Small Scale LNG που θα κατασκευαστεί.

Στον Πίνακα 3.1, φαίνονται οι προβλέψεις σχετικά με το πόσοι θα είναι οι τελικοί καταναλωτές με το πέρας μιας πενταετίας, αλλά και η γενική κατανάλωση. Όπως αναμενόταν, η Πάτρα θα είναι η πόλη με τις περισσότερες συνδέσεις αφού, όπως είδαμε και παραπάνω, παράγει το περισσότερο ΑΕΠ της ΠΔΕ, άρα έχει και τις περισσότερες επιχειρήσεις.

Πίνακας 3.1 Αριθμός Συνδέσεων & Κατανάλωση (MWh)

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ			ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (MWh)		
	Οικιακοί Καταναλωτές	Εμπορικοί Καταναλωτές	Βιομηχανικοί Καταναλωτές	Οικιακοί Καταναλωτές	Εμπορικοί Καταναλωτές	Βιομηχανικοί Καταναλωτές
Πάτρα	6.670	218	20.00	69.019	20.725	97.180
Αγρίνιο	2.956	288	3.00	39.330	21.473	14.577
Πύργος	692	62	0.00	7.632	5.054	0.00
ΣΥΝΟΛΟ	10.318	568	23	115.981	47.252	111.757

Πηγή: ΦΕΚ 844/Β/4-3-2021.

Πίνακας 3.2 Ποσοστό επί του συνόλου Συνδέσεων & Κατανάλωσης (MWh)

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ			ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (MWh)		
	Οικιακοί Καταναλωτές	Εμπορικοί Καταναλωτές	Βιομηχανικοί Καταναλωτές	Οικιακοί Καταναλωτές	Εμπορικοί Καταναλωτές	Βιομηχανικοί Καταναλωτές
% επί του συνόλου	94,58%	5,21%	0,21%	42,18%	17,18%	40,64%

Πηγή: ΦΕΚ 844/Β/4-3-2021.

Στον Πίνακα 3.2 παρουσιάζονται τα ποσοστά επί του συνόλου συνδέσεων και καταναλώσεων. Παρατηρούμε ότι, ενώ ο αριθμός των συνδέσεων σε συντριπτικό ποσοστό (94,58%) αφορά οικιακούς πελάτες, στην τελική κατανάλωση έχουν το 42%, με τους βιομηχανικούς καταναλωτές που είναι μόλις στο 0,21% των συνδέσεων να έχουν ποσοστό επί του συνόλου της κατανάλωσης στο 40,64%. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι το συνολικό κόστος της επένδυσης, που αφορά τόσο τα κόστη εγκατάστασης όσο και τα κόστη σύνδεσης, είναι περίπου στα 28 εκατ. €.

Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENA) που δημοσιοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2021, οι εκτιμώμενες καταναλώσεις σε πετρέλαιο θέρμανσης (ΠΘ) στις τρεις μεγάλες πόλεις της ΠΔΕ, Πάτρα, Αγρίνιο και Πύργο, είναι αυτές που φαίνονται στον πίνακα 3.3.

Πίνακας 3.3 Εκτιμώμενες καταναλώσεις ΠΘ στις τρεις πόλεις της ΠΔΕ

	Συνολική Κατανάλωση Πετρελαίου Θέρμανσης σε lt	Οικιακός	Εμπορικός	Βιομηχανικός
Αγρίνιο	11.169.832	1.675.475	5.249.821	20.725
Πάτρα	26.565.640	3.984.846	12.485.851	21.473
Πύργος	5.748.663	2.012.032	0	5.054
	Συνολική Κατανάλωση ΠΘ σε MWh	Οικιακός	Εμπορικός	Βιομηχανικός
Αγρίνιο	119.629	45.459	17.944	56.226
Πάτρα	284.495	108.117	42.678	133.700
Πύργος	61.568	40.019	21.549	0

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Οι εκτιμώμενες καταναλώσεις σε ηλεκτρική ενέργεια (ΗΕ) στις τρεις πόλεις και η συνολική κατανάλωση ΗΕ της ΠΔΕ φαίνονται στον Πίνακα 3.4.

Πίνακας 3.4 Εκτιμώμενες καταναλώσεις ΠΘ στις τρεις πόλεις της ΠΔΕ

MWh	Συνολική Κατανάλωση	Οικιακός	Εμπορικός	Βιομηχανικός
Κατανάλωση ΗΕ στο Αγρίνιο	463.131	155.612	160.243	110.225
Κατανάλωση ΗΕ στη Πάτρα	1.060.876	356.454	367.063	252.489
Κατανάλωση ΗΕ στον Πύργο	237.083	79.660	82.031	0
Σύνολο		591.726	609.337	362.714

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Στον πίνακα 3.5 μπορούμε να δούμε συγκεντρωτικά τις ενεργειακές καταναλώσεις της ΠΔΕ για τις πόλεις που θα επηρεαστούν άμεσα από την εισαγωγή ΦΑ.

Πίνακας 3.5 Εκτιμώμενες καταναλώσεις ΠΘ στις τρεις πόλεις της ΠΔΕ

MWh	ΠΘ (MWh)	ΗΕ (MWh)
Οικιακός	193.594,84	73.343,00
Εμπορικός	82.171,31	75.525,00
Βιομηχανικός	189.949,00	87.010,00
Σύνολο	465.715,15	235.878,00

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

3.2 ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Γενικά, το ΦΑ μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πολλούς τομείς της οικονομίας, αλλά και στα νοικοκυριά. Στον τριτογενή και τεταρτογενή τομέα, που στην ΠΔΕ είναι βασικοί πυλώνες του τοπικού ΑΕΠ, οι χρήσεις του ΦΑ είναι αρκετά ξεκάθαρες: μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ψύξη και θέρμανση, για ζεστό νερό, για την παροχή φωτισμού εξωτερικού χώρου και στην αντικατάσταση των συμβατικών κουζινών ηλεκτρισμού με εστίες ΦΑ (Safari, 2019). Στο τομέα του τουρισμού (που ανήκει στην τριτογενή τομέα) και των τουριστικών καταλυμάτων, οι εφαρμογές πληθαίνουν και αφορούν και χρήσεις σε πισίνες και σπα, αλλά και στη διαδικασία καθαρισμού και στεγνώματος λευκών ειδών. Ο βιομηχανικός τομέας χρησιμοποιεί το ΦΑ ως καύσιμο για θέρμανση διεργασιών, σε συστήματα συνδυασμένης θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας, ως πρώτη ύλη για την παραγωγή χημικών, λιπασμάτων και υδρογόνου (Styles et al., 2013). Από την άλλη, τα οφέλη του ΦΑ στη γεωργική δραστηριότητα εκτείνονται σε κάθε στάδιο της καλλιέργειας, της συγκομιδής και της παράδοσης τροφίμων. Το ΦΑ είναι μια αποδοτική πηγή ενέργειας για τα συστήματα άρδευσης που ποτίζουν τεράστιες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης. Σε μια μεγάλη έκταση γεωργικής γης, η υποδομή άρδευσης μπορεί να καταναλώνει μεγάλες ποσότητες ηλεκτρικής ενέργειας, γεγονός που μπορεί να καταστήσει τη διαδικασία καλλιέργειας πιο ακριβή και να αυξήσει το κόστος κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού. Συμπιεσμένο ΦΑ χρησιμοποιείται για την τροφοδοσία των συστημάτων θέρμανσης σε σοδειές που καλλιεργούνται υπό ελεγχόμενες συνθήκες σε θερμοκήπια (Bomford, 2011).

Παρά τα εκτενή οφέλη του ΦΑ στον αγροτικό τομέα, όπως παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία, δεν είναι σαφές πώς ο έως τώρα σχεδιασμός θα επηρεάσει τον αγροτικό τομέα της ΠΔΕ. Στα δημοσιευμένα έως στιγμή σχέδια δεν υπάρχει πρόβλεψη για ανάπτυξη δικτύου προμήθειας σε αγροτικές εγκαταστάσεις.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι αλλαγές που θα επέλθουν στη ΠΔΕ με την εισαγωγή ΦΑ στον εμπορικό και βιομηχανικό τομέα. Ο υπολογισμός

του κόστους έχει γίνει με βάση τις τιμές της ΗΕ και του ΦΑ, όπως προκύπτουν από τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα της Eurostat,¹ ενώ οι τιμές ΠΘ, όπως προκύπτουν μέσα από τη Γενική Γραμματεία Εμπορίου.²

Πίνακας 3.6 Διαμόρφωση κόστους ενέργειας στον Εμπορικό τομέα (ΠΘ & ΗΕ)

	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ			
	Κατανάλωση ΠΘ (MWhθ)	Κόστος ΠΘ (77 €/MWh)	Κατανάλωση ΗΕ (MWhε)	Κόστος ΗΕ (260 €/MWh)
Αγρίνιο	17.944,00	1.381.688,00	19.837,00	5.157.620,00
Πάτρα	42.678,00	3.286.206,00	45.516,00	11.834.160,00
Πύργος	21.549,00	1.659.273,00	10.172,00	2.644.720,00
Σύνολο	82.171,00	6.327.167,00	75.525,00	19.636.500,00
Σύνολο κατανάλωσης ανά τομέα: 157.696,00 MWh				
Συνολικό κόστος ανά τομέα: 25.963.667,00 €				
Κόστος: 164,6437893 €/MWh _{tot}				

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

1. Τιμές ΗΕ σύμφωνα με τη βάση δεδομένων nrg_pc_205 της Eurostat. Τιμές ΦΑ σύμφωνα με τη βάση δεδομένων nrg_pc_203 της Eurostat
2. Διαθέσιμο στο: <http://oil.gge.gov.gr/>

Πίνακας 3.7 Διαμόρφωση κόστους ενέργειας στον Βιομηχανικό τομέα (ΠΘ & ΗΕ)

	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ			
	Κατανάλωση ΠΘ (MWhθ)	Κόστος ΠΘ (77 €/MWh)	Κατανάλωση ΗΕ (MWhε)	Κόστος ΗΕ (260 €/MWh)
Αγρίνιο	56.226,00	7.478.058,00	26.413,00	6.867.380,00
Πάτρα	133.723,00	17.785.15,00	60.597,00	15.755.220,00
Πύργος	0	0	0	0
Σύνολο	189.949,00	25.263.217,00	87,010.00	22.622.600,00

Σύνολο κατανάλωσης ανά τομέα: 276.959,00 MWh

Συνολικό κόστος ανά τομέα: 47.885.817,00 €

Κόστος: 172,898577 €/MWh_{tot}

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Πίνακας 3.8 Διαμόρφωση κόστους ενέργειας στον Εμπορικό τομέα (ΦΑ & ΗΕ)

	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ					
	Κατανάλωση ΠΘ (Lt)	Μετατροπή σε ΦΑ (Nm ³)	Μετατροπή σε ΦΑ (MWh NG)	Κόστος ΦΑ (70 €/MWh)	Κατανάλωση ΗΕ (MWhε)	Κόστος ΗΕ (260 €/MWh)
Αγρίνιο	1.676.186,50	1.180.413,03	12.984,54	908.917,80	19.837,00	5.157.620,00
Πάτρα		2.806.229,65	30.868,53	2.160.797,10	45.516,00	11.834.160,00
Πύργος	2.008.791,90	1.414.642,18	15.561,06	1.089.274,20	10.172,00	2.644.720,00
Σύνολο	3.684.978,40	5.401.284,86	59.414,13	4.158.989,10	75.525,00	19.636.500,00

Σύνολο κατανάλωσης ανά τομέα: 134.939,13 MWh

Συνολικό κόστος ανά τομέα: 23.795.489,10 €

Κόστος: 176,34 €/MWh_{tot}

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Πίνακας 3.9 Διαμόρφωση κόστους ενέργειας στον Βιομηχανικό τομέα (ΦΑ & ΗΕ)

	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ					
	Κατανάλωση ΠΘ (Lt)	Μετατροπή σε ΦΑ (Nm ³)	Μετατροπή σε ΦΑ (MWh NG)	Κόστος ΦΑ (70 €/MWh)	Κατανάλωση ΗΕ (MWh _e)	Κόστος ΗΕ (260 €/MWh)
Αγρίνιο	5.252.051,04	3.703.844,18	40.742,29	2.851.960,30	26.413,00	6.867.380,00
Πάτρα	12.485.851,12	8.805.254,67	96.857,80	6.780.046,00	60.597,00	15.755.220,00
Πύργος	0	0	0	0	0	0
Σύνολο	17.737.902,16	12.509.098,85	137.600,09	9.632.006,30	87.010,00	22.622.600,00
Σύνολο κατανάλωσης ανά τομέα: 224.610,09 MWh						
Συνολικό κόστος ανά τομέα: 32.254.606,30 €						
Κόστος: 143,60 €/MWh _{tot}						

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Βλέπουμε ότι η αλματώδης αύξηση των τιμών του ΦΑ και της ενέργειας γενικά έχει δημιουργήσει ένα περιβάλλον αβεβαιότητας. Ενώ, λοιπόν, στη μελέτη του IENE τον Οκτώβριο του 2021 προέκυπτε σαφές οικονομικό όφελος από την εισαγωγή ΦΑ και στους δύο τομείς της οικονομίας, σύμφωνα με τις τιμές του Μαΐου του 2022 τον εμπορικό τομέα δεν τον συμφέρει να προχωρήσει σε επένδυση ΦΑ. Αυτό θα μπορούσε να αλλάξει στο μέλλον, αν πέσουν και πάλι οι τιμές του ΦΑ. Στον Πίνακα 3.10, βλέπουμε αναλυτικά τα κόστη ανά MWh που προκύπτουν στις δύο διαφορετικές περιπτώσεις.

Πίνακας 3.10 Συγκεντρωτικά κόστη ανά MWh

	Κόστος €/MWh _{tot}	
	ΠΘ & ΗΕ	ΠΘ & ΦΑ
Εμπορικός	164,64	176,34
Βιομηχανικός	172,89	143,60

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα από IENE (2021)

Προκύπτει έτσι το ζήτημα ότι οι εξελίξεις των τιμών ενέργειας καταδεικνύουν για άλλη μια φορά ότι η μορφή ενέργειας που μπορεί να προσφέρει σχετική ασφάλεια για το μέλλον, να είναι δηλαδή ανθεκτική στις μεταβολές των τιμών, είναι η ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (Pagliaro, 2019), γεγονός που αναδείχτηκε και κατά την περίοδο της πανδημίας, όπως αναφέρει και ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας.³

3.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

Ο αντίκτυπος της κατανάλωσης ενέργειας στο επίπεδο των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το μείγμα πρωτογενούς ενέργειας. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι το παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα θα πρέπει να κυριαρχείται από πηγές χαμηλών εκπομπών άνθρακα έως το τέλος των επόμενων δύο δεκαετιών, προς την κατεύθυνση των 2 βαθμών Κελσίου πάνω από τα επίπεδα της προβιομηχανικής εποχής μέχρι το τέλος του αιώνα (IPCC, 2022). Ο ρόλος του φυσικού αερίου στο ιδανικό ενεργειακό μερίδιο της μη υπέρβασης, στο εγγύς μέλλον μπορεί να είναι καθοριστικός για τη βελτιστοποίηση του ενεργειακού μείγματος, αφού διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο ως καύσιμο μετάβασης για την αντιμετώπιση της διαλείπουσας παροχής ενέργειας, καθώς θα αυξάνεται το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα (Safari, 2019).

Παρολαυτά, το φυσικό αέριο συμβάλλει ουσιαστικά και στις παγκόσμιες εκπομπές CO₂, αν και σε χαμηλότερο επίπεδο περιεκτικότητας ανά ενέργεια από τον άνθρακα ή το πετρέλαιο. Οι εκπομπές από ένα εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με φυσικό αέριο είναι περίπου οι μισές από αυτές ενός σταθμού ηλεκτροπαραγωγής με άνθρακα, όταν χρησιμοποιούνται σε αεριο-στρόβιλο συνδυασμένου κύκλου (Safari, 2019).

Συγκεκριμένα, στην ΠΔΕ αναμένεται η εισαγωγή φυσικού αερίου να μειώσει τις εκπομπές του CO₂ κατά 21,51%. Στον Πίνακα 3.11, παρουσιάζεται αναλυτικά η εικόνα των συνολικών ενεργειακών αναγκών της Περιφέρειας ανά τομέα (Πίνακας 3.4) και οι εκπομπές CO₂ που αντιστοιχούν. Στη πρώτη στήλη φαίνεται η παρούσα κατάσταση, ενώ στη δεύτερη στήλη φαίνεται τι θα προκύψει στη περίπτωση αντικατάστασης του πετρελαίου θέρμανσης (ΠΘ) με το ΦΑ. Ο υπολογισμός των εκπομπών CO₂ γίνεται με βάση το TOTEE (2017).⁴

3. Διαθέσιμο στο: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2020/renewables#abstract>

4. Τεχνικές Οδηγίες Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (TOTEE):
ΠΘ (diesel): 1 MWhθ, ΠΘ εκπέμπει 263,6 kg CO₂ ή 0,263 tn CO₂ /MWh
ΦΑ (natural gas): 1 MWhθ, ΦΑ εκπέμπει 196,3 kg CO₂ ή 0.196 tn CO₂ /MWh
Ηλεκτρική ενέργεια: 1 MWhε εκπέμπει 850 kg CO₂ ή 0,85 tn CO₂ /MWh.

Πίνακας 3.11 Συνολικές ενεργειακές ανάγκες της Περιφέρειας ανά άτομο – Εκπομπές CO₂

Τομείς	Παρούσα Κατάσταση				Με εισαγωγή ΦΑ			
	ΠΘ		ΗΕ		ΦΑ		ΗΕ	
	MWh	tn CO ₂	MWh	tn CO ₂	MWh	tn CO ₂	MWh	tn CO ₂
Οικιακός	193.594,84	48.205,00	73.343,00	62.342,00	140.224,00	24.819,00	73.343,00	58.674,00
Εμπορικός	82.171,31	20.461,00	75.525,00	64.196,00	59.434,00	10.520,00	75.525,00	60.420,00
Βιομ/κός	189.949,00	47.297,00	87.010,00	73.958,00	137.583,00	24.352,00	87.010,00	69.608,00
Σύνολο		115.963,00		200.496,00		59.691,00		188.702,00
Σύνολο Εκπομπών (tn CO₂)	316.459,00				248.393,00			

Πηγή: Σταμπολής κ.ά., 2021

Παρά τη σχετική μείωση των εκπομπών CO₂ που θα προκύψει, η τρέχουσα συζήτηση σχετικά με τη χρήση του ΦΑ ως μεταβατικό καύσιμο (τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ολόκληρη την Ευρώπη) μέχρι και ενδεχομένως μετά το 2050 (όταν πρέπει να έχει επιτευχθεί η κλιματική ουδετερότητα) εξαρτάται από την ικανότητα αφαίρεσης των εκπομπών CO₂ στη διαδικασία μετασχηματισμού. Τα δύο τρίτα των συνολικών εκπομπών CO₂ παγκοσμίως προέρχονται από την παραγωγή και τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας/θερμότητας, ενώ το υπόλοιπο κατανέμεται εξίσου μεταξύ της βιομηχανίας και των κτιρίων, με κάποιες διαφορές από χώρα σε χώρα (Neumann et al., 2021). Έτσι, η ταχύτητα εξεύρεσης τεχνολογικών λύσεων μεγάλης κλίμακας θα καθορίσει τον μελλοντικό ρόλο του φυσικού αερίου σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

Επίσης, το ότι το φυσικό αέριο λογίζεται ως μεταβατικό καύσιμο μεσοπρόθεσμα δεν είναι αποδεκτό από όλους. Υπάρχει και εξελίσσεται μια έντονη συζήτηση σε σχέση με το ότι το πιθανό κλιματικό όφελος του φυσικού αερίου μπορεί να αντισταθμιστεί από την εκπομπή μεθανίου κατά την εξόρυξή του. Οι ανεξέλεγκτες εκπομπές μεθανίου προκαλούν σημαντική ανησυχία σε σχέση με την αύξηση της χρήσης φυσικού αερίου ως καύσιμο μετάβασης. Η βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου συμβάλλει στο 24% των εκπομπών μεθανίου, το οποίο είναι ένα ισχυρό αέριο θερμοκηπίου με πολύ υψηλό δυναμικό θέρμανσης. Είναι σημαντικό να υπάρχουν ορισμένες εκτιμήσεις για τις εκπομπές μεθανίου από την εξόρυξη φυσικού αερίου, καθώς η εξόρυξή του έχει διαρροές που ποικίλλουν σε σοβαρότητα. Μάλιστα, ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας το 2022 διαπίστωνε ότι σε παγκόσμιο επίπεδο οι εκπομπές μεθανίου από τον ενεργειακό τομέα είναι περίπου 70% μεγαλύτερες από το άθροισμα των εκτιμήσεων που υποβάλλονται από τις εθνικές κυβερνήσεις, προτείνοντας ότι πρέπει να γίνουν πολλά περισσότερα για να καταστεί δυνατή η ολοκληρωμένη διαχείριση του μεθανίου. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι οι εκτιμήσεις για τις εκπομπές μεθανίου υπόκεινται σε υψηλό βαθμό αβεβαιότητας. Τα πιο πρόσφατα ολοκληρωμένα στοιχεία δείχνουν ότι οι ετήσιες παγκόσμιες εκπομπές μεθανίου είναι περίπου 570 Mt. Αυτό περιλαμβάνει εκπομπές από φυσικές πηγές (περίπου 40% των εκπομπών) και από ανθρώπινη δραστηριότητα (το υπόλοιπο 60%) (IEA, 2022).

Επιπλέον, υπάρχουν μελέτες που έχουν εκφράσει την ανησυχία ότι η χρήση του ΦΑ ως μεταβατικό καύσιμο μπορεί να καθυστερήσει την επίτευξη ενός μέλλοντος μηδενικού άνθρακα, σαν τον στόχο που έχει θέσει η ΕΕ έως το 2050. Σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζεται ότι ένα σύστημα Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για ένα μέλλον μηδενικών εκπομπών άνθρακα εξαρτάται από τη διάρκεια της μεταβατικής φάσης του ΦΑ. Το άλμα προς το μέλλον των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας χρησιμοποιώντας περισσότερες καινοτόμες λύσεις θα ήταν πιο βιώσιμο από τη χρήση ΦΑ ως μεταβατικό καύσιμο, ειδικά σε περιπτώσεις όπου απαιτείται σημαντική επένδυση για την ανάπτυξη της υποδομής που απαιτείται για τη μεταφορά φυσικού αερίου. Εάν αυτή θεωρείται μια βραχυπρόθεσμη έως μεσοπρόθεσμη λύση, τότε αυτή η επένδυση μπορεί να μεταφερθεί σε άλλες βιώσιμες καινοτομίες που σχετίζονται με την ενέργεια (Hanson et al., 2016· Zhang et al., 2016).

Η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο ενεργειακό μοντέλο, όμως, απαιτεί ένα ευρύ φάσμα τεχνικά χρήσιμων και οικονομικά κατάλληλων μέτρων που επηρεάζουν όλα τα στάδια της αλυσίδας εφοδιασμού ενέργειας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014). Από αυτή την άποψη, οι δημόσιες πολιτικές πρέπει να είναι πολύπλευρες και να στοχεύουν στη βελτίωση της ηλεκτροπαραγωγής και στην αυξανόμενη συμμετοχή των τεχνολογιών ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα από τη μία, αλλά και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης από την άλλη.

Σε επίπεδο ΜμΕ, αφενός δρομολογούνται δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας που αφορούν τη χρήση λιγότερης εισροής ενέργειας για την παροχή της ίδιας υπηρεσίας —και από το «Ελλάδα 2.0»—, αφετέρου δεν βλέπουμε κίνητρα στις ΜμΕ για να αυξηθούν οι επενδύσεις σε ΑΠΕ.⁵ Οι περισσότερες ΜμΕ φαίνεται ότι προχωρούν σε ορισμένες ενέργειες για να είναι πιο αποδοτικές ως προς τους πόρους που χρησιμοποιούν. Γενικά, η μείωση της ενέργειας, ή αλλιώς η αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, είναι η πιο διαδεδομένη δράση μεταξύ των ΜμΕ σε όλη την ΕΕ-28, ακολουθούμενη από άλλες δράσεις που στοχεύουν στην εξοικονόμηση υλικών και στην ελαχιστοποίηση των απορριμμάτων. Αντίθετα, οι ΜμΕ είναι λιγότερο πιθανό να αναλάβουν ενέργειες και επενδύσεις που να στοχεύουν στις ΑΠΕ. Σε αυτό πολλές φορές παίζει ρόλο η ενημέρωση, το αρχικό κόστος εγκατάστασης και η έλλειψη χρηματοδότησης (Purwandani & Michaud, 2021). Όμως, ο ρόλος των ΜμΕ στην ενεργειακή μετάβαση είναι ιδιαίτερος σημαντικός, αφού έχει παρατηρηθεί ότι, όταν οι ΜμΕ παίρνουν μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας και επενδύουν σε ΑΠΕ προς όφελός τους, τότε τείνουν να αυξάνουν το μερίδιο των ενεργειών αποδοτικότητας των πόρων και να μειώνουν τη συνολική τελική κατανάλωση ενέργειας σε επίπεδο χώρας (Segarra-Blasco & Jove-Llopis, 2019).

Σε αυτό το πλαίσιο, η έρευνα (Esteban & Portugal-Pereira, 2014· Pagliaro, 2019· Weir & Kumar, 2020· Surya et al., 2021) έχει δείξει ότι νοικοκυριά, ΜμΕ και ολόκληρες περιφέρειες μπορούν πραγματικά να βασίζονται σε ΑΠΕ για τις ενεργειακές τους ανάγκες ισότιμα και με ακόμη καλύτερη αξιοπιστία από ό,τι όταν χρησιμοποιούν ενέργεια που παράγεται από ορυκτά καύσιμα.

Οι ΜμΕ της ΠΔΕ θα μπορούσαν και αυτές να συμμετάσχουν ενεργά στο ενεργειακό μείγμα της περιοχής μέσω της σύστασης ενεργειακών κοινοτήτων. Με την αυξανόμενη αποκέντρωση της παραγωγής ενέργειας, οι ΜμΕ μπορούν να διαδραματίσουν ρόλο στο ενεργειακό σύστημα, επιτρέποντας την εμφάνιση νέων επιχειρηματικών μοντέλων και δομών ιδιοκτησίας ενεργειακών υποδομών. ΜμΕ σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, άλλους ιδιώτες ή και μόνες τους,

5. Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2.2.

μπορούν εκμεταλλεόμενες την ισχύουσα νομοθεσία να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια από εγκαταστάσεις ΑΠΕ. Ο όρος «ενεργειακή κοινότητα»⁶ χρησιμοποιείται για να περιγράψει τέτοιες δράσεις. Στην πιο βασική του μορφή, οι κοινότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας περιλαμβάνουν παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και τεχνολογίες, οι οποίες ανήκουν εξ ολοκλήρου στους εμπλεκόμενους. Ο ορισμός όμως είναι ευέλικτος, αναγνωρίζοντας ότι υπάρχουν πολλά διαφορετικά νομικά και οικονομικά μοντέλα και ότι, ανάλογα με το τοπικό πλαίσιο, μπορεί να εμπλέκονται πολλοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων πολιτών, τοπικών επιχειρήσεων, φιλανθρωπικών οργανώσεων και του δημόσιου τομέα (Heldeweg & Saintier, 2020· Caramizaru & Uihlein, 2020). Ενώ λοιπόν η νομοθεσία υπάρχει, το «Ελλάδα 2.0» δεν φαίνεται να προωθεί στη πράξη τη σύσταση ενεργειακών κοινοτήτων με συγκεκριμένες δράσεις και επενδύσεις, που θα κινητοποιούσαν τις ΜμΕ όλων των οικονομικών κλάδων να γίνουν οι ίδιοι παραγωγοί ενέργειας, να επωφεληθούν από τη σταθερότητα κόστους, δημιουργώντας έτσι ενεργειακή ασφάλεια, αλλά και να συμβάλουν στην αύξηση του μεριδίου ενέργειας των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα της χώρας. Σαφώς, η συμμετοχή των ΜμΕ στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην καταπολέμηση της κλιματικής κρίσης.

Σε αυτό το πλαίσιο και σύμφωνα με το Ινστιτούτο Ενέργειας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (2021), η ανάγκη για παράλληλο ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό ΑΠΕ σε εθνικό επίπεδο σήμερα λείπει, ενώ είναι επιτακτική. Επίσης, προσθέτει ότι τόσο σε επίπεδο ΕΣΕΚ όσο και εντός του «Ελλάδα 2.0» δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη ή αναφορά για την ανάγκη ανάπτυξης της εγχώριας βιομηχανίας ΑΠΕ, η οποία εάν δεν αναπτυχθεί θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε ραγδαία αύξηση των εισαγωγών και στη στήριξη ξένων βιομηχανιών. Σύμφωνα με την Ελληνική Ένωση Φωτοβολταϊκών Εταιρειών⁷ για τις άμεσες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται ανά εγκατεστημένο MW έργων ΑΠΕ για το 2020, παρατηρείται ότι ο κλάδος της κατασκευής εξαρτημάτων δημιουργεί περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με τις άμεσες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από τη φάση λειτουργίας και συντήρησης του έργου. Συγκεκριμένα, αναφερόμενη στην τεχνολογία των φωτοβολταϊκών, κατά την παραγωγή εξαρτημάτων δημιουργούνται 5,9 θέσεις εργασίας ανά MW, ενώ οι αντίστοιχες θέσεις εργασίας στη φάση λειτουργίας και συντήρησης του έργου είναι 0,3 θέσεις εργασίας ανά MW. Στον τομέα της αιολικής ενέργειας, οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται κατά την παραγωγή εξαρτημάτων είναι 46,5 φορές περισσότερες από τις αντίστοιχες στη φάση λειτουργίας και συντήρησης, ενώ στον υδροηλεκτρικό τομέα το χάσμα μειώνεται με την παραγωγή εξαρτημάτων να δημιουργεί 0,5 θέσεις εργασίας ανά MW και η φάση λειτουργίας και συντήρησης για διατήρηση 0,2 θέσεων εργασίας ανά MW. Αντίθετα, στην τεχνολογία βιομάζας, η λειτουργία και η συντήρηση του έργου κατέχει το προβάδισμα στη

6. Το άρθρο 2.16 της Ευρωπαϊκής Οδηγίας για τις ΑΠΕ (RED-II) ορίζει τις κοινότητες των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ή ενεργειακές κοινότητες, ως «νομικές οντότητες: (α) οι οποίες, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, βασίζονται σε ανοιχτή και εθελοντική συμμετοχή, είναι αυτόνομες και ελέγχονται ουσιαστικά από τους μετόχους ή τα μέλη που βρίσκονται στην περιοχή των έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που ανήκουν και αναπτύσσονται από το εν λόγω νομικό πρόσωπο· β) οι μέτοχοι ή τα μέλη των οποίων είναι φυσικά πρόσωπα, ΜμΕ ή τοπικές αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δήμων· (γ) ο πρωταρχικός σκοπός των οποίων είναι η παροχή περιβαλλοντικών, οικονομικών ή κοινωνικών οφελών της κοινότητας για τους μετόχους ή τα μέλη της ή για τις τοπικές περιοχές όπου δραστηριοποιείται, αντί για οικονομικά κέρδη.

7. Διαθέσιμο στο: <https://helapco.gr/statistika-ellhnikhs-agoras-fwtovoltaikwn/>

δημιουργία θέσεων εργασίας με 1,9 θέσεις εργασίας ανά MW, ενώ η παραγωγή εξαρτημάτων παράγει 0,4 θέσεις εργασίας ανά MW. Κάνοντας μια πρόβλεψη για το 2025 και το 2030, σύμφωνα πάντα με στοιχεία του Συνδέσμου Φωτοβολταϊκών Εταιρειών, η εικόνα είναι παρόμοια, με την παραγωγή εξαρτημάτων να πρωτοστατεί στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε φωτοβολταϊκά, αιολικά και υδροηλεκτρικά, ενώ η εικόνα είναι αντίστροφη για το τομέα της βιομάζας.

Τέλος, αξίζει να κάνουμε ένα σχόλιο σε σχέση με το συνολικό τοπίο της ενέργειας και πώς αυτό διαμορφώνεται λόγω των τελευταίων εξελίξεων με τον πόλεμο που ακόμα μαινεται στην Ουκρανία αλλά και τις οικονομικές και ενεργειακές ανακατατάξεις που επέφερε. Υπό αυτό το πρίσμα, λοιπόν, ανακοινώθηκε στις 18 Μαΐου από την ΕΕ το νέο σχέδιο για την ενέργεια (REPowerEU).⁸ Το σχέδιο προσπαθεί να δώσει απάντηση στις δυσκολίες και τη διαταραχή της παγκόσμιας αγοράς ενέργειας που προκλήθηκε από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και αναγνωρίζει την ύπαρξη διπλής επείγουσας ανάγκης για τη μεταμόρφωση του ενεργειακού συστήματος της Ευρώπης: ο τερματισμός της εξάρτησης της ΕΕ από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα και η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Το νέο REPowerEU φαίνεται ότι εστιάζει όχι μόνο στη μείωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τα ορυκτά καύσιμα, ενισχύοντας ακόμα περισσότερο και επιταχύνοντας την ανάπτυξη των ΑΠΕ, αλλά και στη συμβολή του πράσινου υδρογόνου στην ηλεκτροπαραγωγή, η οποία σχεδιάζεται έτσι ώστε να αντικαταστήσει το ΦΑ. Αντιλαμβανόμαστε ότι όλα αυτά τα νέα δεδομένα διαμορφώνουν μια νέα πραγματικότητα που ίσως χρήζει επανεξέτασης των αποφάσεων που έχουν παρθεί, όπως οι επενδύσεις σε δίκτυο ΦΑ από το ΤΑΑ. Πάντως, αξίζει να αναφέρουμε ότι υπάρχει μια εξελισσόμενη έρευνα πάνω στο ζήτημα του κατά πόσο είναι τεχνικά εφικτή η αντικατάσταση ΦΑ με υδρογόνο και η διοχέτευσή του μέσω του ήδη υπάρχοντος δικτύου. Για την ώρα, σε χώρες όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιαπωνία, η Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, η ανάμειξη έως και 20% υδρογόνου σε ροή ορυκτών αερίων έχει αποδειχθεί ότι είναι δυνατή χωρίς να επηρεάζονται οι αγωγοί (Jewkes, 2020· NREL, 2020).

8. Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en

4.

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Ανάμεσα στις βασικές επενδύσεις που προκρίνονται στο «Ελλάδα 2.0» είναι και η επέκταση της χρήσης του φυσικού αερίου (ΦΑ) στην ΠΔΕ έως το 2026. Σύμφωνα με τους εμπλεκόμενους, η εισαγωγή του ΦΑ στη Περιφέρεια αναμένεται να φέρει οφέλη για τις ΜμΕ. Οι ΜμΕ, όμως, αναγνωρίζονται ευρέως ως δύσκολος στόχος για την ενεργειακή πολιτική. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ποικιλομορφία τους: δραστηριοποιούνται σε κάθε τομέα, σε όλους τους τύπους ακινήτων και ποικίλλουν από δραστηριότητες ενός ατόμου χωρίς επαγγελματικούς χώρους έως βιομηχανίες και μεταποιητικές επιχειρήσεις με έως και 250 υπαλλήλους. Η χρήση της ενέργειάς τους είναι ελάχιστα κατανοητή: τα στοιχεία σχετικά με το πού, γιατί και πόση ενέργεια χρησιμοποιούν είναι ελλιπή, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στη συνέχεια, θα προσπαθήσουμε να δούμε το ενεργειακό τοπίο που θα διαμορφωθεί στην ΠΔΕ με άξονα την εισαγωγή του ΦΑ και να διερευνήσουμε τις ευκαιρίες που θα προκύψουν για τις ΜμΕ.

4.1 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Η ιδιαιτερότητα του France Relance (100 δισ. €) είναι ότι περίπου 60 δισ. € χρηματοδοτούνται από τον εθνικό προϋπολογισμό και 40 δισ. € από το ΤΑΑ, ενώ δεν είναι ακόμη γνωστό ποια μέτρα πρόκειται να χρηματοδοτηθούν από ποια πηγή. Για την εκπλήρωση των στόχων που επιβλήθηκαν από το ΤΑΑ, το γαλλικό σχέδιο θα περιλαμβάνει πιθανώς τα περισσότερα από τα μέτρα που αφορούν την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Μέχρι στιγμής, είναι γνωστό ότι η χώρα σκοπεύει να λάβει μόνο τις επιχορηγήσεις που εκταμιεύονται από το ΤΑΑ και όχι τα δάνεια (Pilati, 2021· Schwarze, & Sushchenko, 2021).

Τα μέτρα που περιλαμβάνονται αφορούν, μεταξύ άλλων, την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, την αστική και τη βιώσιμη κινητικότητα μεγάλων αποστάσεων (δηλαδή τον σιδηροδρομικό τομέα), τις τεχνολογίες χαμηλών εκπομπών άνθρακα (π.χ. πράσινο υδρογόνο), την ψηφιακή αναβάθμιση των ΜμΕ και των δημόσιων διοικήσεων και τη βιώσιμη γεωργία. Ενώ τα περισσότερα μέτρα

αφορούν αποκλειστικά είτε το κλίμα είτε τους ψηφιακούς στόχους, ορισμένα συμβάλλουν και στα δύο. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, με τα μέτρα για την υποστήριξη των πράσινων τεχνολογιών, την κατάρτιση σε στρατηγικούς τομείς και την ψηφιοποίηση των τομέων των μεταφορών. Είναι σημαντικό ότι η France Relance δεν περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις, ως εκ τούτου δεν μπορεί να εκτιμηθεί εάν οι επενδύσεις θα συνοδεύονται π.χ. από κανονιστικές αλλαγές (Pilati, 2021).

Τα περισσότερα πράσινα και ψηφιακά μέτρα ισχύουν σε ολόκληρη τη χώρα και δεν υπάρχει συγκεκριμένη στόχευση των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων ούτε των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, κάτι το οποίο εκτιμάται ότι μπορεί να διευρύνει περαιτέρω τις υπάρχουσες ανισότητες, αν και υπάρχουν δράσεις για την υποστήριξη της απασχόλησης και της κατάρτισης που εστιάζονται στη νεολαία. Ωστόσο, η διανομή του TAA μέσω ανταγωνιστικών προσκλήσεων χρηματοδότησης για προηγμένες τεχνολογίες (χαμηλών εκπομπών άνθρακα) μπορεί να ευνοήσει σιωπηρά πιο ανεπτυγμένους φορείς και περιοχές (Pilati, 2021· Schwarze, & Sushchenko, 2021).

Συνολικά, το γαλλικό πρόγραμμα ανάκαμψης φαίνεται να συμβάλλει θετικά στην πράσινη μετάβαση: επενδύσεις 27,5 δισ. € είναι πιθανό να έχουν θετική επίδραση στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, ωστόσο μόνο 2,5 δισ. € (2,5%) προορίζονται για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Αυτό δείχνει ένα σημαντικό «κενό προσαρμογής» του προγράμματος στη Γαλλία, το οποίο είναι ορατό σε διαφορετικό βαθμό σε όλα σχεδόν τα Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στην Ευρώπη (Schwarze, & Sushchenko, 2021· Tagliapietra, 2021).

4.2 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Το ιταλικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας έχει μια πολύ ισχυρή συνιστώσα μεταρρυθμίσεων, που συνοδεύει σχεδόν όλους τους τύπους επενδύσεων. Οι πιο σημαντικές μεταρρυθμίσεις για την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την υιοθέτηση των Ελάχιστων Περιβαλλοντικών Κριτηρίων, όπως τα ονομάζουν, για τις πολιτιστικές δραστηριότητες και μιας εθνικής στρατηγικής για την κυκλική οικονομία, τις κανονιστικές αλλαγές στη διαχείριση των απορριμμάτων, την απλοποίηση των αδειών για τον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την ενίσχυση της διαχείρισης των υποδομών ύδρευσης. Οι ευρύτερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σχετίζονται με τη δημόσια διοίκηση και τα φορολογικά και δικαστικά συστήματα (Pilati, 2021· Menegus, 2021).

Επιπλέον, το ιταλικό σχέδιο εστιάζει έντονα στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή. Τρεις οριζόντιες προτεραιότητες ενσωματώνονται σε όλες τις συνιστώσες: γυναικές και ισότητα των φύλων, νεολαία και οικονομική ανάπτυξη της Νότιας Ιταλίας και μείωση των εδαφικών ανισοροπιών. Για παράδειγμα, η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης εστιάζει επίσης στη βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών σε διευθυντικές θέσεις, η ενίσχυση των δεξιοτήτων σε θετικές επιστήμες, τεχνολογία, μηχανική και μαθηματικά δίνει ιδιαίτερη σημασία στη συμμετοχή των γυναικών, η ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου στοχεύει στη μείωση του χάσματος υποδομής μεταξύ βορρά και νότου, ενώ και η ίδρυση επτά ερευνητικών κέντρων υψηλής τεχνολογίας χωρίζεται μεταξύ του βορρά και του νότου (Buti & Messori, 2021).

Η μεγαλύτερη πρόκληση που τίθεται στην Ιταλία —και ιδιαίτερα στις αυτόνομες οντότητες— είναι η σωστή και έγκαιρη εφαρμογή του σχεδίου. Ως γνωστόν, η Ιταλία πάσχει από διαρθρωτικές αδυναμίες στον σχεδιασμό και την εφαρμο-

γή. Πρόκειται για πρόβλημα περιορισμένης διοικητικής ικανότητας, το οποίο επηρεάζει ιδίως τις δημόσιες διοικήσεις στη Νότια Ιταλία, οι οποίες αντιμετώπιζαν χρόνιες δυσκολίες στην απορρόφηση των δημόσιων πόρων, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, το σχέδιο μπορεί να προσφέρει την ευκαιρία επίλυσης προβλημάτων δημόσιας διοίκησης στην Ιταλία και ανάκτησης του εδαφικού χάσματος μεταξύ Βόρειας και Νότιας Ιταλίας (Menegus, 2021).

4.3 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Τον Οκτώβριο του 2020, η Ισπανία δημοσίευσε 10 προτεραιότητες για το πρόγραμμα ανάκαμψης των 72 δισ. €. Ανάμεσα στις προτεραιότητες συμπεριλαμβάνονται η προτεραιότητα μιας «δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς» ενεργειακής μετάβασης και η προτεραιότητα «ανθεκτικών υποδομών με σεβασμό και κέντρο τη φύση». Σύμφωνα με την ισπανική κυβέρνηση, αυτό σημαίνει ότι 27,2 δισ. € θα δαπανηθούν σε έργα που υποστηρίζουν τον πράσινο μετασχηματισμό, ενώ άλλα 29,5 δισ. € θα διατεθούν για την ενίσχυση των ικανοτήτων του Εθνικού Συστήματος Υγείας και των υποδομών αλλά και για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στην αγορά εργασίας. Γενικά, η Ισπανία, είναι η χώρα «δοκιμής» με το μεγαλύτερο μερίδιο ολοκληρωμένων κοινωνικο-οικολογικών προγραμμάτων. Σχεδόν το ήμισυ των δαπανών (4%) αφιερώνεται στον στόχο της συνοχής είτε από μόνο του είτε σε συνδυασμό με την οικολογική μετάβαση ή την ενίσχυση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας των ισπανικών ΜμΕ και βιομηχανιών καθώς και τον εκσυγχρονισμό του δημόσιου τομέα. Συνολικά, το σχέδιο της Ισπανίας είναι πολύ μελετημένο και ισορροπημένο (Schwarze, & Sushchenko, 2021).

Η Ισπανία έχει σκοπό να επωφεληθεί μόνο από τις επιχορηγήσεις, ενώ ενδέχεται να υποβάλει αίτηση για δάνεια αργότερα και πιθανώς για την περίοδο 2024–2026. Επίσης, θα λάβει το υψηλότερο απόλυτο ποσό επιχορηγήσεων ΤΑΑ: 69,5 δισ. €, αλλά και το υψηλότερο μερίδιο επιχορηγήσεων σε σχέση με το ΑΕΠ, καθώς είναι η μικρότερη από τις τέσσερις μεγάλες οικονομίες της ζώνης του ευρώ (Bisciari et al., 2021).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, γενικός στόχος των Σχεδίων Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, άρα και του «Ελλάδα 2.0», είναι η προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής μέσω της βελτίωσης της ανθεκτικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης, που συμβάλλει στην υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ενθαρρύνοντας την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και ενισχύοντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η χρηματοδότηση σε όλα τα σχέδια πρέπει να εφαρμόζεται στους ακόλουθους έξι πυλώνες που αντιπροσωπεύουν τους τομείς πολιτικής σημασίας της Ευρώπης:

1. Πράσινη μετάβαση.
2. Ψηφιακός μετασχηματισμός.
3. Έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής συνοχής, των θέσεων εργασίας, της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας και μιας εύρυθμης εσωτερικής αγοράς με ισχυρές ΜμΕ.
4. Κοινωνική και εδαφική συνοχή.
5. Υγεία και οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα με στόχο, μεταξύ άλλων, την αύξηση της ετοιμότητας και της ικανότητας αντιμετώπισης κρίσεων.
6. Πολιτικές για την επόμενη γενιά, τα παιδιά και τους νέους, όπως η εκπαίδευση και οι δεξιότητες.

Η Ελλάδα ξεκίνησε την προετοιμασία του «Ελλάδα 2.0» το φθινόπωρο του 2020, με την κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα να κυριαρχούν στη δημόσια συζήτηση. Συνολικά, το σχέδιο είχε προσελκύσει κάποια προσοχή, αλλά ποτέ δεν κυριάρχησε στη δημόσια σφαίρα, με τη δημόσια συζήτηση να παραμένει σχετικά περιορισμένη. Η κυβέρνηση δημοσίευσε ήδη το πρώτο πλήρες προσχέδιο στον ιστότοπό της στα τέλη του 2020. Η πλήρης και τελική έκδοση, η οποία περιλαμβάνει όλες τις λεπτομέρειες, δημοσιοποιήθηκε και στάλθηκε στη Βουλή των Ελλήνων στις 2 Απριλίου 2021. Η διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης ξεκίνησε στα τέλη Δεκεμβρίου 2020, με αρκετούς ενδιαφερόμενους να παρέχουν τις απόψεις τους σχετικά με το σχέδιο. Το καλοκαίρι του 2020, η κυβέρνηση ανέθεσε σε μια ομάδα εμπειρογνομόνων, με επικεφαλής τον οικονομολόγο και νομπελίστα Χριστόφορο Α. Πισσαρίδη, την ανάπτυξη ενός εθνικού σχεδίου

για την ανάκαμψη και τη βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Αυτή η έκθεση δημοσιεύθηκε στα τέλη του 2020 και οι συστάσεις της περιλαμβάνονται στο σχέδιο. Η διαδικασία σύνταξης κρατήθηκε κεκλεισμένων των θυρών: οι συζητήσεις της κυβέρνησης (δηλαδή με τους ιδιώτες συμβούλους της και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) δεν ήταν δημόσιες (Malkoutis et al., 2021).

Η θέση των Σχεδίων Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στις εθνικές πολιτικές ατζέντες ποικίλλει μεταξύ των χωρών. Το Ιταλικό σχέδιο περιγράφεται από ορισμένους σχολιαστές ως «το πιο σημαντικό έγγραφο στην πρόσφατη ιστορία της χώρας» και μάλιστα πυροδότησε μια κυβερνητική κρίση. Στο Βέλγιο, το αδιέξοδο σχετικά με τις χορηγήσεις χρηματοδότησης επιλύθηκε μόνο στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο. Αντίθετα, αν και δίνεται κάποια προσοχή στο σχέδιο στην Ελλάδα, η συζήτηση σχετικά με αυτό είναι περιορισμένη και όχι στο επίπεδο σημαντικότητας που θα αναμενόταν.

Το ελληνικό σχέδιο φαίνεται ότι έχει έναν αντίστοιχο αριθμό μεταρρυθμίσεων για να πλαισιώσουν τις επενδύσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδιαίτερα στα ζητήματα πράσινης μετάβασης, οι εθνικές μεταρρυθμίσεις που ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη θα συνεχιστούν και θα επεκταθούν (π.χ. διαχείριση φυσικών πόρων, ανάπτυξη δικτύων φόρτισης για ηλεκτρικά οχήματα). Συνολικά, το σχέδιο δείχνει καλό βαθμό ευθυγράμμισης με τους στόχους που σχετίζονται με το κλίμα, ακόμη και σε έμμεση μορφή (π.χ. τα μέτρα για την ενίσχυση της κεφαιαγοράς περιλαμβάνουν κίνητρα για πράσινα επενδυτικά προϊόντα). Ωστόσο, ένα ζωτικό μέτρο δεν ευθυγραμμίζεται με τους κλιματικούς στόχους: η επέκταση του δικτύου φυσικού αερίου, το οποίο είναι ορυκτό καύσιμο. Επιπλέον, δεν αναφέρει τις κλιματικές προκλήσεις των παράκτιων περιοχών, που αποτελούν μεγάλα τμήματα της χώρας, ή ζητήματα που σχετίζονται με όλο και πιο συχνά και δυσμενή καιρικά φαινόμενα (π.χ. πυρκαγιές, πλημμύρες). Ομοίως, οι αναφορές στην κυκλική οικονομία είναι πολύ περιορισμένες (Schwarze & Sushchenko, 2021). Δεδομένου ότι οι ΜμΕ επηρεάζονται από ακραία καιρικά φαινόμενα όπως η λειψυδρία, οι πλημμύρες και τα κύματα καύσωνα, καταλαβαίνουμε τη σημασία όλων αυτών των δράσεων για τη συνολική οικονομική δραστηριότητα (Schaeer & Kuruppu, 2018). Επιπλέον, στην περίπτωση των ιδιωτικών επενδύσεων που αφορούν τον Πυλώνα 1 της Πράσινης Μετάβασης, γίνεται ελάχιστη αναφορά σε συγκεκριμένα έργα που θα χρηματοδοτηθούν, ενώ δεν περιγράφονται τα έργα ΑΠΕ που θα είναι επιλέξιμα για υλοποίηση από ιδιωτικούς φορείς (και ΜμΕ) καθώς και ο αντίκτυπός τους στην κοινωνία (IENE, 2021). Από αυτή την άποψη, η προνοητικότητα και η πληρότητα του σχεδίου θα μπορούσαν να βελτιωθούν.

Μια ομάδα που συμμετείχε πολύ ενεργά στη δημόσια διαβούλευση και στον κοινωνικό διάλογο σχετικά με το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης ήταν το WWF Ελλάδας. Κατά τη διαδικασία της διαβούλευσης, η ΜΚΟ σημείωσε¹ ότι, ενώ το σχέδιο αναγνωρίζει ότι η επίτευξη κλιματικών και οικολογικών στόχων απαιτεί βαθιά μεταρρύθμιση των υφιστάμενων στρατηγικών, αυτό το βασικό σημείο δεν ενσωματώνεται αρκετά στις δράσεις της υπόλοιπης έκθεσης. Η περιβαλλοντική ομάδα υποστήριξε ότι η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος της οικονομίας θα πρέπει να είναι το κεντρικό στοιχείο κάθε αναπτυξιακής στρατηγικής, με την οποία πρέπει να είναι το κεντρικό στοιχείο κάθε αναπτυξιακής στρατηγικής, με την οποία πρέπει να ευθυγραμμίζονται όλοι οι άλλοι στόχοι και πολιτικές. Αντίθετα, οι περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί στόχοι του σχεδίου μοιάζουν περισσότερο με εκ των υστέρων σκέψεις παρά με αναπόσπαστες κατευθυντήριες αρχές της

1. Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο: http://contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/EMBARGOED_06-10-2020_WWF_Greece_Green%20Recovery%20Report_ENG.pdf

στρατηγικής ανάκαμψης της χώρας. Καθώς οι κίνδυνοι που απορρέουν από την παγκόσμια οικολογική έκτακτη ανάγκη θα υλοποιηθούν τα επόμενα χρόνια, θα δοκιμάσουν την ευρωστία του σχεδίου. Κριτική έχει επίσης ασκηθεί και ως προς τις περιβαλλοντικές διαστάσεις του σχεδίου και από το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων (ΙΜΕ) της ΓΣΕΒΕΕ. Στο σχετικό κείμενο παρατηρήσεων αναφέρεται έντονα ο προβληματισμός γύρω από το κατά πόσο επιτυγχάνονται κλιματικοί και οικολογικοί στόχοι μέσα από την αντικατάσταση του λιγνίτη με ΦΑ, καύσιμο που έχει ρύπους και που θα πρέπει έτσι και αλλιώς να εγκαταλειφθεί στο προσεχές μέλλον (ΙΜΕ, 2021). Μάλιστα, στην αναφορά του ΙΜΕ (2021) επισημαίνεται ότι, δεδομένης της ενεργειακής φτώχειας που πλήττει τις ΜμΕ (Βατικιώτης, 2019), χρειάζονται ειδικά μέτρα που θα προστατέψουν τις επιχειρήσεις κατά την ενεργειακή μετάβαση, μέτρα που, όπως αναφέρεται, απουσιάζουν από το σχέδιο.

Το Ινστιτούτο Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργαζομένων Ελλάδος (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ) και το Levy Economics Institute, συμμετέχοντας στη διαβούλευση, ανέλυσαν την πορεία της ελληνικής οικονομίας το 2021 και το 2022 κάτω από δύο σενάρια οικονομικής πολιτικής. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο ο ρυθμός απορρόφησης των πόρων του σχεδίου όσο και η μείωση της ανεργίας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στη δυναμική της ελληνικής ανάκαμψης. Σε παλαιότερο ενημερωτικό δελτίο για τις οικονομικές προοπτικές της Ελλάδας για το 2021, το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ είχε υπογραμμίσει τον κρίσιμο ρόλο για την ανάκαμψη της Ελλάδας τον τρόπο διοχέτευσης των κεφαλαίων του ΤΑΑ.

Ως εκ τούτου, και ενώ η ΕΕ προωθεί σημαντικά την ανθεκτικότητα, υποδεικνύοντας αυτό το χαρακτηριστικό ως την κύρια ικανότητα εξόδου από τη σημερινή κρίση, το ελληνικό σχέδιο δεν έχει σαφή χωρική εστίαση και δεν αναφέρει την ανάγκη συμμετοχής των τοπικών και περιφερειακών αρχών στο εθνικό σχέδιο ανάκαμψης για την εποχή μετά τον COVID-19 (Chatzinikolaou & Vlados, 2021).

Στο επίκεντρο των προβληματισμών βρίσκεται και η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στο ελληνικό σχέδιο σε σχέση με την ενίσχυση της εγχώριας παραγωγικής βιομηχανίας ενεργειακών συστημάτων και εξαρτημάτων, αφού η εξαγωγή και η παραγωγή δημιουργούν πολύ περισσότερες θέσεις εργασίας και τεχνογνωσία σε σύγκριση με απλές εγκαταστάσεις ΑΠΕ (ΙΕΝΕ, 2021).

Τελειώνοντας, σε σχέση με την ΠΔΕ, τα δεδομένα που έχουμε σε σχέση με τη διανομή των πόρων του «Ελλάδα 2.0» είναι ακόμη περιορισμένα, οπότε δεν μπορούμε να βγάλουμε συγκεκριμένα συμπεράσματα για το πώς θα επηρεαστούν οι διάφοροι κλάδοι των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται κατά κύριο λόγο στην περιοχή. Από την ανάλυση που προηγήθηκε, όμως, μπορούμε ασφαλώς να καταλήξουμε στα παρακάτω:

- Η ΠΔΕ διαθέτει το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό με την απαραίτητα γνώση και τεχνογνωσία, αλλά και ανεπτυγμένο τριτογενή τομέα, ώστε να μπορέσει να επωφεληθεί από τις επενδύσεις που θα προκριθούν στα πλαίσια της πράσινης μετάβασης.
- Το «Ελλάδα 2.0» φαίνεται ότι μπορεί να προσφέρει δυνατότητες στις ΜμΕ της περιφέρειας. Παρολαυτά, τα έως τώρα δεδομένα δείχνουν ότι το χωρικό στοιχείο με όρους περιφερειακού σχεδιασμού δεν είναι κυρίαρχο στο σχέδιο. Άρα, δεν είναι σαφές πώς οι επιμέρους ελλείψεις της ΠΔΕ, αλλά και οι ευκαιρίες που υπάρχουν, θα αντιμετωπιστούν με όρους κεντρικού σχεδιασμού και χρηματοδότησης.
- Δεν είναι σαφές αν η εισαγωγή ΦΑ πέρα από τις ΜμΕ του βιομηχανικού τομέα θα μπορέσει να δημιουργήσει ευκαιρίες μείωσης ενεργειακού κόστους στους υπόλοιπους κλάδους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βατικιώτης Λ. (2019), «Ενεργειακή φτώχεια στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις», *Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 5*, Οκτώβριος, σ. 40.
- Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) (2019), *Περιφερειακοί δείκτες Έρευνας, Τεχνολογίας και Ανάπτυξης της Ελλάδας*
<https://metrics.ekt.gr/regions>
- ΕΛΣΤΑΤ (2000), *Δελτίο τύπου κατανάλωσης πετρελαιοειδών 2020*
<https://www.statistics.gr/documents/20181/c46cc876-a375-4eba-586d-7dc14cf582cd>
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2021), «Παρατηρήσεις και προτάσεις ΓΣΕΒΕΕ επί του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης Ανθεκτικότητας», *Κείμενα Γνώμης ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 16/2021*, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, σ. 32.
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2019), «Εξαμηνιαίο δελτίο οικονομικού κλίματος μικρομεσαίων επιχειρήσεων», Ν20, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Σταμπολής Κ., Θεοφύλακτος Κ. & Τερζίδου Ε. (2021), «Μελέτη Κόστους – Οφέλους για την Επέκταση του Δικτύου Μεταφοράς ΦΑ στη Δυτική Ελλάδα (Περιφέρεια Ηπείρου και Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας)», Οκτώβριος 2021.
- ΤΟΤΕΕ (2017), *Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, ΤΟΤΕΕ 20701-4*, σ. 84 – Τεύχος Β' 4003/17.11.2017.
- Andersén J., Jansson C. & Ljungkvist T. (2020), "Can environmentally oriented CEOs and environmentally friendly suppliers boost the growth of small firms?", *Business Strategy and the Environment*, 29 (2), pp. 325–334.
- Angelova M. & Gkofas P. (2020), "Next Generation SME Strategy – Enhancing Effective and Swift Delivery", *European Economic and Social Committee: INT/947*.
- Bartolacci F., Caputo A. & Soverchia M. (2020), "Sustainability and financial performance of small and medium sized enterprises: A bibliometric and systematic literature review", *Business Strategy and the Environment*, 29 (3), pp. 1297–1309.
- Bisciari P., Gelade W. & Melyn W. (2021), "Investment and reform in Germany, France, Italy, Spain and Belgium's National Recovery and Resilience Plans", *Economic Review*, (iii), pp. 1–39.
- Boakye D.J., Tingbani I., Ahinful G., Damoah I. & Tauringana V. (2020), "Sustainable environmental practices and financial performance: Evidence from listed small and medium-sized enterprise in the United Kingdom", *Business Strategy and the Environment*, 29 (6), pp. 2583–2602.

- Bomford M. (2011), *Agriculture and Natural Gas*, by Michael Bomford, p.1.
- Buti M. & Messori M. (2020), "Implementing the Recovery and Resilience Plans: The case of Italy".
- Buzek T. (2020), "Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Sustainable supply chains and decent work in international trade'", *Official Journal of the European Union: 2020/C 429/25*.
- Caramizaru A. & Uihlein A. (2020), *Energy communities: an overview of energy and social innovation* (Vol. 30083). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Chatzinikolaou D. & Vlahos C. (2021, October), "The resilience of business ecosystems in the post-COVID-19 era: Notes on the European Recovery and Resilience Facility", in 2nd International Conference, Intermodal Transports: Innovations in Planning, Management, Business Development & Decision Making, Alexandroupolis, Greece, pp. 12–15.
- Darvas Z. (2020), "Next Generation EU: 75% of grants will have to wait until 2023", *Bruegel Blog*, 10 June
<https://www.bruegel.org/2020/06/three-quarters-of-next-generation-eu-payments-will-have-to-wait-until-2023/>
- Dey P.K., Malesios C., De D., Chowdhury S. & Abdelaziz F.B. (2019), "Could lean practices and process innovation enhance supply chain sustainability of small and medium-sized enterprises?", *Business Strategy and the Environment*, 28 (4), pp. 582–598.
- Esteban M. & Portugal-Pereira J. (2014), "Post-disaster resilience of a 100% renewable energy system in Japan", *Energy*, 68, pp. 756–764.
- European Commission (2019), *Organic farming in the EU: A fast growing sector. EU agricultural market brief No 13*.
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/market-brief-organic-farming-in-the-eu_mar2019_en.pdf
- European Commission (2020), *Factsheet: From Farm to Fork: Our Food, Our Health, Our Planet, Our Future*, Brussels: European Commission.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_908
- European Commission (2021), *The EU's 2021–2027 long-term Budget and NextGenerationEU, Facts & Figures*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2.
- Finley L., Chappell M.J., Thiers P. & Moore J.R. (2018), "Does organic farming present greater opportunities for employment and community development than conventional farming? A survey-based investigation in California and Washington", *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 42 (5), pp. 552–572.
- Fuest C. (2021), "The NGEU economic recovery fund", in CESifo Forum (Vol. 22, No. 01, pp. 03–08), München: ifo Institut-Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München.

- Georgopoulou E., Mirasgedis S., Sarafidis Y., Vitaliotou M., Lalas D.P., Theloudis I., Giannoulaki K.D., Dimopoulos D. & Zavras V. (2017), "Climate change impacts and adaptation options for the Greek agriculture in 2021–2050: A monetary assessment", *Climate Risk Management*, 16, pp. 164–182.
- IENE (2021), *The Crucial Role of Energy in the National Recovery and Resilience Plan and the Need for Investments in Production*, Special Report: Institute of Energy for South East Europe (IENE)
<https://www.iene.eu/articlefiles/inline/the%20crucial%20role%20of%20energy%20in%20the%20national%20recovery%20and%20resilience%20plan.pdf>
- IPCC (2022), "Summary for Policymakers" [Pörtner H.O., Roberts D.C., Poloczanska E.S., Mintenbeck K., Tignor M., Alegría A., Craig M., Langsdorf S., Löschke S., Möller V., Okem A. (eds.)], in *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Pörtner H.O., Roberts D.C., Tignor M., Poloczanska E.S., Mintenbeck K., Alegría A., Craig M., Langsdorf S., Löschke S., Möller V., Okem A., Rama B. (eds.)], Cambridge University Press. In Press.
- Jewkes S. (2020), *TAP pipeline explores feasibility of blending hydrogen*
<https://www.reuters.com/article/tap-hydrogen-study/tap-pipeline-explores-feasibility-of-blending-hydrogen-idUKKBN28J2EH>
- Hanson D., Schmalzer D., Nichols C. & Balash P. (2016), "The impacts of meeting a tight CO₂ performance standard on the electric power sector", *Energy Economics*, 60, pp. 476–485.
- Heldeweg M.A. & Saintier S. (2020), "Renewable energy communities as 'socio-legal institutions': A normative frame for energy decentralization?", *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 119, p. 109518.
- IEA (2022), *Global Methane Tracker*, Paris: IEA
<https://www.iea.org/reports/g9lobal-methane-tracker-2022>
- Koukoufikis G. & Uihlein A. (2022), "Energy poverty, transport poverty and living conditions — An analysis of EU data and socioeconomic indicators", EUR 31000 EN, Luxembourg: Publications Office of the European Union, ISBN 978–92–76–48396–0 (online), doi:10.2760/198712 (online), JRC128084
- Malkoutis N., Mouzakis Y. & Bensasson M. (2021), *The Recovery Plan in Greece*, Athens: Friedrich-Ebert-Stiftung Greece.
- Martinich J. & Crimmins A. (2019), "Climate damages and adaptation potential across diverse sectors of the United States", *Nature climate change*, 9 (5), pp. 397–404.
- Menegus G. (2021), "The Italian national recovery and resilience plan (NRRP) and the role of regions and local entities", *Revista «Cuadernos Manuel Giménez Abad»*, (22), pp. 21–27.

- Michalis E., Skordos D. & Ragkos A. (2020), *Legume-Livestock System as a Solution for Sustainable Agriculture: A Review*, HAICTA, pp. 19–25.
- Neumann A. (ed.), Edmonds J., Emberson D., Gabriel S.A., Holz F., Karstad P.I., Klöckner C.A., Nord L.O., Rúa J., Pollet B.G., Rasmussen P., Skar C., Sørensen A., Tomasgard A. & Yu S. (2021), "The role of natural gas in Europe towards 2050", NETI Policy Report 01/2021, NTNU, Trondheim, Norway.
- NREL (2020), *HyBlend Project to Accelerate Potential for Blending Hydrogen in Natural Gas Pipelines*
<https://www.nrel.gov/news/program/2020/hyblend-project-to-accelerate-potential-for-blending-hydrogen-in-natural-gas-pipelines.html>
- Pagliaro M. (2019), "Renewable energy systems: Enhanced resilience, lower costs", *Energy Technology*, 7 (11), 1900791.
- Partalidou M., Paltaki A., Lazaridou D., Vieri M., Lombardo S. & Michailidis A. (2018), "Business model canvas analysis on Greek farms implementing Precision Agriculture", *Agricultural Economics Review*, 19 (875–2022–259), pp. 28–45.
- Picek O. (2020), "Spillover effects from next generation EU", *Intereconomics*, 55 (5), pp. 325–331.
- Pilati M. (2021), "National Recovery and Resilience Plans: Empowering the green and digital transitions?", EPC Discussion Paper April 2021.
- Purwandani J.A. & Michaud G. (2021), "What are the drivers and barriers for green business practice adoption for SMEs?", *Environment Systems and Decisions*, 41 (4), pp. 577–593.
- Ranchal Romero J., Blanco Canto M. & Muñoz Leonisio M. (2020), *Have the European Funds been able to reduce the differences in the level of unemployment between the countries of the Euro area? A reflection on the past, present and future of European programs.*
- Safari A., Das N., Langhelle O., Roy J. & Assadi M. (2019), "Natural gas: A transition fuel for sustainable energy system transformation?", *Energy Science & Engineering*, 7 (4), pp. 1075–1094.
- Sánchez P.E. & Benito-Hernández S. (2015), "CSR policies: effects on labour productivity in Spanish micro and small manufacturing companies", *Journal of Business Ethics*, 128 (4), pp. 705–724.
- Schaer C. & Kuruppu N. (2018), *Private-sector action in adaptation: Perspectives on the role of micro, small and medium size enterprises. Private-sector action in adaptation: Perspectives on the role of micro, small and medium size enterprises*, p.7.
- Schwarze R. & Sushchenko O. (2021), "A Green and Resilient Recovery for Europe, UN Office for Disaster Risk Reduction", *Working Paper*, Belgium.

- Segarra-Blasco A. & Jove-Llopis E. (2019), "Determinants of energy efficiency and renewable energy in european SMEs", *Economics of Energy & Environmental Policy*, 8(2).
- Styles D., Schönberger H. & Galvez Martos J.L. (2013), *Best environmental management practice in the tourism sector*, Publications Office of the European Union.
- Surya B., Suriani S., Menne F., Abubakar H., Idris M., Rasyidi E. S. & Remmang H. (2021), "Community empowerment and utilization of renewable energy: Entrepreneurial perspective for community resilience based on sustainable management of slum settlements in Makassar City, Indonesia", *Sustainability*, 13 (6), pp. 3178.
- Tagliapietra S. (2021), "European Union Countries' National Recovery and Resilience Plans: A Cross-Country Comparison", Testimony before the Economic Affairs Committee of the French Senate, 12.
- Tsani S. (2021), "Energy Resources, Local Content Policies and Economic Growth: The Case of Hydrocarbons Exploration in Greece", in *Modeling Economic Growth in Contemporary Greece*, Emerald Publishing Limited.
- Unay-Gailhard ĩ. & Bojnec Š. (2019), The impact of green economy measures on rural employment: Green jobs in farms. *Journal of Cleaner Production*, 208, pp. 541–551.
- Weir T. & Kumar M. (2020), "Renewable energy can enhance resilience of small islands", *Natural Hazards*, 104 (3), pp. 2719–2725.
- Zhang X., Myhrvold N.P., Hausfathe, Z. & Caldeira K. (2016), "Climate benefits of natural gas as a bridge fuel and potential delay of near-zero energy systems", *Applied Energy*, 167, pp. 317–322.

Κλιματική Αλλαγή και ΜμΕ: Πράσινη Μετάβαση, Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο & Αναγκαίες Προσαρμογές για την Αύξηση της Ανταγωνιστικότητας των ΜμΕ στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

 Μαρία Μαργώση

Τα τελευταία χρόνια, η κλιματική κρίση έχει αναγνωριστεί διεθνώς και σε θεσμικό επίπεδο ως μία από τις σημαντικότερες απειλές για την ανθρώπινη ζωή. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κράτη παγκοσμίως, με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) να χαράσσει τον δρόμο, σχεδιάζουν τους τρόπους και τα μέσα για τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο μέλλον. Η πράσινη μετάβαση θα επηρεάσει την καθημερινότητα των πολιτών αλλά και την οικονομική δραστηριότητα των χωρών. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παίζουν σημαντικό ρόλο, ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου αποτελούν σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων. Έτσι, η ΕΕ αλλά και ο ΟΗΕ προσπαθούν να προωθήσουν πολιτικές και κίνητρα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ώστε να εμπλακούν ενεργά στην προώθηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Με το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 η ΕΕ αποφάσισε την αξιοποίηση πόρων ύψους 401 δισ. € για την προώθηση καινοτομιών στους τομείς Πράσινης Ανάπτυξης και των ΑΠΕ, εντάσσοντας σε αυτές τις δράσεις τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» κινείται στην ίδια κατεύθυνση. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα μελέτη είναι μια προσπάθεια καταγραφής των δράσεων, μεταρρυθμίσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων που προσφέρει το «Ελλάδα 2.0» στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με εστίαση στην περιοχή της Δυτικής Ελλάδας. Παράλληλα, γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης των συνεπειών που θα φέρει η εισαγωγή φυσικού αερίου στην περιοχή. Η μελέτη έχει σκοπό να σκιαγραφήσει το μέλλον των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη Δυτική Ελλάδα με βάση την υπάρχουσα κατάσταση και τις δυνατότητες που θα φέρει η πράσινη μετάβαση.



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Πράξη: «Θεσμική, ερευνητική
και επιχειρησιακή ενδυνάμωση
της ΓΣΕΒΕΕ, ΟΠΣ 5001290»